

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת הוריות

וקונטרס מתן מעשרות בזמן הזה

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס [בקישור זה](#)

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין

ניתן לפנות בוואצאפ [050-6877088](tel:050-6877088)

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

על

מסכת הוריות

סיכום הסוגיות בלשון שווה לכל נפש, מסייע.
ללמוד ולהכיר את מבנה הסוגיות כהכנה ללימוד.
להבין ולהשכיל את ענייני הסוגיות במהלך הלימוד.
ולזכור היטב פרטי הסוגיות ידי חזרות לאחר הלימוד.

המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות ועל ידן
ניתן לחזור על כל סוגיה בזמן קצר פעמים רבות
ולרכוש ידיעה אמיתית וקניין גמור בתלמוד

נדפס לראשונה בעזרת ה' יתברך בשנת ה'תשס"ג
וכעת יו"ל במהדורה חדשה מאירת עיניים עם הרבה שיפורים
חודש אלול ה'תשפ"ה

ובסופו מצורפים מאמרים קצרים

וכן קונטרס בעניין מתן מעשרות בזמן הזה

©

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

bekitsur1@gmail.com

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזָכַר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק

הבחור ליאור בנימין

בן שרה וידידיה ורדי ז"ל

תנצב"ה

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזֵכֶר עוֹלָם יְהִי צְדִיק

אָמו"ר

**איש ישר תוכו כבדו ורב פעלים
שקד כל ימיו על התורה ועל העבודה
התמסר בכל לבו ומאודו למשפחתו
האיר פנים ואהוב מאוד על הבריות**

הר"ר יעקב אליהו הלוי הורביץ ז"ל

ב"ר יצחק אהרן הלוי ז"ל

**נולד בברנוביץ ביום י"א באדר ב' תרפ"ז
ונלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בן צ"ח שנים
ביום הפורים י"ד באדר תשפ"ה**

תנצב"ה

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזָכַר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק

מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

נלב"ע ל' מנחם-אב תשפ"א

ר' ראובן ב"ר צבי ברן ז"ל

ומרת רוזה (שושנה זיסל)

ב"ר שמעון ז"ל

תנצב"ה

מתוך הסכמות שהתקבלו לחיבור זה

עלתה בידו להעלות על הכתב "בקיצור" כפי השם שנתן לכתביו אלו לסכם במועט המחזיק את המרובה את מהלך הסוגיות עם עומק ההבנה בהם. (הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, ראש ישיבת בית מאיר).

הנה מודעת זאת בכל הארץ, ערך חן יקרת החיבור הנפלא הנקרא "בקיצור" אשר בו נתקיים באופן מושלם דברי חז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידיו בדרך קצרה כאשר נפרש בפני הלומדים מהלך דברי הגמרא משולבים בדברי רש"י ותוס' בבהירות נפלאה. וה"בקיצור" מועיל הן להשגה והן לחזרה ולשינון והן לזכרון העניינים הנלמדים למען יעמדו ימים רבים. והנה מזה שני מחזורים על סדר לימוד הדף היומי רבים מאוד נאותים לאור החיבור הזה וחוזרים ומבקשים מי יראנו טוב לחזור ולהפיץ הדברים לתועלת הלומדים בכלל וללומדי הדף היומי בפרט וברור שכל המביא אליו את דברי הברכה האלה יאחזנה ולא ירפנה ויהי בפיו כדבש למתוק. (הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א, ראש ישיבת בית מאיר).

ומתוך הספר הזה יבואו בדרך קצרה להבנת הסוגיה ולהקיף הסוגיה לכל צדדיה ופרטיה והוא תועלת מרובה מאד וגם יש בספר תועלת מרובה לאותם שכבר למדו שיוכלו לחזור על הסוגיות בזמן קצר והוא תועלת גדולה למען יתקיים תלמודו בידו ולכן אמינא לפעלא טבא. (הגאון רבי דוד כהן שליט"א, ראש ישיבת חברון).

מתוך מכתבים שהתקבלו מלומדי ה"בקיצור"

מלא התפעלות אני מאופן סיכום וניתוח העניינים בקונטרס תחזקנה ידיכם וחילכם לאורייתא כה יוסיף וכה יתן אשמח לדעת אם יש להשיג על מסכתות קודמות בתודה והערצה, הנעזר בקונטרס רבות בהכנת שיעור דף היומי. (הגה"ח רבי יצחק ישעיה וייס, ראש ישיבת אלכסנדר).

הצלחת ליצור את יצירת הדור ... אני ורבים אחרים מצליחים להתמיד בלימוד הדף היומי . לא היתה עוד יצירה מעין זו בעבר ולא בהווה ... לדעתי תרומתך אינה רק להווה העכשווי, בבוא היום בעוד שנים כאשר תוציא זאת בעז"ה בספרים מאוגדים הרי זה יהיה חלק מהותי של לומדי הגמרא באשר הם. (י.ש).

ברצוני להביע את הערכתי למפעל החשוב שלכם, אני מוצא את הסיכומים כטובים ביותר הקיימים היום הן מבחינת הבהירות והן מבחינת הצגת הדברים. (מ.ר).

כאשר התחלתי את הסיבוב השלישי במפעל הדף היומי חשתי עייפות החומר ואיני יודע עד מתי הייתי סוחב כאשר התוועדתי לא מזמן ל"בקיצור" הוא נסך בי כוחות ונטע בי שמחה מרובה בלימוד, כמדומני שאיני היחיד ואולי יש כמותי מאות ויותר. (ע.א).

כידוע ישנם כיום כמה וכמה ספרי עזר המסייעים ללומד התלמוד ... ברם מניסיוני בהוראת התלמוד ... מזה כמה עשורים, כלי עזר אלו לבדם אינם יכולים להביא לדרך המחשבה התלמודית להבנת עומק הסוגיות, לא די בתרגום והסבר קצר בציוד, הם זקוקים להנחיה מעמיקה יותר שתעניק להם תמונה מקיפה של מבנה הסוגייה והטענות המרכזיות המוצעות בה. משום כך התלהבתי כל כך מעבודת הרב הורביץ בחוברת "בקיצור" ואף נמנית עליהן באופן אישי, שכן בעבודה מקיפה זו מציע הרב הורביץ בלשון מובנת לכל את עקרי הסוגייה בדרך שכל תלמיד יכול להבינה לאשורה ולתפוס את התמונה הכללית של מהלך זרימת הסוגייה. (א.ק).

בשנה האחרונה ... אני מעיין דרך קבע בחוברת "בקיצור" ... ברצוני לציין כי אני מוצא עניין רב בחוברת המסכמת בהירות ובתמציתיות את הסוגיה הנדונה. סיכום זה מדגיש את העניינים העיקריים בסוגיה ומאפשר לחזור בזמן קצר יחסית על סוגיה מורכבת העיון בחוברת "בקיצור" מסייע לשינון הסוגיה לאחר לימודה ולהבנת עקרונותיה טרם לימודה. (מ.ל).

אקדמות מילין

כידוע, יסוד ההלכה היהודית הוא התלמוד הבבלי, וכבר נקבע כי חתימת התלמוד היא סוף הוראה המחייבת את כל ישראל בכל מקומותיהם. ואולם, דרכו של התלמוד דרך עמוקה היא מאוד, ואין התלמוד ספר הלכות פסוקות אשר ירוץ בהן הקורא ויבין מיד את מסקנות הסוגיות. ברוב המקומות לא יגיע הלומד להבנת ההלכה על בוריה אלא אם כן יהיה שותף במהלך המשא ומתן שהביא להכרעת ההלכה, וזאת על ידי מאמץ רב להבין כל עניין ועניין. והתלמוד הזה רחב מאוד, והבנת כל עניין בו אורכת זמן רב, עד שמעטים הם הזוכים להעמיס אותו או את רובו על שכלם.

כלפי העניין הזה, החלטתי לגשת אל המלאכה הגדולה הזו, לסייע לעצמי ולאחרים, לעשות לכל הפחות השתדלות כדי להגיע אל המטרה הנכספת, והיא ידיעה רחבה ומקיפה בתלמוד הבבלי.

ניתן לחלק את הדרך אל המטרה הזו לשלושה חלקים, והם: ללמוד, להבין, ולזכור.

ללמוד בעניין הלימוד הורו לנו חז"ל (פסחים ג, ב), לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ועניין "דרך קצרה" מבואר במסכת עירובין (נג, ב), שהיא הדרך המהירה ביותר להגיע אל המטרה, כלומר תחילת הלימוד לא תהיה בדרך מסורבלת ועיקשת, המרחיקה את מטרת הלימוד, שהוא ידיעת העניינים, אלא בדרך הקלה ביותר.

ואף כי שבחו חז"ל את העיון העמוק הבא על ידי עמל ויגיעה, עד שאמרו (ברכות ו, ב), אגרא דשמעתא סברא, כבר הזהירו ואמרו (שם סג, ב), לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יגהה, הרי שתחילה יש ללמוד באופן הקל ביותר, ובכך לקנות את דברי התורה, ורק לאחר מכן להעמיק בה.

להבין ובוודאי שאין הכוונה שמתחילה יש לקרוא את דברי התורה בלא להבין כלל, כי הקורא ואינו מבין מה שהוא קורא, אף אם משמיע הדברים בקול ובנעימה רבה, אין זה לימוד כלל, ואינו עדיף מציוץ הציפורים ושאר בעלי חיים, ועליו ועל שכמותו תמהו חז"ל בכמה מקומות (כגון שבת קיג, א), גמרא גמור זמורתא תהא? אלא הדרך הנכונה היא, שגם בתחילת לימודו יבין היטב את הדברים שלומד, לכל הפחות כפשוטם.

ולזכור

מי שלמד והבין אך לא השכיל לקיים הדברים בידו, מלבד מה שמראה שמזלזל בלימודו, ואינו מייקרו לשמור עליו, אפשר שכלל אין להחשיב את פועלו עד עתה כלימוד, וכמו שפירש רש"י (ברכות ו, ב) בעניין מה שאמרו אגרא דפרקא ריהטא, עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר למוד. מבואר בדברי רש"י אלו, שמי שאינו יכול להעמיד גרסתו ולומר השמועה כתקנה לאחר זמן, אינו מקבל כלל שכר על הלימוד, אף אם באותה שעה ששמע הדבר עדיין ידע לאומרו כראוי.

בקיצור

החיבור הזה מטרתו לסייע ללומדים בשלושת העניינים הללו, הקריאה בו תוליך את הלומד בדרך הקצרה ביותר לידיעת העניינים השונים, כשהם מוסברים בדרך ברורה ומובנת, וזאת אף כהכנה לקראת לימוד הסוגיות בפנים. לאחר מכן יוכל הלומד להסתייע בחיבור זה לצורך חזרה על העניינים בזמן קצר. בנוסף, ניתן לקרוא את המילים המודגשות בפני עצמן, שהן התמצית של כל עניין, וכך לחזור על העניינים בדרך מהירה עוד יותר.

ואסיים במה שמובא משם הגאון מוילנא נ"ע (עליות אליהו בהערה ט"ז), ששני תלמידי חכמים למדו משניות וחזרו עד שידעו בעל פה כל המשניות, אחד מהם היה חוזר על לשון המשנה עד שהיה רגיל על לשונו בעל פה כל המשניות, והאחד חזר על תוכן כל המשניות בלא סגנון הלשון. והלכו שניהם לשאול את פי הגאון נ"ע איזה דרך ישרה שיבור לו האדם בזה. והשיב להם, כי לדעת תוכן עמקות המשנה טוב יותר מלדעת הלשון בעל פה ולא העניינים על בורים. והוסיף לומר, כי אך תורה שבכתב נכון לדעת הלשון בלי מגרעת, אבל תורה שבעל פה עיקרה לדעת הדינים והמשפט על בורים.

בקיצור

מסכת הוריות

פרק ראשון הורו בית דין

דף ב

גמר הוראת בית דין

לדעת שמואל בלשון ראשון ולדעת רב דימי בלשון שני, משעה שיאמרו בית דין על עניין מסוים מותר או אסור, נגמרה הוראתם בכך, ויש לעשות כפי הוראתם.

ולכן:

- אם הורו בית דין הגדול בלשון מותר או אסור, וטעו בהוראתם, ועשו הציבור על פיהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור, וכן אם עשו רק מועטים על פי הוראת בית דין, אף שאין כאן פר העלם דבר של ציבור, לדעת התנא של משנתנו, היחידים שעשו, פטורים מחטאת יחיד, כי עשו על פי הוראת בית דין].

- וכן כשהעיד עד אחד על מיתת אדם, אף כשהעיד לפני בית דין של שלושה, ועל פי עדותו אמרו בית דין לאשת ההרוג, שהיא מותרת, [אף שלא אמרו 'מותרת להינשא', הרי זו מותרת להינשא.

- וכן אם הורה זקן ממרא כנגד הוראת בית דין הגדול, בלשון מותר או אסור, [אף שלא אמר מותר לעשות או אסור לעשות], הרי זה נידון כזקן שהמרה בהוראתו על הוראת

בית דין הגדול. [אבל אם לימד כפי דעתו, בלא להורות כן להלכה, הרי זה פטור].

ולדעת שמואל בלשון שני ולדעת רב דימי בלשון ראשון, אין הוראת בית דין נגמרת, אלא רק כשיאמרו מותר לעשות, או אסור לעשות. אבל קודם שיאמרו לעשות כהוראתם, אפילו אמרו מותר או אסור, אין לעשות כהוראתם, כי אין באמירתם מותר או אסור משום הוראה לעשות.

ולכן:

- רק אם הורו בית דין הגדול ואמרו לעשות כהוראתם, כשטעו בהוראתם ועשו הציבור על פיהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור.

- וכן כשהעיד עד אחד אף לפני בית דין של שלושה על מיתת אדם, רק אם בית דין אמרו לאשה שהיא מותרת להינשא, הרי זו מותרת להינשא.

- וכן כשהורה זקן ממרא כנגד הוראת בית דין הגדול, והתיר מה שאסרו, או אסר מה שהתירו, רק אם אמר בלשון מותר לעשות, או אסור לעשות, הרי זה נידון כזקן ממרא שהמרה בהוראתו על הוראת בית דין הגדול.

וממסקנת הסוגיה יש ללמוד, שאין לסמוך על הוראת הרב, אלא אם כן אמר לעשות כהוראתו.

וכתבו התוס'¹, שמה ששנינו במסכת בבא בתרא, שאין למידיים הלכה על פי מעשה, [אין

הוספות

¹ בש"ס קטן (ד"א תפ"ז) נדפס בשער הספר בזה הלשון, תוספות הוריות מכתב יד הג"מ אל"י איטינגן בהמ"ס ברית הלוי ומש"ש בסופו צ"ע ויותר נ"ל שהוא לא מהראשונים וקצת ראייה לזה דבשו"ת בנימין זאב סימן קל"א מביא ד"א משמו ע"ש

**פרשת כשבה או שעירה של חטאת
יחיד ברוב איסורי לא תעשה**

[ויקרא ד'] וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נִפְשׁ כִּי תִחְטָא בְשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ [פירשו רבותינו אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לאו וכתר] וְעֵשָׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה [אפילו ממקצת אחת מהן, כגון הכותב בשבת שם משמעון, נח מנחור, דן מדניאל] ...

וְאִם נִפְשׁ אֶחָת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה מִעַם הָאָרֶץ בְּעֵשְׂתָהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת יְדוּד אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאִשָּׁם. או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קָרְבָּנוֹ שְׁעִירֵת עִזִּים תְּמִימָה נִקְבָּה עַל חֲטָאוֹ אֲשֶׁר חָטָא. וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאתָ וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאתָ בְּמִקּוֹם הָעֹלָה. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדְּמָיָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קָרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת כָּל דְּמָה יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת כָּל חֲלֵבָהּ יְסִיר כְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֲלֵב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים [כאימורי עז האמורים בשלמים] וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַהּ וְכִפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ.

וְאִם כִּבְשׁ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחֲטָאתָ נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָנָהּ. וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאתָ וְשָׁחַט אֶתֶּה לְחֲטָאתָ [שתהא שחיתתה לשם חטאת] בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשָּׁחַט אֶת הָעֹלָה. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאתָ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קָרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת כָּל דְּמָה יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת כָּל חֲלֵבָהּ יְסִיר כְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֲלֵב הַכֶּשֶׁב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים [יישנתרבו אימוריו באליה, אף חטאת, כשהיא באה כשבה, טעונה אליה עם האימורין] וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶתֶם הַמִּזְבֵּחַה עַל אֲשֵׁי ה' [על מדורות אש העשויות לשם] וְכִפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חֲטָאוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ

שגגת יחיד או רבים

[באיסור לא תעשה שזדונו כרת]

יחיד שעבר בשגגה, באיסור לא תעשה
שעונשו [במזיד] כרת, כגון שאכל חלב או דם, כי לא ידע שהדבר אסור, הרי זה מביא קרבן חטאת יחיד.

הכוונה להוראה שאמר הרב לעשות, אלא] הכוונה היא, שאם יאמר לך אדם, ראיתי מעשה מסוים, שעשו על פי הוראת הרב, אין לסמוך על דבריו, ללמוד מתוכם הלכה, כי יתכן שלא ראה את המעשה היטב, והיה המעשה שונה במקצת.

אבל אם יביא חבירו ראה לדבריו מתוך התלמוד, סומכים עליו, כי התלמוד ודברי האמוראים הם עיקר. וכן מבואר בירושלמי בתחילת מסכת פאה, אין למידיים לא מהלכות ולא מהגדות ולא מן התוספתא אלא מפי התלמוד.

התירוה להינשא וקלקלה

יש אומרים שכשבית דין התירו לאשת איש להינשא, [על פי עדות עד אחד שהעיד שמת בעלה], והלכה ונישאת, ואחר כך בא בעלה, ונמצא שנישאת לשני בעבירה, הרי זו פטורה מקרבן¹, כי נישאת ברשות בית דין.

ומכל מקום גם לדעה זו, אם כשהתירו להינשא, זנתה, ואחר כך בא בעלה, אף על פי שהורו לה בית דין שאינה אשת איש, מאחר שלא התירו לה לזנות, אלא להינשא, הרי זו חייבת בקרבן על זנותה, כדן אשת איש שזנתה בשוגג, ואינה פטורה מחמת היתר בית דין, כי לא התירו לה בית דין לזנות אלא להינשא.

הוספות

והוא ספר ברית הלוי עה"ת. [פליטת סופרים המודפס בסוף ספר שם הגדולים].

¹ יליע במסקנת הגמרא במסכת יבמות האם הלכה כן או שגם בזה חייבים בקרבן.

פטורים, [בפר העלם דבר של ציבור], כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ואם כן, היה מקום לומר, שגם לעניין שגגה שלא מחמת הוראת בית דין, רק היחידים חייבים, אבל המרובים פטורים, ואף על פי שהיה מקום לומר כן, מודים חכמים, שגם מרובים שחטאו בשגגה [שלא מחמת בית דין], מביאים כל אחד חטאת יחיד, שנאמר בעניין חטאת יחיד, "מַעַם הָאָרֶץ", ללמד, שדין כל העם כדין יחיד, ואפילו חטאו כולם בשגגה, כל אחד מביא חטאת על שגגתו.

יחיד שחטא מחמת

הוראת טעות של בית דין

לדעת חכמים, יחיד שחטא בשגגה, מביא קרבן חטאת יחיד על שגגתו, כמבואר לעיל, בין אם היתה השגגה מחמת עצמו, שלא ידע שהדבר אסור, [ואם היה שואל את בית דין היו מורים לו שאסור], ובין אם שגג מחמת הוראת בית דין, שהורו בטעות שהדבר מותר. [ורק אם שגגו כל הציבור או רובו מחמת הוראת טעות של בית דין, הם פטורים מחטאת יחיד, כי מביאים פר העלם דבר של ציבור כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך, ואין להביא שני קרבנות על חטא אחד].

ולדעת משנתנו, [לדברי רב יהודה אמר שמואל זו דעת רבי יהודה. ולדברי רב נחמן אמר שמואל זו דעת רבי מאיר], יחיד שחטא בשגגה, אינו מביא קרבן חטאת יחיד, אלא כשהיתה השגגה מחמת עצמו, אבל אם שגג

- על שגגת רוב לא תעשה שבתורה, מביא כבשה או שעירה לפי בחירתו, שנאמר, "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשָׁם. או הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קֶרְבָּנוֹ שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נִקְבָּה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא ... וְאִם כִּבְשׁ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נִקְבָּה ...".

- ועל שגגת חטא עבודה זרה, מביא שעירה בלבד, שנאמר, "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה [בעבודה זרה, כחטא עבודה זרה של ציבור, האמור בפרשה שלמעלה מזו] וְהִקְרִיבָה עַז בַּת שְׁנָתָה לְחַטָּאת".

וכן הדין, אם ארע כזאת לרוב הציבור או לכולו, שכל אחד ואחד מהם, שגג באיסור לא תעשה שיש בו כרת, שכל אחד ואחד מביא חטאת יחיד.

- על שגגת רוב מצוות לא תעשה שבתורה, כל אחד מביא כבשה או שעירה.

- ועל שגגת עבודה זרה, כל אחד מביא שעירה.

ולדעת רבי יהודה – לכאורה ניתן ללמוד זאת מסברא, כי לא מצינו בשום מקום, שהמרובים פטורים יותר מהיחידים, ואם כן, אם היחידים חייבים, גם מרובים יהיו חייבים.

ואולם לדעת חכמים – היה מקום לומר, שהמרובים ששגגו פטורים, שכן מצינו לעניין העושים בשגגה מחמת הוראת טעות של בית דין, שיחידים שעשו כן חייבים להביא קרבן חטאת יחיד, ומרובים שעשו

בכך שסברו מצווה לשמוע טעות חכמים, ואם כן חטאו מחמת שגגת עצמם, ולא מחמת הוראת בית דין, ולכן עליהם להביא קרבן חטאת יחיד, ככל יחיד שחטא בשגגת עצמו.

(ד) מבעט בהוראה. כלומר, מי שרגיל להיות מבעט בהוראת חכמים, ולעבור על דבריהם, כשחוטא בדבר שטעו בית דין להורות כן, אינו נחשב כעושה מחמת הוראתם, כי גם לולא הוראתם היה עושה², ולכן עליו להביא חטאת יחיד. [ולכאורה הכוונה למבעט בהוראה בשגגה, כגון תינוק שנשבה לבין הגויים], כי אם הוא מבעט בהוראה בזדון, לכאורה אינו חייב קרבן כלל].

(ה) הורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן, כלומר טעו בית דין, והורו שמותר לאכול חלב, ובא אחד ואכל חלב, לא מפני שסמך על הוראתם, אלא מפני שטעה והיה סבור שזה שומן, [המותר באכילה גם לפי האמת]. **לדעת רב** [ורבא ללשון ראשון], הרי זה פטור, כי על פי הוראת בית דין מותר לאכול חלב, ואם כן, אם היתה נודעת לו טעותו, היה אוכל על פי היתר בית דין, ואם כן הרי זה כאוכל על פי בית דין. **ולדעת רבי יוחנן** [ורבא ללשון שני], הרי זה חייב, כי לא פטרה תורה, אלא את הטועה מחמת הוראת בית דין, אבל זה, טעות אחרת היתה בידו, שהיה סבור

מחמת הוראת בית דין¹, שהורו בטעות שהדבר מותר, [בין אם חיזקו את הוראתם על ידי שעשו כהוראתם, ועשה עימהם או אחריהם, ובין אם הורו בלבד], מאחר שחטא מחמת טעות בית דין, ולא מחמת שגגת עצמו, **הרי זה פטור מקרבן חטאת יחיד**, שנאמר בפרשת חטאת יחיד, "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאִשָּׁם", ללמד, שדווקא כשחטאה הנפש מחמת עצמה, היא חייבת בקרבן, אבל אם חטאה מחמת בית דין, היא פטורה מקרבן.

אמנם אף לדעת משנתנו, אין לפטור אלא את זה שעשה מחמת הוראת טעות בית דין, ולא מחמת דבר אחר, אבל מי שעשה מחמת טעות אחרת, [אפילו גם בית דין טעו בדבר], אינו נפטר מקרבן חטאת יחיד. ולכן:

(א) תלמיד שהגיע להוראה [=גמיר וסביר כלומר למד מרבו ומבין דבר מתוך דבר]. **(ב)** וכן **גמיר ולא סביר**. **(ג)** וכן **סביר ולא גמיר**. כל אלו, **אם ידעו שבית דין טעה בהוראתו**, שוב אין להם לסמוך על בית דין, אלא על דעת עצמם הנכונה, ואם בכל זאת עשו כפי הוראת בית דין, כי היו סבורים שמצווה לשמוע דברי חכמים אף בהוראת טעות, נמצא שאין חטאם מחמת טעות בית דין בהוראתם, **אלא מחמת שטעו הם עצמם**

הוספות

¹ מתוך פירוש התוס' משמע, שלא פטר התנא של המשנה את היחיד העושה על פי בית דין, אלא כשעשה על פי הוראת בית דין הגדול.

אולם מתוך הסוגיה אין ראייה לכך. ועוד, הלא לדעת רבי יהודה, שהוא התנא של המשנה [לדברי רב יהודה], אפילו פר העלם דבר של ציבור בא על ידי הוראת כל בית דין, ולא רק על ידי הוראת בית דין הגדול, ויליע בזה.

² עיין היטב ברש"י ויתכן שיש לשנות למעלה.

דין, ואין כאן פר העלם דבר של ציבור,
אלא חטאת יחיד לכל אחד.

שאוכל שומן, וכל שלא עשה מחמת טעות
בית דין אינו פטור.

ולסברת רב – הסתפקו התוס', האם מביאים
פר העלם דבר של ציבור, [כי מצד אחד ניתן לומר,
שכשם שיחיד השוגג בזה פטור מחטאת יחיד, כמי
שטעה מחמת בית דין, כך לעניין חיוב פר העלם דבר,
עניין זה נחשב כטעות מחמת בית דין, וחיובים פר
העלם דבר של ציבור. ומצד שני ניתן לומר, שאף
שאיין הטעות ממש מחמת החוטא, ולכן פטור
מחטאת יחיד, מכל מקום אי אפשר להחשיב את
חטאו מחמת בית דין, ולכן פטורים גם מפר העלם
דבר של ציבור].¹

**ומכל מקום, אם מקצת הציבור אכלו חלב
מחמת הוראת בית דין, ומקצתם אכלו חלב
כי היו סבורים שהוא שומן, מודה רב,
שאיין מביאים פר העלם דבר של ציבור, כי
אין כאן רוב ציבור ששגגו בשווה מחמת
הוראת בית דין, ונאמר "בשגגה"², ללמד,
שאיין מביאים פר העלם דבר, אלא אם כן
שגגה אחת לכולם.**

שלושה מיעוטים בכתוב אחד

[לדעת רבי יהודה]

א. נאמר בעניין חטאת יחיד, "וְאִם נִפְשׁ
אַחַת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאֶרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ
אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשֶׁם".
וכך דרש רבי יהודה.

- נאמר "נִפְשׁ ... תִּחְטָא", ללמד, שדווקא

ציבור [רובו או כולו] שחטאו מחמת הוראת טעות של בית דין

לדברי הכל, אם ארע, שרוב הציבור או
כולו, חטאו מחמת הוראת טעות של בית
דין, **אין מביאים קרבנות חטאת יחיד, אלא
פר העלם דבר של ציבור,** [ופרטי דין זה
יתבארו בעזה"י בפרק זה].

**ומסתבר, שבאותם אופנים שלדעת
משנתנו, היחיד שטעה אחר הוראת בית
דין אינו נפטר מקרבן יחיד, באותם
אופנים, לדברי הכל, אם טעו הציבור אחר
הוראת בית דין, לא יביאו פר העלם דבר
של ציבור, אלא כל אחד יביא חטאת יחיד,
[ובכלל זה, אם היו רוב הציבור שטעו, (א)
תלמידים שהגיעו להוראה, (ב) גמיר ולא
סביר, (ג) סביר ולא גמיר, (ד) מבעטים
בהוראה].**

**וכשהורו בית דין שחלב מותר, ואכלו רוב
הציבור חלב, לא מפני שסמכו על הוראת
בית דין, אלא מפני שהיו סבורים שהוא
שומן:**

**לסברת רבי יוחנן – לכאורה דין פשוט
הוא, שאין דבר זה נכלל בטעות מחמת בית**

הוספות

¹ ולכאורה, מתוך הדין המבואר להלן, שמקצת שאכלו חלב מחמת שהיו סבורים שהוא שומן אינם מצטרפים להשלים את אלו שאכלו חלב מחמת הוראת בית דין, יש להוכיח, שרוב ציבור שאכלו כי היו סבורים שהוא שומן, מביאים פר העלם דבר של ציבור, כי אם לא מביאים, פשוט שאינם יכולים להצטרף לרוב ציבור שאכלו מחמת בית דין, ומדוע נתנה הגמרא טעם שאינם מצטרפים משום שנאמר "בשגגה", ללמד עד שיהיו כולם בשגגה אחת. [ושמא הספק הוא לדעת רבי יוחנן וצ"ע].

² בפרשת פר העלם דבר של ציבור לא נאמר כן, אלא בפרשת פר ושעיר של ציבור, הבא על שגת ציבור בעבודה זרה על ידי הוראת טעות של בית דין. [וצ"ע].

לקלעים, אפילו כבר עלתה למזבח, תרד.
והקשו בירושלמי, הלא בכל מקום שיש שני מיעוטים, נאמר הכלל, אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואם כן, איך דרש רבי יהודה כל מיעוט לעצמו.

- ותירצו בירושלמי, **שרק כשיש זוגות של מיעוטים, אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות,** אבל כשיש שלושה מיעוטים, כל אחד בא למעט דבר אחר.

- ורשב"א פירש, **שרק כשכל המיעוטים נדרשים לדבר אחד, לא נכפלו למעט אלא לרבות,** אבל כשיש לדרוש מכל מיעוט דבר אחר, כל אחד ממעט מה שיכול למעט.

הורו ועשו

שנינו ברייתא בה מבואר שנחלקו חכמים מה הדין כשהורו בית דין ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבים. ונאמרו מספר אופנים לבאר מחלוקת זו.

א. לדברי רב נחמן אמר שמואל, **נחלקו רבי מאיר וחכמים, בדין יחיד ששגג מחמת הוראת טעות של בית דין:**

לדעת רבי מאיר – יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, [והוא התנא של משנתנו].

ולדעת חכמים – יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב.

ב. לדברי רב פפא, **נחלקו רבי מאיר וחכמים, אם בית דין שעשו על פי הוראתם נמנים בכלל הציבור או לא:**

כלומר, אם הורו בית דין הוראת טעות,

כשחטאה נפש חטא שלם, היא חייבת בחטאת, אבל אם חטאו שנים, זה עשה מקצת האיסור, וזה עשה מקצת האיסור, [כגון זה עוקר מרשות היחיד, וזה מניח ברשות הרבים], פטור.

- נאמר "אַחַת תִּחַטָּא", ללמד, שכששנים עשו את כל המלאכה יחד, כל אחד חייב, רק אם לא היתה נעשית המלאכה בלעדיו, אבל אם [זה יכול לעשותה לבדו, וזה יכול לעשותה לבדו], מאחר שחבירו היה יכול לעשותה בלעדיו, הרי זה פטור.

- נאמר "תִּחַטָּא ... בְּעֶשְׂתָּהּ", ללמד, שהחוטא חייב רק כשעשה מחמת טעות עצמו, אבל אם עשה מחמת טעות בית דין, הרי זה פטור.

דף ג

ב. נאמר בעניין קרבן עולה, "וְצוֹ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו לְאֹמֵר זֹאת תֹּזְרֹת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל מִזְבֵּחַ עַל הַמִּזְבֵּחַ פֶּל הַלְּיָלָה עַד הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּנוּקֵד בּוֹ". ודרש רבי יהודה מהכתוב הזה שאף שפסולים שעלו למזבח אינם יורדים שלושה פסולים אף אם עלו למזבח ירדו ממנו:

- נאמר "זאת", ללמד שדווקא זאת שנשחטה ביום כשרה, אבל נשחטה בלילה, פסולה ואם עלתה תרד.

- נאמר "הוא", ללמד שרק היא שנזרק דמה על המזבח כשרה, אבל נשפך דמה, פסולה ואם עלתה תרד.

- נאמר "העלה", ללמד שאם יצא דמה חוץ

האם מביאים פר העלם דבר גם על שגגה שמחמת הוראת בית דין של אחד השבטים, או רק מחמת הוראת טעות של בית דין הגדול של שבעים ואחד בירושלים, [כמחלוקת המובאת במשנה בדף ה']:

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר אלא על שגגה שמחמת טעות הוראת בית דין הגדול.

ולדעת חכמים [=רבי יהודה במשנתנו] – שבט ששגג במעשה מחמת הוראת טעות של בית דינו של אותו השבט, הרי זה מביא פר העלם דבר.

ה. יש אומרים שנחלקו רבי מאיר וחכמים, **האם מביאים פר העלם דבר רק כששגגו רוב הציבור ורוב השבטים, או שדי בכך ששגגו רוב ציבור שאינם רוב השבטים, [כגון ששה שבטים שהם רוב כל הקהל], או רוב שבטים שאינם רוב ציבור, [כגון שבעה שבטים שהם מיעוט הקהל]:**

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן עשו רוב ציבור ורוב שבטים.

ולדעת חכמים [=רבי שמעון בן אלעזר משמו של רבי מאיר במשנתנו] – מביאים פר העלם דבר של ציבור, אפילו שגגו במעשה רק רוב שבטים או רק רוב הקהל.

מי נמנה בכלל הציבור

נתבאר, שאם שגג רובו של ציבור על פי הוראת בית דין, מביאים פר העלם דבר של

ועשו קרוב לרוב הציבור על פיהם, וגם בית דין עצמם עשו כפי הוראתם השגויה, ובהצטרף בית דין עם העושים נמצאו השוגגים במעשה רוב ציבור.

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן חטאו רוב הציבור שאינם בית דין עצמם, [כי רק אצל הציבור שאינם בית דין, יש כאן שגגה מחמת אחרים, אבל אצל בית דין עצמם, יש כאן שגגה רגילה מחמת עצמם, שהם עצמם טעו בהוראתם], ולכן, אם אין כאן רוב ציבור שוגגים במעשה, אלא בהצטרפות הדיינים שטעו בהוראה, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

ולדעת חכמים – הדיינים שעשו מעשה על פי הוראתם, נמנים עם שאר הציבור ששגג במעשה על פי הוראת בית דין, ואם כן, כשיש רוב שוגגים על ידי הצטרפות הדיינים, מביאים פר העלם דבר של ציבור.

ג. ויש אומרים שנחלקו רבי מאיר וחכמים, **האם גם הציבור מביא פר העלם דבר של ציבור, או רק בית דין מביאים אותו, [כמחלוקת המובאת במשנה בדפים ד' ה']:**

לדעת רבי מאיר – בית דין בלבד מביאים פר אחד לקרבן ציבור.

ולדעת חכמים [=רבי שמעון במשנתנו] – בית דין מביאים קרבן אחד, וגם כל שבט מביא קרבן אחד, [ואם כן, כששגגו כל הקהל, יביאו שנים עשר פרים לשנים עשר שבטים, ופר שלושה עשרה לבית דין]

ד. ויש אומרים שנחלקו רבי מאיר וחכמים,

ציבור.

ולדעת רבי שמעון – הדבר תלוי גם בשעת

ידיעת החטא, שאז באים להתחייב בקרבן, ואם בשעה זו כבר נתמעטו, הרי הם **פטורים** מלהביא פר העלם דבר של ציבור.

ב. ואם בשעה ששגגו היו השוגגים במעשה מועטים, אבל בשעה שנודע להם שטעו, כבר מתו מאלו שלא שגגו במעשה, עד **שנעשו השוגגים** במעשה **רוב** הציבור:

לדברי הכל – מאחר שבשעת החטא לא היו רוב ציבור ששגגו במעשה, **אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור**, [שכן, אפילו רבי שמעון לא אמר, שהכל תלוי בשעת ידיעת החטא בלבד, שנוכל לחייבם אם נתרבו בשעה זו בלבד, ולדעתו אין מתחייבים אלא אם כן היו בני חיוב, גם בשעת החטא, וגם בשעת ידיעת החטא, ואם כן, מאחר שבשעת החטא היו מועטים, אין מי שאומר שיתחייבו, אף על פי שבשעת ידיעת החטא כבר נתרבו].

צירוף שני מיעוטים לרוב

באו בגמרא כמה ספיקות, כשהורו בית דין שתי הוראות של טעות, ועשו מקצת הציבור על פי הוראה אחת, ומקצת הציבור על פי הוראה אחרת, ואין בכל מקצת ציבור כדי שיעור רוב ציבור, אבל אם נצרף את שניהם, הרי הם רוב ציבור, האם נידונים יחד, ומביאים פר העלם דבר, כדין ציבור שעשה על פי טעות בית דין, או שכל אחד נידון לעצמו, ופטורים מפר העלם דבר של ציבור, [ספיקות ב' ג' ד' נאמרו, אם תמצא

ואמר רב אסי, שאין מונים לעניין זה אלא את **ישראל היושבים בארץ ישראל**, [מלבוא חמת ועד נחל מצרים], שנאמר, "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הַחֵק וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קֶהֱל גְּדוֹל מִלְּבֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי ה' אֱקִינּוּ שְׁבַעַת יָמִים וְשְׁבַעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם". ומאחר שנאמר, "וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ", לא הוצרך לומר, "קֶהֱל גְּדוֹל מִלְּבֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם", אלא ללמד, שאלו הנמצאים "מִלְּבֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם", הם בלבד נמנים כקהל ישראל. ולכן, אם רובם שגגו מחמת הוראת בית דין, מביאים פר העלם דבר של ציבור, אף על פי שיש ישראלים רבים מהם בחו"ל, שלא שגגו.

מרובים ונתמעטו או מועטים ונתרבו

כבר נתבאר, שאם שגגו רוב הציבור על פי הוראת טעות של בית דין, מביאים פר העלם דבר של ציבור. ואם שגגו רק מיעוט הציבור, אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור.

א. ואם בשעה ששגגו היו השוגגים במעשה מרובים, אבל בשעה שנודע להם שטעו, ובאו להביא פר העלם דבר של ציבור, כבר מתו חלק מאלו ששגגו, עד **שנעשו השוגגים**, שעודם חיים, **מיעוט**, כנגד אלו שלא שגגו:

לדעת תנא קמא – הכל תלוי בשעת החטא, ומאחר שבשעה ששגגו היו מרובים, **חייבים** פר העלם דבר של ציבור.

ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה¹.

ספק ה' – הוראות שוות משני בתי דינים שונים. כגון, הורו בית דין בטעות שחלב מותר, ועשו מיעוט הקהל על פיהם, ומת אותו בית דין, ועמד בית דין אחר, והורו כטעות הראשונים שחלב מותר, ועשו מיעוט אחר.

- וספק זה הוא רק לדעת האומרים, שהציבור מביא פר העלם דבר על שגגו רובם [בהוראת בית דין], [והספק הוא, האם הציבור חייב בפר, אף על פי שהדיינים הראשונים שהורו להם, לא נודע להם טעותם].

- אבל לדעת האומרים, שבית דין מביאים פר העלם דבר על שהורו טעות [שגגו בה רוב הציבור], ודאי אין כאן פר העלם דבר, כי אין כאן שום בית דין שבהוראתו שגגו רוב הציבור.

הוראת בית דין שאם טעו

יביאו על ידה פר העלם דבר

לדעת רבי נתן, אין מביאים פר העלם דבר על הוראת טעות של בית דין [ששגגו רוב ציבור מחמתה במעשה], אלא אם כן הסכימו כל הדיינים להוראה, בלא שום חולק, אבל

לומר, שבספק הקודם להם, יש להביא פר העלם דבר].

ספק א' – הוראות שוות של טעות כשיש ביניהן ידיעה. כגון, הורו בית דין שחלב מותר, ועשו מיעוט הקהל על פיהם, [ונודעה להם טעותם], ושוב חזרו בית דין, והורו שחלב מותר, ועשו מיעוט אחר על פיהם.

ספק ב' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שווים. כגון, הורו בית דין [מטעם אחד] שחלב שעל גבי הקיבה מותר, וכן הורו [מטעם אחר] שחלב שעל גבי הדקין מותר, ועשו מיעוט הקהל כהוראה ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה.

ספק ג' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שונים שקרבנם שווה [=פר]. כגון, הורו בית דין שחלב מותר, וכן הורו שדם מותר, [אלו איסורים שונים, כי דם אסור בכל, וחלב אינו אסור אלא בבהמה, אבל לא בחיה], ועשו מיעוט הקהל כהוראה ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה.

ספק ד' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שקרבנם שונה, [זה פר וזה פר ושעיר] אך עונשם שווה [=כרת]. כגון, הורו בית דין שחלב מותר, וכן הורו שעבודה זרה מותרת, ועשו מיעוט הקהל כהוראה

הוספות

¹ צ"ע איך יצטרפו אלו עם אלו, הלא אלו חייבים פר ושעיר, ואלו חייבים רק פר, ואם כן מה יביאו, האם יביאו קרבן עבודת כוכבים [פר ושעיר] וגם קרבן חלב [פר] או לא.

וגם צ"ע אם הספק הוא דווקא כשמחילה עשו מיעוט כהוראת טעות אחת, וכן בסוף עשו מיעוט כהוראת טעות אחרת, אבל אם בסוף עשו רוב ציבור כהוראת טעות שניה, מאחר שאינם צריכים את המיעוט שעשה תחילה להצטרף עימם, ומתחייבים בפר בכל אופן, מעתה גם הראשונים מתכפרים עימם או לא.

אכן אם בהוראה ראשונה עשו היו רוב ציבור, ולבסוף מיעוט, ודאי אין המיעוט מצטרף לרוב, כיון שהרוב כבר נתחייב קרבן קודם שעשו המיעוט. [כל זה מהתוס'].
- ט -

דבר על הוראת טעות של בית דין [ששגגו רוב ציבור מחמתה במעשה], **אלא אם כן ישבו כל הדיינים במושב בית דין**, [ואפילו היו מיעוטם חולקים בדבר].¹

עונש הטעות מוטל על כולם

אמר רבי יהושע: עשרה שיושבים בדין, קולר [=עונש הטיית משפט] **תלוי בצואר כולם**, ואפילו בצואר תלמיד היושב שם לפני רבו, ובא הדין לפני רבו, וראה ברבו שטעה, ושתק.

וכפי שיתרבו היושבים בדין, כך יוקל העונש מכל אחד מהם, כי ישתלש על כולם יחד.

ולכן כשרב הונא היה יושב בדין, היה אוסף עשרה תלמידי חכמים שישבו עמו, שאם יטעו בדין, יוקל עונשו, [כי היכי דלימטייה שיבא מכשורא, כלומר שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה].

וכשרב אשי היה פוסק בדיני טרפות, היה אוסף את כל שוחטי עירו [מתא מחסיא], שהיו בקיאים בטרפות, שיהיו עמו.

שגג במעשה מחמת הוראת טעות

של בית דין אחרי שכבר חזרו בהם

הורו בית דין הוראת טעות, ועשו רוב ציבור על פיהם, ולאחר מכן נודעה להם טעותם, וחזרו בהם מההוראה ההיא, ולאחר מכן

אם היה דין אחד שלא הסכים לדעת הרוב אפילו אם גם בלעדיו היו יותר דיינים מהמניין הנצרך לאותו דין, אין כאן פר העלם דבר, שנאמר, "וְאִם כָּל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שָׁגוּ וְנִעְלַם דְבָר", וכלל בכל התורה כולה, שרוב מניין נחשב ככולו, ואם כן, מאחר שנאמר בפירוש, "כָּל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל", הרי זה מלמד שכאן לא די ברוב מניין הדיינים, אלא צריך שתהא הוראה על ידי כולם ממש.

ומכל מקום, גם לדעה זו, אין צורך שיאמרו כולם בפירוש שמסכימים להוראה, והסכמה בשתיקה הרי היא כהסכמה גמורה. ולכן, אם היה אחד שלא הסכים עם חבריו, אבל לא אמר זאת, אלא הרכין ראשו כאילו מסכים עימהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור.

אולם מסקנת הגמרא, שאין ללמוד כן מהכתוב "כָּל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל", שכן מצינו כתוב נוסף שנאמר בו לשון "כל", הוא הכתוב במלאכי, "בְּמִאֲרָה אֲתֶם נִגְאָרִים וְאֲתֵי אֲתֶם קִבְעִים הַגּוֹי כְּלוּ", ואין כוונת הכתוב ההוא לכולם ממש, אלא לרובם, שכן מכאן למדו חכמים, שאין גוזרים גזירה על הצבור, אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה. [ולא רק אם כולם יכולים לעמוד בה].

והדין שיש ללמוד מהכתוב בפרשת פר העלם דבר, "וְאִם כָּל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שָׁגוּ וְנִעְלַם דְבָר", הוא, **שאינ מביאים פר העלם**

הוספות

¹ עיין תוס' הרא"ש בדף ד' ע"ב במשנה.

הוא נחשב כעושה מחמת עצמו שחייב חטאת יחיד, כי היה יכול לברר שבית דין חזרו בהם מטעותם, או שנחשב כעושה מחמת בית דין שפטור מחטאת יחיד, כי בפועל לא שמע שבית דין חזרו בהם, ועשה מחמת הוראתם הראשונה, והרי זה כמי שאכל חתיכה, ספק חלב, ספק שומן, שחייב להביא אשם תלוי]. **וכשעמד לצאת לדרך**, ושגג מחמת הוראת בית דין קודם שיצא לדרך, **לדעת בן עזאי** הוא מביא **אשם תלוי**, כי יתכן שהיה יכול לברר שבית דין חזרו בהם, **ולדעת רבי עקיבא** הוא **פטור לגמרי**, כי מאחר שהוא טרוד לצאת לדרך, לא היה יכול לשמוע שבית דין חזרו בהם, והרי הוא בוודאי כתולה בבית דין.

לדעת סומכוס – [דינו תלוי, כלומר] אמנם [יש אופנים שבהם] יש להסתפק בדינו כנייל, האם נחשב כעושה מחמת עצמו או מחמת בית דין, ומכל מקום, [אף באופנים אלו] **אין לחייבו אשם תלוי**, כי אין אשם תלוי בא, אלא במקום שיש ספק בדבר האם יש כאן חיוב גמור או פטור, אבל כאן אין להסתפק האם יש כאן חיוב גמור, כי אפילו אם נחשבו כעושה מחמת עצמו, משום שהיה יכול לברר אם בית דין חזרו בהם, מכל מקום אינו נחשב ממש כעושה מחמת עצמו, כמי שאכל חלב כי טעה לחשוב שהוא שומן, שהוא לבדו גרם את טעותו, שכן זה שמע מבית דין את ההוראה הראשונה, והם גרמו לו לטעות בדבר, ולכן,

הלך אחד, ועשה כפי הוראת הטעות, כי שמע את הוראת הטעות, ולא שמע שחזרו בהם ממנה:

לדעת רבי מאיר – מאחר שבשעה שגג במעשה, כבר הורו בית דין שהדבר אסור, והיה בידו לברר זאת, זה שלא בריר קודם שעשה, הרי הוא כעושה מחמת עצמו, ולא מחמת טעות בית דין, **ומביא חטאת יחיד**, ככל שוגג מחמת עצמו.

לדעת רבי שמעון – מאחר שעשה את המעשה מחמת הוראת טעות ששמע מבית דין, [אף על פי שבינתיים חזרו בהם בית דין מהוראתם], הוא **פטור** מחטאת יחיד, ככל שוגג במעשה מחמת בית דין, [ואין חילוק בין אם בית דין כבר הביאו כפרת פר העלם דבר על טעותם, ובין אם עוד לא הביאו את הכפרה, אלא שאם גבו ממנו מעות עבור הקרבן הזה, ואמרו לו לצורך מה גובים את המעות, מעתה שוב אינו תולה בהוראת בית דין, כי נודע לו שטעה].

לדעת רבי עקיבא ובן עזאי ורבי אלעזר – אמנם **כשיצא לדרך**, ושגג מחמת הוראת בית דין, הוא **פטור לגמרי**, כי לא היה יכול לדעת שבית דין חזרו בהם, והרי הוא בוודאי כתולה בבית דין. אבל **כשישב בביתו**, ושגג מחמת הוראת בית דין, הוא **מביא אשם תלוי**, כי יתכן שהיה יכול לברר אם בית דין חזרו בהם, והרי הוא כספק חייב ספק פטור, [כלומר יש להסתפק האם

הוספות

¹ כן פירש כאן רש"י, ומשמע מפירושו, שלכל התנאים המוזכרים כאן, יחיד שתלה בבית דין פטור, ואילו בדף ב' מבואר, שזו דעת רבי יהודה [או רבי מאיר] בלבד, ולא הזכירו את כל התנאים שבכאן. ושמה יש חילוק בין יחיד ממש התולה בבית דין, ליחיד התולה בבית דין אחר שכבר טעו גם רוב ציבור אחר בית דין. ויל"ע בזה.

כלומר, רק אם טעו בפרט של מצווה, והורו כטעותם, ועשו על פיהם, מביאים פר העלם דבר של ציבור, אבל אם טעו והורו לבטל מצווה לגמרי, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

לדעת עולא – דין זה למד מגוף הכתוב בפרשה, "וְנִעְלַם דְּבָרָה", שיש לדורשו כאילו נכפלה האות מ"ם במילה "ונעלם", ונדרשת לפניה ולאחריה, כאילו נכתב "וְנִעְלַם מִדְּבָרָה", כלומר נעלם חלק ממצוה ולא כולה!.

ולדעת חזקיה ורב נחמן בר יצחק – דין זה למד מהמשך הכתוב הנ"ל, כלומר מהכתוב, "וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ", שנכתבה בו המילה "מצות" בו"ו אחת, כלומר בלשון יחיד, ולפי זה כך משמעות הכתוב "וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת", שאם עשו פרט אחד מהמצווה שלא כדין, יביאו פר העלם דבר של ציבור, ולא אם יעברו על מצווה שלימה.

ולדעת רב אשי – דין זה למד בגזרה שווה, שנאמר בפרשה, "וְנִעְלַם דְּבָרָה", ונאמר בעניין זקן ממרא, "כִּי יִפְלֵא מִמֶּנּוּ דְּבָרָה לְמִשְׁפָּט ... לֹא תִסְוֹר מִן הַדְּבָרָה אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יְמִין וְשְׂמָאלָהּ", ושם הכוונה למקצת מצווה, שנאמר, "מִן הַדְּבָרָה", והוא הדין בעניין פר העלם דבר, הכוונה למקצת מצווה.

ב. עקירת דבר שאין הצדוקים מודים בו.

אף על פי שהיה יכול לברר אם חזרו בהם, אי אפשר להחשיבו לגמרי כשוגג מחמת עצמו, ואין כאן ספק חיוב גמור.

קניית פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים

- יש אומרים שבשעה שמתחייבים בהבאת קרבנות אלו, גובים ממון מכל אחד מישראל כדי לקנותם, ואין קונים אותם ממעות שבלשכה, שנגבו לקניית שאר קרבנות ציבור.

- ויש אומרים שקונים קרבנות אלו ממעות שבלשכה, שנגבו לקניית כל קרבנות ציבור.

דף ד

הוראות טעות של בית דין שמביאים

עליהן פר העלם דבר של ציבור כששגגו רוב ציבור על פי בית דין

בסוגיתנו נאמרו שני עניינים, שרק אם נתקיימו שניהם בהוראת טעות של בית דין, מביאים עליה פר העלם דבר של ציבור, [כששגגו רוב ציבור על פי בית דין].

א. עקירת מקצת מצווה ולא עקירת כל המצווה. [דין זה מפורש במשנה ובברייתא].

הוספות

¹ הקשה ריב"ק בר' מאיר מאי שנא דהכא דרשינן 'ונעלם מדבר', וגבי עדות 'יקום דבר' לכולי עלמא דרשינן 'דבר' שלם ולא חצי דבר. וי"ל דודאי 'דבר' כולה דבר משמע, והכא מעניינו דקרא, מכדי כתיב 'אחת מכל מצות ה'', דמשמע מצוה שלימה, למאי הלכתא כתב 'דבר', אלא על כרחך למדרש 'ונעלם מדבר', אפילו דבר אחד מן המצות. [וכן בכל דוכתי גורעין ומוסיפין ודורשין משום דוחקא דקרא דאיהו דחיק ומוקים אנפשיה]. [תוס'].

[דין זה אמר רב יהודה אמר שמואל].

טמאה, או שאין איסור העראה בנידה, או

שאינן איסור לבוא על הנידה שלא כדרכה

– אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [”וְסִפְּרָה לָהּ” מלמד שסופרת אחד לאחד / ”אֶת מִקְרָה הָעֶרְהָ” מלמד שאף העראה אסורה. / ”מִשְׁפָּכֵי אִשָּׁה” מלמד ששני משכבות יש באשה אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה].

< טעו להורות שאין איסור הוצאה בשבת – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [”וְיָלֵא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת”].

< טעו להורות שאין איסור השתחוואה לעבודה זרה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [”כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר”].

< טעו להורות שאין איסור העראה שלא כדרכה בנידה. או שאין איסור העראה אפילו כדרכה בשומרת יום כנגד יום. או שאין אשה טמאה טומאת [זיבה] מחמת ראיית לילה – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

< טעו להורות שאין איסור הכנסה בשבת, או שאין איסור הושטה וזריקה בשבת – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

אין בית דין חייבים, אלא אם כן הורו טעות, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כלומר שטעו בית דין בהוראת דבר שאינו מפורש בתורה.

אבל טעו בהוראת דבר שהצדוקים מודים בו, כלומר שהוא מפורש בתורה, אין זו הוראה, כי כל אחד יכול ללמוד מהמפורש בתורה שביט דין טעו, וכששגג אדם על פי הוראתם, ולא למד מהכתוב בתורה שטעו, אינו כשוגג על פי בית דין, אלא קרוב למזיד, ואין כאן פר העלם דבר של ציבור.

ועל פי הכללים הנ”ל נאמרו הפרטים הבאים:

< טעו להורות שאין איסור נידה בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו להורות שאין איסור שבת בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו להורות שאין איסור עבודת כוכבים בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו להורות, שמי שראתה דם יום אחד [באחד עשר יום שבין נידה לנידה] אינה

הוספות

¹ ויליע אם רבי זירא חולק על כך, שכן רבי זירא מסתפק, כשטעו ואמרו ששבת אינה נוהגת בשנה שביעית, האם נחשב כעקירת מצווה שלימה או לא, ולדברי רב יהודה תיפוק ליה שאינם חייבים משום ששבת מפורשת בתורה. ואם נאמר שספקו של רבי זירא הוא כשטעו לבטל מלאכה אחת בשבת בשנה השביעית, אם כן תפשוט מכאן את ספיקו של רב יוסף. ויליע בזה.

² מקרא זה בספר ירמיה, ואם כן, גם הוראת טעות בדבר המפורש בנביאים אינה הוראה להביא פר העלם דבר.

של בית דין, אלא אם כן נתקבלה הוראתם בכשרות באופן הנעלה ביותר, ולכן כשנתקבלה הוראתם באחד מהאופנים הבאים, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

א. כשאחד מהדיינים הבין שטעו ואמר לחבירו טועים אתם.

[רש"י פירש שדין זה הוא כדעת רבי יונתן בדף ג' וטעמו מבואר שם אולם במסקנה שם נדחו דבריו ויל"ע בה].

ב. כשלא היה מופלא [=מומחה] של בית דין שם, [אפילו היו דיינים כמניין הצריך לדין אף בלא המופלא של בית דין].¹

שכן כבר נתבאר לעיל, שאם טעו בדבר פשוט, [כגון דבר המפורש בתורה], אין זו הוראה לחייבם פר העלם דבר, ולכן, רק כשהיה עימהם מופלא של בית דין, וטעו, מסתבר שלא טעו בדבר פשוט, ומביאים פר העלם דבר.

אבל כשלא היה עימהם מופלא של בית דין, יתכן שטעו בדבר פשוט, ולא הבינו את טעותם, כי לא היה המופלא של בית דין עימהם, ולכן אינם מביאים פר העלם דבר.

ג. כשאחד הדיינים אינו ראוי לדון דיני נפשות.

נאמר בעניין, "וְאִם כָּל עֵדֶת שֶׁרָאָל יִשְׁגּוּ", ויש ללמוד בגזרה שווה, מהכתוב בעניין דיני נפשות, " וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה ... וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", שכשם שלדיני נפשות צריך שיהיו כל הדיינים כשרים לכך, כך לעניין הוראת טעות שמביאים עליה פר העלם דבר, צריך

< טעו להורות שמותר להשתחוות לעבודה זרה שאין דרכה בכך [כפעור ומרקוליס שאין משתחוים להם] או שטעו להורות שמותר להשתחוות לעבודה זרה בלא פישוט ידים ורגלים – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

< טעו ואמרו על אחת ממלאכות שבת [שאינה מפורשת בתורה] שאינה אסורה – בזה הסתפק רב יוסף: האם כל מלאכה ממלאכות שבת נחשבת כאיסור שלם בפני עצמו, ואם כן עקרו בהוראה זו מצווה שלימה, ואין זו הוראה לחייב פר העלם דבר. או שכל מלאכה ממלאכות שבת נחשבת כחלק ממצוות שבת, ואם כן עקרו מקצת מצווה, וחייבים פר העלם דבר.

< טעו והורו על אחת המצוות שאינה נוהגת תמיד, כגון שאמרו אין שבת נוהגת בשנה שביעית – אף על פי שבאותו זמן שטעו לעוקרה עקרוה לגמרי, כיון שבזמנים אחרים לא עקרוה, הרי זה כעקירת מקצת מצווה, ולא כעקירת מצווה שלימה, ומביאים על הוראתם פר העלם דבר של ציבור, [כשאינו טעותם מפורשת בתורה].

מושב בית דין שמביאים על הוראת טעות שלו פר העלם דבר של ציבור כששגגו רוב ציבור על פיה

אין מביאים פר העלם דבר על הוראת טעות

הוספות

¹ פעמים אין המופלא של בית דין בכלל הדיינים, כגון שהיה צריך ללכת לדרכו, ומינו אחר תחתיו. או שהוא פסול להיות דין, כגון שהוא זקן שאינו ראוי לבנים. [רש"י].

במזיד, אינה נחשבת כהוראת בית דין, ואם כן הרי אלו כציבור שעשו בשגגה, שלא על פי הוראת בית דין, וכל אחד מהקהל מביא חטאת יחיד כשבה או שעירה.

< הורו בית דין טעות בשוגג ועשו כל הקהל מעשה במזיד [שידעו שבית דין טעו ואינם צריכים לעשות כטעותם] – אין כאן שום קרבן, כי אין מביאים חטאת על חטא שנעשה במזיד.

שיהיו כל הדיינים כשרים לדיני נפשות. ולכן אם היה ביניהם גר, או ממזר, או נתין, או זקן, שאינו ראוי לבנים, שכולם פסולים לדיני נפשות, אין מביאים פר העלם דבר.

< הורו בית דין טעות בשוגג ועשו כל הקהל מעשה בשוגג על פי הוראת בית דין – יש כאן פר העלם דבר [כמבואר לעיל].

< הורו בית דין טעות במזיד ועשו כל הקהל מעשה בשוגג על פי הוראת בית דין – אין כאן פר העלם דבר, כי הוראה שהורו בית דין טעות

דף ה

פרשת פר העלם דבר של ציבור [ויקרא ד]

ואם קל עדת ישראל [אלו סנהדרין] ישגו וינגלו דבר [שטעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר] מעיני הקהל ועשו [שעשו הציבור על פי הוראת הסנהדרין] אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה ואשמו. ונדעה החטאת אשר חטאו עליה והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת והביאו אתו לפני אהל מועד. וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר לפני ה' ושחט את הפר לפני ה'. והביא הכהן הנשיא מידם הפר אל אהל מועד. וטבל הכהן אצבעו מן הדם והזה שבע פעמים לפני ה' את פני הפרכת וילא נקראת כאן פרוכת הקודש ... משל למלך שסרחה עליו מדינה ... אם כולה סרחה אין פמליה שלו מתקיימת אף כאן ... משחטאו כולם חס ושלום נסתלקה הקדושה]. וכן הדם יתן על קרנת המזבח אשר לפני ה' אשר באהל מועד ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד [זה יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח]. ואת כל חלביו קרים מנפו והקטיר הפזבחה [אף על פי שלא פירש כאן יותרת ושתי כליות, למדן הם מ'יעשה לפר כאשר עשה וגו'... ומפני מה לא נתפרש בו, תנא דבי ר' ישמעאל משל למלך שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו]. ועשה לפר [זה] כפאשר עשה לפר החטאת [כמו שמפורש בפר כהן משיח, להביא יותרת ושתי כליות שפירש שם מה שלא פירש כאן. ולכפול במצוות העבודות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול, לפי שמצונו בנייתן על המזבח החיצון שנתן במתנה אחת כפר, הוצרך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת] כן יעשה לו וכפר עליהם הכהן ונסלח להם. והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אתו כפאשר שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא.

קרבן העלם דבר של ציבור בעבודה זרה [במדבר ט"ו]

כי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה [בעבודה זרה הכתוב מדבר שטאמר 'את כל המצות האלה', מצוה אחת שהיא ככל המצוות, מה העובר על כל המצוות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואינו, זו עבודה זרה. ואף היא היתה בכלל כל המצוות שהציבור מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכלל לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת]. את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והקאה לדורותיכם [מלמד שכל המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתבאו הנביאים, שטאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה]. והיה אם מעיני העדה נעשתה לשענה [ששגו וחורו על אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד עבודה זרה בכך] ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחח לה ומנחתו ונספח כמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת [חסר אלף שאינו כאשר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה, שטאמר 'ואת השני יעשה עולה', וזו עולה קודמת לחטאת]. וכפר הכהן על פני עדת בני ישראל ונסלח להם כי שגגה הוא והם הביאו את קרבנם אשר לה [זה הפר] [וחטאתם [זה השעיר] לפני ה' על שגגתם. ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הקר בתוכם כי לכל העם בשגגה.

מעשה תלוי בקהל

הוראה תלויה בבית דין

פרשת פר העלם דבר [ופרשת פר ושעיר של העלם עבודה זרה], מדברות במעשה שעשו רוב קהל, על פי הוראת טעות שהורו בית דין.

לדעת רבי יהודה – יש ללמוד זאת **מהכתוב**, "וְאִם כָּל עַדְתּוֹ יִשְׁרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשְׁמוּ", המלמד, שהפרשה מדברת במעשה חטא שעשו הקהל ולא בית דין, ודווקא המעשה הוא מעשה הקהל, אבל ההוראה היא הוראת בית דין, [שנאמר, "וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל", כלומר שמעיני הקהל, הם בית דין המורים הוראות, נעלמה ההלכה, והורו טעות].

ולדעת רבי שמעון ורבי מאיר – יש ללמוד זאת **משני הכתובים הבאים** [בפרשת פר ושעיר הבאים על העלם ציבור של עבודה זרה]. (א) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה [מחמת הוראת בית דין שהם עיני העדה] נִעְשְׂתָה [על ידי אחרים] לְשִׁגְגָה", מכאן שהפרשה מדברת בשגגה שנעשתה על ידי אחרים, מחמת הוראת בית דין, [ואפילו אין בית דין בכלל העושים, אלא רק בכלל המורים לעשות]. (ב) "לְכֹל הָעָם בְּשִׁגְגָה", מכאן שהעם הם אלו ששגגו, [ודווקא כששגגו רובם או כולם, אבל מיעוטם לא].

ויש ללמוד בגזרה שווה "מֵעֵינֵי" "מֵעֵינֵי", שכשם שפר ושעיר הבאים על עבודת כוכבים, באים רק בשגגת קהל והוראת בית דין, כך פר העלם דבר של שאר מצוות,

בא רק בשגגת קהל והוראת בית דין.

[יתכן שכאן מבואר, מניין שהפרשה מדברת במעשה של קהל. ובדף ז' מבואר, מניין שהפרשה מדברת בהוראת טעות של בית דין].

מי שהיו לפניו חלב ונותר ואכל את אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל

לדעת רבי אליעזר – חייב חטאת, שהרי ממה נפשך אכל דבר אסור, ומה אכפת לנו אם יודע מה הוא אותו דבר או לא.

ולדעת רבי יהושע – פטור מחטאת, כי נאמר, "או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ", ללמד, שאין מביא חטאתו אלא אם יודע במה חטא.

ידעו שהורו וטעו ושכחו מה הורו

הורו בית דין שחלב מותר, ועשו הקהל על פיהם, ואכלו חלב, ומלבד זאת שגגו הקהל ואכלו גם דם, בלא הוראת בית דין, ואם כן, מעשה אחד הוא שגגה מחמת הוראת בית דין, שיש להביא עליו פר העלם דבר של ציבור, ומעשה אחד הוא שגגת מעשה בלבד, שיש לכל אחד להביא עליו חטאת יחיד, כשבה או שעירה. ולאחר זמן נודע להם ששגגו בשני המעשים הללו, אבל שכחו איזה שגגה היתה מחמת הוראת בית דין, ואיזו מחמת עצמם.

לדברי רבי יהודה אמר רב או לדברי רבא – כשם שנחלקו חכמים לעניין חטאת יחיד הבאה על שגגת מעשה, האם היודע שחטא ואינו יודע במה, מביא חטאת, כך נחלקו לעניין פר העלם

ציבור, אף רבי אליעזר מודה, שיש ללמוד מהכתוב, "וְנוֹדְעָה הַחֲטָאִת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ", שאין מביאים את הקרבן, אלא אם כן יודעים על איזה חטא מביאים אותו. [ורק לענין חטאת יחיד אינו דורש כן מהכתוב, "חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ", כי לדעתו, הכתוב ההוא בא ללמד דבר אחר, והוא, שאין חטאת באה אלא כשמתכוון לעשות את החטא שחטא, פרט למתעסק בשבת, כגון שנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר שהוא פטור, (אבל מתעסק בחלבים ובעריות, חייב, שכבר נהנה)].

דבר של ציבור, האם היודעים שחטאו ואינם יודע במה, מביאים את הקרבן. **לדעת רבי אליעזר, מביאים פר העלם דבר**, כי ממה נפשך חטאו רוב ציבור על ידי הוראת טעות של בית דין, ומה אכפת לנו אם יודעים במה חטאו או לא. **ולדעת רבי יהושע, אינם מביאים את קרבנם**, כי נאמר, "וְנוֹדְעָה הַחֲטָאִת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ", ללמוד, שאין מביאים את קרבנם, אלא אם כן יודעים במה חטאו.

ולדברי רב אשי – לענין פר העלם דבר של

מי מביאים קרבנות העלם דבר של ציבור

רבי שמעון	רבי יהודה	רבי מאיר [ורבי שמעון בן אלעזר משמו]	
<p>כל אחד מהשבטים שחטא רובו מביאים פר אחד לכל שבט [ובעבודה זרה פר ושעיר] ובית דין מביאים עוד פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר]</p> <p>נמצא שאם חטאו שנים עשר שבטים יש כאן שלושה עשר פרים [ובעבודה זרה שלושה עשר פרים ושלושה עשר שעירים]</p> <p>ואם חטאו שבעה שבטים יש כאן שמונה פרים [ובעבודה זרה שמונה פרים ושמונה שעירים]</p>	<p>כל משנים עשר שבטים מביא פר אחד לכל שבט</p> <p>[ובעבודה זרה פר ושעיר]</p>	<p>בית דין מביאים פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר]</p>	<p>טעו בית דין הגדול בהוראה ועשו על פיהם רוב הקהל שהם גם רוב שבטים [כלומר משבעה שבטים ומעלה]</p>
<p>כל החוטאים נחשבים כשבט אחד ומביאים פר אחד לכלם [ובעבודה זרה פר ושעיר] ובית דין מביאים עוד פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר]</p> <p>ונמצא שבכל אופן יש כאן שני פרים [ובעבודה זרה שני פרים ושני שעירים]</p>	<p>כל משנים עשר שבטים מביא פר אחד לכל שבט</p> <p>[ובעבודה זרה פר ושעיר]</p> <p>נמצא שבכל אופן יש כאן שנים פרים [ובעבודה זרה שנים פרים ושנים עשר שעירים]</p>	<p>בית דין מביאים פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר]</p> <p>[דן זה המשווה רוב קהל בלא רוב שבטים, או רוב שבטים בלא רוב קהל, לדן רוב שבטים ורוב קהל, אמרו רבי שמעון בן אלעזר משמו של רבי מאיר, אולם יתכן שמתוך דברי רבי מאיר עצמו משמע, שכל שאין רוב קהל ורוב שבטים, אין מביאים קרבן העלם דבר של ציבור, כדין הכתוב למטה, ולייע בזה].</p>	<p>טעו בית דין הגדול בהוראה ועשו על פיהם רוב קהל שאינם רוב שבטים או פחות שהם רוב קהל] או רוב שבטים שאינם רוב קהל [כלומר שבעה שבטים או יותר שהם מיעוט הקהל]</p>
		<p>אין כאן ציבור שחטא בהוראת בית דין, ופטורים מקרבן העלם דבר של ציבור, [והרי הם נידונים כיחיד שעשה בהוראת בית דין, שדינו נתבאר בדף ב']</p>	<p>טעו בית דין הגדול בהוראה ועשו על פיהם מיעוט שבטים שהם מיעוט קהל</p>

אלא ללמד על קהל נוסף הרמוז בכל קהל [כתוב], ומתוך שנזכר קהל בפרשה ארבע פעמים, יש ללמוד שארבעה דינים תלויים בקהל:

קהל א'. לחייב על כל קהל וקהל – כלומר, ללמד, שהציבור האמור בפרשה, אינו דווקא כל ישראל [או רוב כל ישראל], אלא אפילו שבט אחד בפני עצמו, אם שגג [כולו או רובו] במעשה, מחמת הוראת בית דין, הרי הם מביאים פר העלם דבר של ציבור שכן כל שבט בפני עצמו קרוי קהל¹, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

קהל ב'. ללמד שהוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל – כפי שנתבאר לעיל.

קהל ג'. לגרירה – כלומר ללמד שכשקהל [=שבט] אחד מביא פר העלם דבר [על שעשה רובו מחמת הוראת טעות של בית דין הגדול] אותו שבט גורר אף את שאר השבטים להביא פר העלם דבר.

קהל ד'. ללמד דין שבט שעשה בהוראת בית דינו – שאם שגג שבט אחד מחמת טעות הוראה של בית דינו [ולא של בית דין הגדול], אותו שבט מביא פר העלם דבר של ציבור.

ביאור טעמו של רבי שמעון

נאמר בפרשה, "וְנִעְלַם דְּבַר מְעִינֵי הַקֹּהֶל וַעֲשׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשְׁמוּ. וְנִוְדָעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֶל פֶּר בֶּן בָּקָר לַחֲטָאת", והרי זה כאילו נכתבה המילה "קהל" ארבע פעמים, [שכן היה ניתן לכתוב, "מעיני קהל", "והקריבו קהל", ולא נכתבו מילים זו בהקדמת ה"א,

טעו בית דין של אחד השבטים בהוראה ועשה רוב אותו שבט על פיהם

לדעת רבי יהודה – אותו שבט מביא פר העלם דבר של ציבור, אבל שאר שבטים אינם מביאים, [ורק כשעשה שבט אחד על פי הוראת טעות של בית דין הגדול, דעת רבי יהודה, שאף שאר שבטים מביאים פר אחד לכל שבט].

ולדעת חכמים – לעולם אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא כשעשו הציבור על פי הוראת טעות של בית דין הגדול של שבעים ואחד, [הוא הסנהדרין שבלשכת הגזית], שנאמר, "וְאִם כָּל עֵדוֹת [=סנהדרין] יִשְׁרָאֵל יִשְׁגּוּ", כלומר דווקא עדת ישראל, ולא עדת שבט אחד, [ואם ארע שעשה שבט אחד על פי הוראת טעות של בית דינו, הרי הם כשוגגים מחמת עצמם, וכל אחד מהעושים מביא כשבה או שעירה].

להלן נכתוב בעזה"י את טעמיהם של התנאים שהובאו דבריהם לעיל בדף זה.

ביאור טעמו של רבי יהודה

נאמר בפרשה, "וְנִעְלַם דְּבַר מְעִינֵי הַקֹּהֶל וַעֲשׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשְׁמוּ. וְנִוְדָעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֶל פֶּר בֶּן בָּקָר לַחֲטָאת", והרי זה כאילו נכתבה המילה "קהל" ארבע פעמים, [שכן היה ניתן לכתוב, "מעיני קהל", "והקריבו קהל", ולא נכתבו מילים זו בהקדמת ה"א,

¹ הוספות

¹ משמע מכאן, שאף על פי שלדעת רבי יהודה, כל שבט נקרא קהל, מכל מקום, לא היה מחייב כל שבט בפני עצמו, אלא משום שנכתב כאן "קהל" במיוחד לכך, ואם כן, אף הוא מודה, שבדרך כלל "קהל" היינו כל ישראל ולא שבט אחד.

פעמים, ואם כן, **אין לדרוש את הפרשה אלא ככתבה, כלומר שכתוב בה את המילה "הקהל" שתי פעמים בלבד**, אחת מתחילה, בהוראה, ואחת לבסוף, בהקרבה.

ולדעתו נאמר "הקהל" בשני מקומות אלו, להשוות את הקהל האמור מתחילה, "וְנִגְעַלְם דָּבָר מְעִינֵי הַקְּהָלִי", עם הקהל האמור בסוף, "וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָלִי", **וללמד, שכשם שהקהל האמור מתחילה אינו קהל כלל אלא בית דין**, [שנאמר "מְעִינֵי הַקְּהָלִי", והכוונה לבית דין שהם עיני הקהל, אבל הקהל עצמו אינו מוזכר כאן], כך קהל האמור בסוף, בהקרבה, ["וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָלִי"], אינו הקהל עצמו, אלא בית דין, **כלומר בית דין הם המביאים את פר העלם דבר של ציבור, ולא הציבור.**

[ודין זה שהוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל, הוא לומד מכתוב אחר, כפי שנתבאר לעיל].

[ודין זה שיש לחייב כל קהל וקהל, רבי מאיר אינו מודה לו, ולדעתו אין חייבים בפר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן שגגו רוב הציבור כולו, אבל אם שגג רוב אחד השבטים או כולו אין מביאים פר העלם דבר].

ורבי שמעון בן אלעזר שאמר משמו של רבי מאיר, שאין צריך ברוב גמור, כלומר רוב שבטים ורוב אנשים, ודי באחד מהם כדי לחייב את הציבור בפר העלם דבר, למד זאת מסתירת הכתובים בענין פר ושעיר של העלם ציבור בעבודה זרה.

פר כן קָרָה לְחִטָּאתִי, והרי זה **כאילו נכתבה המילה "קהל" שלוש פעמים**, [שכן היה ניתן לכתוב, "והקריבו קהל", ולא נכתבו מילה זו בהקדמת ה"א, אלא ללמד על קהל נוסף הרמוז בה אבל מתוך שנכתב "מעייני הקהל" בה"א אין ללמוד כן כי בזה כך הדרך לומר בה"א], ומתוך שזכר קהל בפרשה שלוש פעמים, יש ללמוד את הדינים הבאים:

קהל א'. לחייב על כל קהל וקהל – כנ"ל. [ומכל מקום, לדעתו, דווקא כשיש רוב קהל ורוב אנשים, כל קהל וקהל חייב בפני עצמו, אבל אם חטאו רק מקצת שבטים, אין לחייב כל שבט בפני עצמו, אולם לא נתבאר מניין לומד לחלק כן].

קהל ב-ג'. להשוות את הקהל האמור מתחילה, "וְנִגְעַלְם דָּבָר מְעִינֵי הַקְּהָלִי", עם הקהל האמור בסוף, "וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָלִי", וללמד, שכשם שהקהל האמור מתחילה הוא קהל שעם בית דין, [שנאמר "מְעִינֵי הַקְּהָלִי", ו"עֵינֵי" הם בית דין], כך קהל האמור בסוף, בהקרבה, ["וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָלִי"], הוא קהל שעם בית דין, ומכאן, **שיחד עם הקהל המביאים קרבן [אחד מכל שבט], **גם בית דין מביאים קרבן** [אחד].**

[ודין זה שהוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל, הוא לומד מכתוב אחר, כפי שנתבאר לעיל].

ביאור טעמו של רבי מאיר

אין לדרוש מהה"א הכתוב במילה "הקהל", כאילו נכתבה מילה זו שתי

עשר שבטים, כי אלו שנולדו קודם בנימין, כבר היו קהל בלעדיו, שכן כבר נתבאר, שאפילו שני שבטים נקראים קהל].

חטאות שאינן נאכלות

רוב חטאות שבתורה נאכלות לכהנים [זכרים, לפני מן הקלעים, כמבואר בפרק איזהו מקומן], אולם חטאות שדמן קרב לפני ולפנים, קרויות פנימיות, ובשרן נשרף ולא נאכל.

- חטאת אחת כזו, היא **חטאת שלקחו ללווים במדבר כשטיהרו אותם לעבודת המשכן**, שנאמר בעניין, "וְלָקְחוּ פֶּרֶן בֶּן בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפֶרֶן שְׁנֵי בְּנֵי בֶן בְּקָר תִּקַּח לְחֻטָּאת", ולא הוצרך לקרוא לחטאת שני לעולה, אלא ללמד, שאינה נאכלת כמו העולה.

דף ו

- ועוד חטאת פנימית שאינה נאכלת, היא **חטאת הבאה על העלם דבר של ציבור**, שכן נאמר בעניין פרים ושעירים שהקריבו באי הגולה, על ששגגו בעבודה זרה בהוראת בית דין בימי צדקיה, "הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי בְּנֵי הַגּוֹלָה הַקְרִיבוּ עֹלוֹת לְאַקִּי וְשָׂרָא לְפָרִים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי עַל כָּל וְשָׂרָא אֵילִים תִּשְׁעִים וְשָׁשָׁה כְּבָשִׂים שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה צִפְרִי חֻטָּאת שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַכֹּל עֹלָה לָהּ", ואי אפשר לומר שהכל עולה ממש, שכן מפורש בכתוב, "צִפְרֵי חֻטָּאת שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי", אלא שהכל דין עולה היה לו, כלומר שאינו נאכל.

שמתחילה נאמר, "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשֹׁנְגָה", ומשמע שאפילו אם מקצתם עשו בשגגה, יביאו את הקרבן האמור בפרשה.

ולבסוף נאמר, "כִּי לְכָל הָעָם בְּשֹׁנְגָה", משמע שדווקא אם כולם [או רובם שנידונים ככולם] שגגו, מביאים את הקרבן האמור בפרשה.

וישוב הסתירה הוא, שפעמים מביאים את הקרבן אפילו כשהיו השוגגים מיעוט קהל, והוא שהיו רוב שבטים, ופעמים מביאים רק כשהיו רוב קהל, והוא כשאינם רוב שבטים.

מניין ששבט אחד נקרא "קהל"

א. מהכתוב, "וַיַּעֲמֵד יְהוֹשֻׁפֶט בְּקֹהֶל יְהוּדָה וַיְרוּשְׁלָם בְּבֵית ה' לִפְנֵי הַחֶצֶר הַחֲדָשָׁה [על שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס בה]", יש ללמוד, שלכל הפחות שני שבטים נקראים קהל, שכן לא היו בירושלים אלא שבט יהודה ובנימין, ונקראו, "קֹהֶל יְהוּדָה וַיְרוּשְׁלָם".

ב. וממאמר הקדוש ברוך הוא ליעקב על לידת בנימין, "הֲנִי מִפְּרֶדֶת וְהִרְבִּיתִּיךָ וַיִּנְתַּתִּיךָ לְקֹהֶל עַמִּים", יש ללמוד, שאפילו שבט אחד נקרא קהל, כי על כרחך כשאמר הקדוש ברוך הוא, "וַיִּנְתַּתִּיךָ לְקֹהֶל עַמִּים", כוונתו היתה, שלידת בנימין בפני עצמה נחשבת כלידת קהל, [שכן אין לומר שכוונת הקדוש ברוך הוא שבלידת בנימין יעשה זרעו של יעקב לקהל, על ידי השלמת שנים

מדוע הקריבו באי הגולה שנים

עשר קרבנות העלם דבר של ציבור

לדעת רבי יהודה – כן הדין תמיד, כששגגו על פי הוראת בית דין הגדול, [בין שגגו רוב שבט אחד, ובין שגגו רוב כל שבטים], עליהם להקריב שנים עשר קרבנות, [כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי שמעון – כגון ששגגו רוב אחד עשר שבטים, שהם מביאים אחד עשר קרבנות, ובית דין מביאים קרבן נוסף.

ולדעת רבי מאיר – כגון ששגגו רוב ציבור בהוראת בית דין, וחזרו ושגגו רוב ציבור בהוראת בית דין פעם נוספת, עד שתים עשרה פעמים.

[כן מתבאר בגמרא מתחילה אולם למסקנה מעיקר הדין לא היו צריכים להביא כלל כי היו מזיידים אלא שדנו אותם כאילו היו שוגגים].

באי גולה הקריבו קרבן העלם דבר של ציבור על חטא עבודה זרה, שחטאו אבותיהם בימי צדקיה:

אף על פי שכבר מתו החוטאים [וכלל בידינו שחטאת יחיד אינה מכפרת על החוטא אחר שמת], עליהם כיפר הקרבן – כי קרבן ציבור מכפר גם על המתים, [כשרוב הצריכים לו עודם בחיים, ובאותו זמן עוד היו רוב החוטאים בחיים, ולא מתו אלא מקצתם של החוטאים הצריכים כפרה].

ואף על פי שהיו החוטאים מזיידים [ואין קרבן בא אלא על השגגה] כיפר עליהם הקרבן – כי הוראת שעה היתה, להקריב את הקרבן אף על זדונם.

חטאת ציבור שמתו מקצת בעליה קריבה

לדעת רב פפא, לא נאמרה הלכה למשה מסיני, שחטאת שמתו בעליה, מתה, ואינה קריבה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], אלא בחטאת יחיד, [שאינה מכפרת עליו אחר מותו], אבל חטאת ציבור, קריבה אף אחר מות [מקצת] הציבור.

< אין לומר, שלמד זאת מהכתוב, "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יְהִי בְנִיךָ", שמשמע ממנו, שהבנים עומדים תחת אבותיהם, וכשהבנים חיים הרי זה כאילו האבות חיים, ולכן הבנים מקריבים קרבן ציבור של האבות המתים. - כי אם כן, גם חטאת יחיד יקריבו הבנים, תחת האבות המתים.

< ואין לומר שלמד זאת, מתוך כך שצוותה תורה להקריב בכל ראש חודש קרבן חטאת [שעיר ראש חודש], אף על פי שקרבנות ציבור באים ממעות הלשכה, הנגבים מכל ישראל בתחילת השנה, וכבר מתו מקצת מישראל קודם ראש חודש, ונמצא שקרבן ציבור זה קרב גם בעד המתים הללו.

- כי יתכן שדווקא כשיש ספק אם מתו מהציבור, מקריבים חטאתם, אבל ציבור שודאי מתו, אין מקריבים עליו את חטאתו.

ההלכה הנ"ל, כי אין חטאת ציבור באה נקיבה, ואם כן אין וּלד חטאת בציבור.

(ב) תמורת חטאת – לדברי הכל אינה בכלל הלכה הנ"ל, כי אין חטאת ציבור נעשית תמורה, ואם כן אין תמורת חטאת בציבור.

(ג) חטאת שמתו בעליה [כלומר שמתו הציבור שהופרשה עבורם] – **לדעת רב פפא, הכל מודים, שאם מתו מקצת בעליה, היא קריבה, כפי שנתבאר לעיל, ואינה בכלל ההלכה הנ"ל**, [אבל אם מתו כל בעליה אינה קריבה].

(ד-ה) חטאת שנתכפרו בעליה. חטאת שעברה שנתה – לדעת רבי יהודה, שתי חטאות אלו של ציבור מתות הן, כי חטאות אלו הן **בכלל ההלכה הנ"ל**, [ומתוך הסוגיה משמע שגם דעת רבי מאיר כן]. **ולדעת רבי שמעון** [ורבי אלעזר], חטאות אלו **אינן בכלל ההלכה הנ"ל**, כי כשנאמרה ההלכה הנ"ל, כולה נאמרה במקום אחד, כלומר, לגבי חטאות מסוימות נאמר, שאם יארע בהן אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ימותו, אבל כל חטאת שאי אפשר שיארע בה כל אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ודאי לא נאמרה בה ההלכה הזו כלל, וחטאות ציבור, מאחר שודאי שלא נאמרה בהן ההלכה בשלושת האופנים הראשונים, לא נאמרה בהן ההלכה הזו כלל ולכן חטאות אלו ירעו עד שיפול בהן מום ויפדו.

< בחטאות השותפים [כגון פר העלם דבר של ציבור, כדעת האומרים שבית דין מביאים אותו, וכגון פר יום הכיפורים הבא לכפר על כל הכהנים, שאינן נחשבות

< אבל למד זאת, ממה שנאמר בעניין עגלה ערופה, "כִּפּוּר לְעִמּוּד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פְּדִיתָ ה'"], כלומר הקרבן הזה מכפר גם לאותם שה' פדה ממצרים, אף שכבר מתו, והטעם לכך, הואיל ומכפר על אלו החיים, מכפר גם על אלו שכבר מתו.

ומכאן יש ללמוד, שאם נתחייבו ציבור פר העלם דבר של ציבור, ומתו מקצת הציבור, מביאים את קרבנם.

חמש חטאות מתות

הלכה למשה מסיני, שחמש בהמות שיש עליהם קדושת חטאת, אינן קרבות אלא מתות, [על ידי שכונסים אותן לחדר בלא מזון]:

(א) וּלד חטאת. (ב) תמורת חטאת. (ג) חטאת שמתו בעליה. (ד) חטאת שנתכפרו בעליה. (ה) חטאת שעברה שנתה. [לדעת רבי שמעון בן לקיש, רק בארבע מהן נאמרה הלכה שימותו, אבל באחת נאמרה הלכה שלא תיקרב ולא תמות, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותפדה, אלא שאין ידוע מי היא, ומספק כולן ימותו].

ובאלו חטאות נאמרה הלכה זו :

< בחטאות יחיד :

- **לדברי הכל**, בכל חטאות היחיד, **נאמרה ההלכה הנ"ל**, ואם ארע באחת מכל חטאות היחידים, אחד מחמשת האופנים הנ"ל, הרי הן ימותו.

< בחטאות ציבור :

(א) וּלד חטאת – לדברי הכל אינה בכלל

האחרונות שאינם יכולות לכפר ירעו עד שיפול בהן מום ויפדו אבל חטאת שמתו מקצת בעליה תכפר על האחרים [ונלכך, לדעת רבי שמעון, אם נתחייבו בית דין פר העלם דבר של ציבור, ומת אחד מהדיינים, יביאו שאר הדיינים את הקרבן של בית דין, כקרבת שותפים שמתו מקצת בעליו (אות ג')].

אלו שבטים אינם קרויים קהל

מתוך דברי רבי יהודה ורבי שמעון מבואר, שלכל היותר, יש שנים עשר שבטים הקרויים כל אחד בפני עצמו בשם קהל. ונחלקו חכמים מי נכלל בהם :

מתחילה אמר רב אחא בר יעקב, ששבט לוי אינו קרוי בשם קהל, שכן בכתוב הקורא לשבט בנימין קהל, "וינתתיך לקהל עמים", נאמר גם, "וינתתי את הארץ הזאת ליריבך אחריתך אחרית עולם", ומכאן יש ללמוד, שרק שבטים שניתן להם אחוזה בארץ קרויים קהל, להוציא את שבט לוי, שאין לו אחוזה בארץ, כמו שנאמר, "לא יהיה לכהנים הקהלים כל שבט לוי חלק ונתלה עם ישראל אשי ה' ונתלתו יאכלו. ונתלה לא יהיה לו בקרב אהיו ה' הוא נתלתו פאשר דבר לוי, ומכל מקום, יש בישראל שנים עשר קהלים, שכן שבט יוסף נחשב כשני קהלים, כי מנשה ואפרים נחשבים לשני שבטים, כמו שנאמר, "אפרים וימנשה כראובן ושמעון יהיו לוי".

אולם רבא, אמר שמנשה ואפרים אינם נחשבים כשני שבטים אלא לענין נחלה, כאמור בענינים, "וימולדתך אשר הולדת אחריהם לך

חטאות של כל הציבור, אלא חטאות שותפים]:

(א) **ולד חטאת – לדברי הכל, אינה בכלל הלכה הנ"ל**, כי אין חטאת שותפים באה נקיבה, ואם כן אין ולד חטאת שותפים.

(ב) **תמורת חטאת – לדברי הכל, אינה בכלל הלכה הנ"ל**, כי אין חטאת שותפים נעשית תמורה, ואם כן אין תמורת חטאת שותפים.

(ג-ד-ה) **חטאת שמתו בעליה**, [כלומר שמתו מקצת השותפים שהופרשה. **חטאת שנתכפרו בעליה. חטאת שעברה שנתה – לדעת רבי יהודה, שלוש חטאות אלו של שותפים מתות הן, כי חטאות אלו הן בכלל ההלכה הנ"ל**, [וכן דעת רבי מאיר, ולכן, לדעתו, אם נתחייבו בית דין פר העלם דבר של ציבור, ומת אחד מהדיינים, שוב לא יביאו את הקרבן, כי הוא נחשב קרבן שותפים שמתו מקצת בעליו (אות ג')], שלדעתו הוא בכלל ההלכה הנ"ל]. **ולדעת רבי שמעון** [ורבי אלעזר], חטאות אלו אינן בכלל ההלכה הנ"ל, כי כשנאמרה ההלכה הנ"ל, כולה נאמרה במקום אחד, כלומר, לגבי חטאות מסוימות נאמר, שאם יארע בהן אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ימותו, אבל כל חטאת שאי אפשר שיארע בה כל אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ודאי לא נאמרה בה ההלכה הזו כלל, וחטאות ציבור, מאחר שודאי שלא נאמרה בהן ההלכה בשני האופנים הראשונים, לא נאמרה בהן ההלכה הזו כלל, ולכן שתי החטאות

לְרַעַד אֶתְּרִיד אֶתְּזֵת עוֹלָם", שאין קהל אלא מי שיש לו אחוזה בארץ. או שגם לדעתו, מהכתוב הנ"ל אין ללמוד ששבת לוי קרויים קהל, כי אין להם אחוזה, והקהל השנים עשר הוא משפחת הכהונה בלבד, שנאמר, "וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקֹּהֵל וְכַפֵּר", להקיש כהנים לקהל, ללמד שגם כהנים קרויים קהל. והעירוני שרש"י נקט בפירוש כמו הצד השני.

יְהִי עַל שֵׁם אֶחֱיָהֶם יִקְרָאוּ בְּנִחְלָתָם", כלומר שלא ניתן להם חשיבות אלא לעניין נחלה, [ומה שנחלקו גם לדגלים ונשיאים, לא נעשה הדבר אלא כדי לתת כבוד לדגלים ולנשיאים].

ויל"ע מי הוא הקהל השנים עשר לדברי רבא, האם לדעתו הוא שבת לוי, ואינו דורש מהכתוב, "וְנִתְתִּיד לְקַהֵל עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

סליק פרק הורו בית דין

פרק שני הורה כהן משיח

דף ו

פר כהן משיח [ויקרא ד]

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם [מדרשו אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה, כמו שנאמר לאשמת העם ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו. ופשוטו לפי אגדה, כשכהן גדול חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם, ונעשה מקולקל] **והקריב על חטאתו אֶשֶׁר חָטָא פֶּרֶן בֶּקָר** [פר, יכול זקן, תלמוד לומר בן, אי בן יכול קטן, תלמוד לומר פר, הא כיצד, זה פר בן שלש] תמים לה' לחטאת. והביא את הפר אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפֶּר וְשָׁח אֶת הַפֶּר לִפְנֵי ה'. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר וְהִבִּיא אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד [למשכן, ובבית עולמים להיכל]. וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהִזָּה מִן הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה' אֶת פְּנֵי פְרִכָּת הַקֹּדֶשׁ [כנגד מקום קדושתה, מכוון כנגד בין הבדים, ולא היו נוגעים דמים בפרוכת, ואם נגעו נגעו]. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטְרֵת הַסַּמִּים לִפְנֵי ה' אֶשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל דָּם הַפֶּר [שיירי הדם] יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֶלְיָה אֶשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאֶת כָּל חֶלְבֵּי פֶר [חלבו היה לו לומר, מה תלמוד לומר פר, לרבות פר של יום הכיפורים לכליות ולחלבים וליותרת] הַחֲטָאת [להביא שעירי עבודה זרה לכליות ולחלבים ויותרת] יָרִים מִמֶּנּוּ [מן

המחובר, שלא ינתחנו קודם הסרת חלבון] אֶת החֶלְבֵּי הַמְּכַסֶּה עַל הַקָּרֶב וְאֶת כָּל חֶלְבֵּי אֶשֶׁר עַל הַקָּרֶב. וְאֶת שְׁתֵּי הַקְּלִיֹּת וְאֶת חֶלְבֵּי אֶשֶׁר עֲלִיהֶן אֶשֶׁר עַל הַכֶּבֶד עַל הַקְּלִיֹּת יִסְרְנָה [כל על האמור כאן לשון תוספת, כמו מלבד]. כָּאֶשֶׁר יוֹרֵם מִשׁוֹר זָבַח הַשְּׁלָמִים [מאותן אימורין המפורשין בשור זבח השלמים. וכי מה פירש בזבח השלמים שלא פירש כאן, אלא להקישו לשלמים מה שלמים לשמן, אף זה לשמו. ומה שלמים שלום לעולם, אף זה שלום לעולם. ובשחטת קדשים מצריכו ללמוד הימנו, שאין למדין למד מן הלמד בקדשים] וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה. וְאֶת עוֹר הַפֶּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפְרָשׁוֹ. וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפֶּר אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה [חוץ לשלש מחנות, ובבית עולמים חוץ לעיר] אֶל מְקוֹם טְהוֹר [לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך אבנים מנוגעות ולבית הקברות, הוצרך לומר מחוץ למחנה, זה שהוא חוץ לעיר, שיהא המקום טהור] אֶל שְׂפָף הַדְּשָׁן [מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח, כמו שנאמר והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה] וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ עַל שְׂפָף הַדְּשָׁן יִשָּׂרַף [שארין תלמוד לומר אלא ללמד, שאפילו אין שם דשן].

קרבן הבא על חטאו של כהן משוח

[שנמשח בשמן המשחה]

כשהכהן המשיח חוטא בשגגה, הוא מביא קרבן של פר לחטאתו¹, שנאמר "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אֶשֶׁר חָטָא פֶּרֶן בֶּקָר תָּמִים לְה'

הוספות

¹ ודווקא בשאר עבירות דינו שונה משאר הדיוטות אבל אם שגג בעבודה זרה דינו כשאר הדיוטות ומביא שעירה [ואינו כבית דין המביאים פר ושעיר].

אסור, **אינו מביא קרבן על חטאו**. [ובאופן זה, ששגג במעשה בלבד, לא רק פר כהן משיח אינו מביא, אלא אף כיחיד אינו נידון, ואינו מביא שום חטאת, אף לא חטאת יחיד כשבה או שעירה, שנאמר בקרבן חטאת יחיד, "מַעַם הָאֶרֶץ", ללמד שאינו קרב אלא על הדיוט, ולא על כהן משיח].

[במשנה נאמר דין נוסף, והוא שגם כששגג בהוראה והזיד במעשה, אינו מביא מקרבן, וכאן בסוגיה לא נתבאר טעם הדין הזה. אולם הטעם מבואר כבר בכמה מקומות בפרק ראשון, והוא, שלעולם אין קרבן בא על מעשה שנעשה בזדון].

דף ז

אילו לא נאמר "לְאִשְׁמֹת"

הָעֵם" בפרשת פר כהן משיח

כבר נתבאר, שמתוך שנאמר בפרשת פר כהן משיח, "לְאִשְׁמֹת הָעֵם", למדנו שאין הפרשה מדברת, אלא בשגגה שעשה הכהן מחמת שטעה בהוראה, [כפר העלם דבר של ציבור, שאינו בא אלא בשגגת מעשה שעל ידי טעות בהוראה].

אכן אילו לא היה נאמר הכתוב "לְאִשְׁמֹת הָעֵם", **היה מקום להסתפק בדבר, האם פרשת פר כהן משיח מדברת רק בשגגה**

לְחַטָּאת", [שלא כהדיוט המביא כשבה או שעירה, (כמבואר בפרק ראשון), ושלא כמלך המביא שעירה (כפי שיתבאר בעזה"י להלן)].

ואולם, לא בכל אופן שחטא הכהן המשיח בשגגה, הוא מביא את הקרבן הזה, אלא רק **כשחטא בשגגה מחמת שטעה בדין**, כגון שהיה סבור שמלאכה מסוימת מותרת בשבת, או שחלב מסוים מותר באכילה, ושגג במעשה מחמת טעותו בדין.

שנאמר בפרשת פר כהן משיח, "**אִם הִפְהֵן הַמְּשִׁיחַ יִחַטֵּא לְאִשְׁמֹת הָעֵם**", להקיש אשמת כהן משיח לאשמת העם, כלומר לפר העלם דבר של ציבור, **וללמד, שכשם שפר העלם דבר של ציבור אינו קרב אלא כששגגו הציבור מחמת טעות הציבור בהוראה**, [כלומר שהורו להם בית דין טעות], **כך פר כהן משיח אינו קרב אלא כששגג הכהן המשיח מחמת טעותו בהוראה**.

ואין חילוק בדין זה בין אם בשעה ששגג במעשה זכר מאיזה טעם הורה לעצמו לעשות כן או שבאותה שעה כבר שכח מאיזה טעם הורה לעצמו לעשות כן ובשני אופנים אלו הוא נחשב כשוגג במעשה מחמת טעותו בהוראה ומביא פר כהן משיח.

אבל אם ידע את הדין, ושגג במעשה בלבד, כגון שידע שמלאכה זו אסורה בשבת, ושכח ששבת היום, ואם יזכר, ידע שהדבר

הוספות

¹ ומבואר בגמרא בדף ז', שכן הדין דווקא כשהוא מופלא וראוי להורות, אבל אם אינו ראוי להורות, אין טעותו נחשבת כהוראת טעות, והרי זה כשוגג במעשה בלבד.

הכתוב הזה. אבל ציבור מביאים פר ושעיר, כמבואר בפרשה שלפניה].

(ג) שניהם מביאים אשם ודאי. [שנאמר בפרשת אשם גזילות ואשם מעילות, "נפש", וכהן משיח, ונשיא, בכלל נפש הם, אבל צבור אין מביאים אשם ודאי, שאינם בכלל "נפש"].

שגגו ציבור על פי הוראת טעות של כהן משיח

אף על פי שנאמר בפרשת פר כהן משיח "לְאִשְׁמֹת הָעֶם", ללמד, שדינו שווה לדין פר העלם דבר של ציבור, אין זה אלא לעניין שהכהן אינו מתחייב על שגגתו, אלא כשהיא נעשית על ידי טעות שלו בהוראה.

אבל אין ללמוד מכאן שהוראת כהן גדול דינה כהוראת בית דין, ואם שגגו ציבור על פי הוראתו, יביא פר, [כדין האמור כששגגו ציבור על פי הוראת טעות של בית דין], כי נאמר בפרשה "וְהִקְרִיב עַל חֲטָאתוֹ אֶשֶׁר חָטָא", ללמד שאין הפר הזה בא אלא על שגגה ששגג כהן עצמו במעשה, [מחמת הוראתו], ולא על שגגה ששגגו אחרים במעשה, [מחמת הוראתו].

ציבור ומשיח אין מביאים אשם תלוי

< ציבור אין מביאים אשם תלוי משני טעמים:

א. כי נאמר בפרשת אשם תלוי "נפש", וציבור אינם בכלל "נפש".

שמחמת טעות בהוראה, [כפרשת העלם דבר של ציבור], או אף בשגגה בלא טעות בהוראה, [כפרשת שעיר נשיא שתתבאר בעזה"י לקמן], ולולא הכתוב "לְאִשְׁמֹת הָעֶם", אין הכרע בדבר למי להשוותו.

< **שכן מצד אחד, בדברים הבאים, דין כהן משוח דומה לדין העלם דבר של ציבור**, [וציבור מביאים את קרבנם, רק על שגגת מעשה עם טעות בהוראה]:

(א) שניהם אינם מביאים לעולם חטאת יחיד כשבה או שעירה.

(ב) שניהם קרבנם פר.

(ג) שניהם אינם מביאים אשם תלוי, [אולם שוויון זה אינו אלא לפי האמת, אחר שנאמר הכתוב "לְאִשְׁמֹת הָעֶם", (כפי שיתבאר בעזה"י להלן), אבל אילו לא נאמר הכתוב "לְאִשְׁמֹת הָעֶם", יתכן שלא היו שווים בזה, ואם כן אין בזה טעם שלישי לומר, שאפילו אם לא נאמר הכתוב, "לְאִשְׁמֹת הָעֶם" כשם ששוים בזה, כך הם שווים בכך שאינם אלא בשגגת מעשה עם טעות בהוראה].

< **ומצד שני, בדברים הבאים, דין כהן משוח דומה לדין נשיא**, [ונשיא מביא קרבנו אף על שגגת מעשה בלבד]:

(א) שניהם אינם מביאים לעולם כשבה או שעירה.

(ב) שניהם מביאים שעירה על שגגת עבודת כוכבים. [שנאמר בפרשת שגגת עבודת כוכבים של יחיד, "וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עִז בַּת שְׁנֵתָה לְחֲטָאתָ, ואחד יחיד, ואחד נשיא, ואחד משיח, במשמעות

פי הוראתו, וכן בית דין הורו לציבור שחלב מותר, ואכלוהו וציבור על פי הוראתם]:

אין הכהן צריך להביא פר בפני עצמו, אלא מתכפר עם הציבור בפר העלם דבר של ציבור, שטאמר בעניין פר כהן משיח, "וְהִקְרִיב עַל חֲטָאתוֹ אֶשֶׁר חָטָא", ללמד, שרק כשחטא בפני עצמו, הוא צריך את הכפרה האמורה בו, אבל כשחטא עם הציבור, הוא מתכפר עימם, [אף על פי שהוא עשה מחמת הוראתו שלו, והציבור עשו מחמת הוראת בית דין], שכן דינו שווה לדין הציבור בדברים הרבה, [כגון שאינם חייבים אלא כשהורו לבטל מקצת מצווה בדבר שאין הצדוקים מודים], ולכן דין הוא, שכשחטאו בשווה, יצטרפו בקרבן אחד.

ב. כשהורה כהן משוח באיסור אחד ובית דין באיסור אחר [אפילו ישבו שניהם במקום אחד]:

מאחר שאין החטאים שווים, הוא מביא פר על חטאתו בפני עצמו, וציבור מביאים פר על חטאתם בפני עצמם.

ונתבארו בגמרא כמה פרטים של הדין הנ"ל:

< **כשאחד מהם הורה שחלב מותר. ואחד מהם הורה שעבודת כוכבים מותרת – דין פשוט הוא, שכל הוראה היא בפני עצמה, ואינם מתכפרים בקרבן אחד.**

(א) כי חלוקים בטעם [של טעות ההוראה], שכן כל דין למד מפסוקים אחרים.

(ב) כי חלוקים בקרבנותיהם. שכן כשכהן משוח הורה בחלב, ובית דין בעבודת כוכבים, על הכהן להביא פר בלבד, ועליהם

ב. כי נאמר בפרשת אשם תלוי, "וְיִכָּפֵר עֲלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדָע" ללמד שאין אשם תלוי בא אלא על מי שחטאתו ושגגתו שווים [כלומר שכל השגגה היא במעשה, מה שאין כן ציבור, שאינם מביאים חטאת אלא על שגגת מעשה של ציבור, עם הוראת טעות של בית דין].

< ומשיח אינו מביא אשם תלוי מטעם אחד:

א. כי נאמר בפרשת אשם תלוי, "וְיִכָּפֵר עֲלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדָע", ללמד שאין אשם תלוי בא אלא על מי שחטאתו ושגגתו שווים, [כלומר שמביא חטאת כששוגג במעשה, מה שאין כן משוח, שאינו מביא חטאת אלא על שגגת מעשה עם הוראת טעות. *ובדף ח' מבואר, שאף לדעת רבי, האומר, שיש קרבן שכהן משוח מביא על שגגת מעשה בלבד [=קרבן שעירת עבודה זרה], מכל מקום, מודה הוא, שיש לדרוש מהכתוב הנ"ל, שאינו מביא אשם תלוי, כי כך יש לדרוש את הכתוב, "וְיִכָּפֵר עֲלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדָע", כלומר אין אשם תלוי בא, אלא על מי שכל חטאותיו באים על שגגת מעשה בלבד, להוציא כהן משיח, שרוב חטאותיו באים על שגגת מעשה שמחמת טעות בהוראה].*

שגג כהן משיח על פי הוראת טעות של עצמו בזמן ששגגו ציבור על פי הוראת טעות של בית דין

א. **כשהיתה שגגת כולם שווה**, [כגון שכהן משיח הורה לעצמו שחלב מותר, ואכל על

כהן משיח, "וְהִקְרִיב עַל חֻטָּאתוֹ אֶשֶׁר חָטָא", למדנו, שאם חטא עם הציבור מתכפר בקרבן אחד עימהם, אכן אילו לא היה נאמר הכתוב הזה, היה מקום להסתפק בדבר.

< שכן מצד אחד, היה מקום לומר, שכשם שפרשת שעיר נשיא לא נאמרה אלא לכפרת חטא שחטא נשיא בפני עצמו, אבל כשחטא עם הציבור מתכפר עם הציבור, [שלא נאמרה פרשת שעיר נשיא אלא לשגגת מעשה בלא הוראת טעות], כך פרשת כהן משיח לא נאמרה אלא לכפרת חטא שחטא בפני עצמו, אבל כשחטא עם הציבור מתכפר עם הציבור.

< ומצד שני היה מקום לומר, שדווקא נשיא שחטא עם הציבור, מתכפר עם הציבור, שכן מצינו אף במקום אחר, שנשיא מתכפר עם הציבור, והוא ביום הכיפורים, אבל משוח שאינו מתכפר עם הציבור ביום הכיפורים, [אלא בפר המיוחד לו], כך לא יתכפר עם הציבור על שגגת מעשה מחמת הוראת טעות.

דברים ששוים (א) פר העלם דבר של ציבור (ב) ופר כהן משיח (ג) ופר ושעיר של העלם ציבור בעבודה זרה

א. ביטול מקצת וקיום מקצת.

כבר נתבאר בפרק ראשון [בדף ד'], שאין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא כשטעו בית דין בהוראה לבטל מקצת מצווה [ועשו הציבור על פי בית דין], אבל

להביא פר ושעיר, [ובאופן הזה בפר הם שוים, וחלוקים רק בשעיר]. וכשכהן משוח הורה בעבודת כוכבים, ובית דין הורו בחלב, על הכהן להביא שעירה, ועליהם להביא פר, [ובאופן הזה הם חלוקים לגמרי].

< וכשאחד מהם הורה בחלב [הפנימי] המכסה את הקרב [שהוא מותר לגמרי, א"נ שמותר בכזית בלבד], ואחד מהם הורה בחלב שעל הדקין. ספק בגמרא אם כל הוראה היא בפני עצמה, [כי חלוקים בטעמים, שכן כל איסור למד מכתוב אחר], או שאינם חלוקים, ומתכפרים בקרבן אחד, [כי כל איסור חלב נחשב כדבר אחד, ואם כן שניהם הורו להתיר את אותו איסור].

< [ואם תמצא לומר שבאופן הקודם הם מתכפרים בקרבן אחד, עדיין יש להסתפק], כשאחד מהם הורה בחלב, ואחד מהם הורה בדם [המובלע באברים שהוא מותר לגמרי, א"נ שהוא מותר בכזית בלבד], האם כל הוראה היא בפני עצמה, [כי חלוקים בטעמים, שכן שני איסורים שונים הם], או שאינם חלוקים, ומתכפרים בקרבן אחד, [כי שני איסורים אלו שווים בקרבן הבא לכפרתם, ואם כן שניהם הורו להתיר איסורים שווים].

אילו לא נאמר "וְהִקְרִיב עַל חֻטָּאתוֹ אֶשֶׁר חָטָא" בפרשת פר כהן משיח

כבר נתבאר, שמתוך שנאמר בפרשת פר

ציבור, וכשם שאין פר העלם דבר של ציבור אלא כשהורו בית דין בטעות ועל פי הוראת טעות נעשה מעשה, כך אין פר כהן משיח, אלא כשהורה כהן משיח טעות, ועל פיה עשה מעשה.

ומתוך שנאמר בפרשת העלם דבר של ציבור, "וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינַי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ" וכן נאמר בפרשת פר ושעיר של העלם דבר של ציבור בעבודה זרה, "וְהָיָה אִם מֵעֵינַי הֶעֱדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה וְעָשׂוּ", למדנו בגזרה שווה, שכשם שאין פר העלם דבר של ציבור אלא כשהורו בית דין בטעות, ועל פי הוראת טעות נעשה מעשה, כך אין פר ושעיר בעבודה זרה, אלא כשטעו בית דין, ועל פי הוראת טעות נעשה מעשה.

ג. דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

בדבר זה הם שווים לכל החטאות, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ח'.

טעו בית דין לבטל מצווה שלמה אין מביאים פר העלם דבר.

ומתוך שנאמר בפרשת פר כהן משיח "לְאִשְׁמֹת הָעַם", למדנו, שדין משיח כדין ציבור, וכשם שאין פר העלם דבר של ציבור אלא כשהורו בית דין בטעות לבטל מקצת מצווה, ולא כולה, כך אין פר כהן משיח, אלא כשטעה לבטל מקצת מצווה, ולא מצווה שלימה.

ומתוך שנאמר בפרשת העלם דבר של ציבור, "וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינַי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ" וכן נאמר בפרשת פר ושעיר של העלם דבר של ציבור בעבודה זרה, "וְהָיָה אִם מֵעֵינַי הֶעֱדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה וְעָשׂוּ", למדנו בגזרה שווה, שכשם שאין פר העלם דבר של ציבור אלא כשהורו בית דין בטעות לבטל מקצת מצווה, ולא כולה, כך אין פר ושעיר בעבודה זרה, אלא כשטעו בית דין לבטל מקצת מצוות עבודה זרה, ולא כולה.

ב. העלם דבר עם שגגת מעשה.

אין חייבים קרבן העלם דבר של ציבור, אלא כששגגו העם במעשה, על ידי טעות הוראה של בית דין, שנאמר, "וְאִם כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דָּבָר", כלומר, שטעו עדת ישראל [=סנהדרין], בכך שנעלמה מהם ההוראה הנכונה, ורק באופן הזה מדברת המשכה של הפרשה "הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ", כלומר הפרשה מדברת בהעלם דבר של בית דין, ושגגת מעשה של הקהל.

שעירת יחיד בעבודה זרה [במדבר טו]
וְאִם נָפֵשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה [בעבודה זרה] וְהִקְרִיבָה עִז בֵּית שְׁנֵתָה לְחַטָּאת [שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה ובזו קבע לה שעירה]. וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשִּׁגְגָת בְּחַטָּאת בְּשִׁגְגָה לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ. הַאֲזַרְח בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם תוֹרָה אַחַת וְהָיָה לְכֶם לְעֹשֶׂה בְּשִׁגְגָה.

דין משיח ששגג בעבודת כוכבים

שתי פרשיות נאמרו בעניין שגגת עבודת

ומתוך שנאמר בפרשת פר כהן משיח "לְאִשְׁמֹת הָעַם", למדנו, שדין משיח כדין

ולדעת חכמים – הכתוב "בְּחֻטְאָהּ בְּשִׁנְגָהּ" מלמד, שמי שחטאו בשגגת מעשה בשאר מצוות, הוא מתכפר גם בקרבן זה, אף כששגג במעשה בלבד, אבל כהן גדול, שאינו מתכפר בשאר מצוות אלא בשגגת מעשה עם העלם דבר, אף בקרבן זה אינו מתכפר, אלא **בשגגת מעשה עם העלם דבר**. ואם כן, אף לעניין עבודה זרה, לא הושוו משיח והדיוט אלא בקרבן שמביאים, אבל באופן התחייבותם אינם שווים, הדיוט מתחייב אף בשגגת מעשה בלא טעות הוראה, ומשיח מתחייב רק בשגגת מעשה עם טעות בהוראה.

דף ח

בדף ז' נתבאר, מניין שכהן משוח אינו מביא אשם תלוי.

כל החטאות הקבועות הבאות מחמת חטאים שנעשו בשוגג שוות הן שאינן באות אלא על חטאים שזדונם כרת

בפרשת חטאת שבספר ויקרא, נמנו קרבנות חטאת קבועה, הבאים לכפר על חטאים שנעשו בשגגה בשאר עבירות חוץ מעבודה זרה, והפרשה חלוקה לארבעה. (א) [כך משיח], כשחטא הכהן המשיח מחמת העלם דבר, מביא פר לחטאת. [פרשה זו נעתקה בתחילת הפרק]. (ב) [כך העלם דבר של ציבור], כשנעשית השגגה על

כוכבים, פרשה ראשונה נאמרה כששגגו רוב ציבור במעשה, על פי הוראת טעות של בית דין, ובזה עליהם להביא פר ושעיר של העלם ציבור. [פרשה זו הובאה לעיל בדף ה'].]

ופרשה שניה נאמרה, כששגגו במעשה שלא על פי הוראת בית דין, ועל כל אחד להביא שעירה [של חטאת יחיד].

ולדברי הכל, לעניין עבודה זרה, כהן משוח אינו נידון כציבור [בפר ושעיר], אלא כהדיוט [בשעירה] – מתחילה אמרו, שעניין זה למד מהכתוב בפרשה 'וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָת בְּחֻטְאָהּ בְּשִׁנְגָה לְפָנַי ה' לְכַפֵּר עֲלָיו וְנִסְלַח לוֹ', שהמילה "הַנֶּפֶשׁ", באה לרבות משיח לכלל פרשה זו, ללמד שדינו בשעירה כיחיד, [וכמו כן המילה "הַשֹּׁגְגָת" באה לרבות נשיא לכלל פרשה זו, ללמד שדינו בשעירה כיחיד]. אולם לאחר מכן אמרו, שעניין זה למד מתוך שנאמר בכתוב, "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְּשִׁנְגָה", הבא ללמד, שכל שאינו ציבור, הרי הוא בכלל הפרשה, בין הדיוט, בין משיח, [ובין נשיא].

ונחלקו חכמים, באיזה אופן משוח מתחייב בקרבן שעירה זה:

לדעת רבי יהודה – הכתוב "בְּחֻטְאָהּ בְּשִׁנְגָה" מלמד, שכל החייבים בקרבן האמור בפרשה, מתחייבים בו **אפילו בשגגת מעשה, בלא טעות הוראה**, ואם כן, לעניין עבודה זרה, דין משיח כדין הדיוט לגמרי בין לעניין קרבנו ובין לעניין אופן התחייבותו בקרבן.

מניין הדבר למד.

< דעת רבי :

א. פר העלם דבר של ציבור – יש ללמוד בגזרה שווה, שאינו בא אלא על דבר שזדונו כרת, שנאמר בו, "וְנִדְעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיךָ", וכן נאמר בפרשת עריות, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצִרָר לְגִלוֹת עֲרוֹתֶיהָ עֲלֶיךָ בְּחַיִּיהָ", ומכאן, כשם שפרשת עריות מדברת בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כך פרשת פר העלם דבר של ציבור.

ב. פר כהן משיח – יש ללמוד מהכתוב בו, "לְאִשְׁמַת הָעַם", שדין כהן משיח כדין ציבור, וכשם שפר העלם דבר של ציבור בא רק על דבר שזדונו כרת, כך פרשת פר כהן משיח.

ג. שעיר נשיא – יש ללמוד בגזרה שווה, שאינו בא אלא על דבר שזדונו כרת, שנאמר בו, "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטֵא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲקִיּוֹ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁנְיָהּ וְאִשִּׁים", וכן נאמר בפרשת פר העלם דבר של ציבור, "וְיָאֵם כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגִּי וְיִנְעַלְם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאִשְׁמוּ", ומכאן, כשם שפרשת העלם דבר של ציבור מדברת בדבר שזדונו כרת ושגגתו

ידי רוב הציבור, מחמת העלם דבר של בית דין, מביאים פר לחטאת. [פרשה זו נעתקה בדף ה'ז]. (ג) [שעיר נשיא], כשהנשיא חטא בשגגה, מביא שעיר לחטאת. [פרשה זו נעתקה כאן למטה¹]. (ד) [חטאת יחיד], כשהדיוט חטא בשגגה, מביא כשבה או שעירה לחטאת. [פרשה זו נעתקה בדף ב'].

ובפרשת חטאת שבספר במדבר², נמנו קרבנות חטאת, הבאים לכפר על חטא עבודה זרה שנעשה בשגגה, והפרשה חלוקה לשנים. (א) [פר ושעיר של ציבור], כשנעשית השגגה על ידי רוב הציבור, מחמת העלם דבר של בית דין, מביאים פר [לעולה] ושעיר לחטאת. [פרשה זו נעתקה בדף ה'י]. (ב) [שעירת יחיד], כשחטא יחיד בשגגה, [בין הדיוט בין משיח ובין נשיא], הוא מביא שעירה לחטאת. [פרשה זו נעתקה בדף ז'].

וכל החטאות הללו, אינן באות אלא על חטאים שהעושה אותם במזיד ענוש כרת, אבל על שגגה בדבר שאין בו כרת במזיד, [כגון לבישת כלאים, או נשיקת עבודה זרה, שהם איסורים שאין בהם כרת], אין מביאים חטאת על השגגה. ונחלקו חכמים

הוספות

פרשת שעיר נשיא [ויקרא ד]

אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטֵא [לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו, קל וחומר שמתחרט על זדונותיו] וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲקִיּוֹ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁנְיָהּ וְאִשִּׁים. או הוֹדַע [כמו אם הודע] אֶלְיוֹ חֲטָאתוֹ [כשחטא היה סבור שהוא היתר, ולאחר מכאן נודע לו שאיסור היח] אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיֵא אֶת קַרְבָּנוֹ שְׁעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים וְסָמֵךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַעֵלָה [בצפון] לְפָנֵי ה' חֲטָאת הוּא [לשמו כשר, שלא לשמו פסול]. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבַּח הַעֵלָה וְאֶת דְּמוֹ שִׁירֵי הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יִסּוּד מִזְבַּח הַעֵלָה. וְאֶת כָּל חֲלָבוֹ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ כְּחֵלֶב זָבַח הַשְּׁלָמִים [כאותן אימורין המפורשים בעו האמור אצל שלמים] וְכִכָּר עֲלֵיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִקְלַח לוֹ.

² להלן יתבאר בעוה"י, מניין שהפרשה הכתובה בספר במדבר, מדברת בחטא עבודה זרה.

ולנפש העובדת עבודה זרה, [שבה מדבר

הכתוב "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה", שנאמר, "כִּי דָבַר ה' בְּזָה", כלומר שבה דיבור ראשון של הקדוש ברוך הוא שאמר אנכי ה' אקיד ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני, **ואם כן, כשם שבעבודה זרה, בדבר שחייבים על זדונו כרת,** [שנאמר כאן "הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּאִי"], **חייבים על שגגתו חטאת,** [ככתוב מתחילה "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עֹז בַּת שְׁנֵתָה לְחַטָּאת"], **כך בכל המצוות,** אין חייבים חטאת, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ואולם מהכתוב הנ"ל, אין ללמוד זאת אלא **לעניין חטאי יחיד,** [כגון הדיוט נשיא ומשיח], שהם בכלל הכתוב בתחילת הפרשה "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת", אבל ציבור אינם בכלל הפרשה הזו.

ומכל מקום **מתוך שהפרשה פותחת בוי"ו,** "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת" **ילמד עליון מתחתון,** כלומר, יש ללמוד שהפרשה הקודמת, המדברת בפר ושעיר של ציבור בעבודה זרה, שווה לפרשה זו המדברת ביחידים, ומכאן כשם שיחידים אינם מביאים חטאת, אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, **כך ציבור אינם מביאים חטאתם, אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.**

חילוק יחיד ורבים בעבודה זרה

מצינו, **שחילק הכתוב בין יחידים למרובים בחטא עבודה זרה במזיד, יחידים שעבדו עבודה זרה במזיד, דינם בסקילה, [וממונם ליורשיהם], ומרובים**

חטאת, כך פרשת שעיר נשיא.

ד. חטאת יחיד [כשבה או שעירה] – מתוך שהיא פותחת בוי"ו, "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה", **ילמד תחתון מעליון,** כלומר, יש ללמוד שהיא שווה לפרשת שעיר נשיא הכתובה לפנייה, וכשם ששעיר נשיא בא רק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כך פרשת חטאת יחיד.

ה. פר ושעיר של ציבור בעבודה זרה – יש ללמוד **בזרה שווה,** שאינם באים אלא על דבר שזדונו כרת, שנאמר בס, "וְהִיָּה אִם מְעִינִי הַעֲדָה נִעְשֶׂתָה לְשִׁגְגָה", וכן נאמר בפרשת פר העלם דבר של ציבור, "וְנִעְלַם דָּבָר מְעִינִי הַקְּהָל", ומכאן, כשם שפרשת פר העלם דבר של ציבור מדברת בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כך פרשת פר ושעיר של ציבור בעבודה זרה.

ו. שעירת יחיד בעבודה זרה – מתוך שהיא פותחת בוי"ו, "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה", **ילמד תחתון מעליון,** כלומר, יש ללמוד שהיא שווה לפרשת פר ושעיר של ציבור הכתובה לפנייה, וכשם שפר ושעיר של ציבור באים רק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כך פרשת שעירת יחיד.

< **זעת חכמים** [כדרשת רבי יהושע בן לוי]:

נאמר, "וְתוֹרָה אַחַת יְהִיָּה לְכֶם לַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגָה. וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר אֶת ה' הוּא מְגִדֶּךָ וְנִכְרַתְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה. כִּי דָבַר ה' בְּזָה וְאֶת מִצְוֹתוֹ הִפֵּר הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנֶה בָּהּ", ומכאן **שכל עושה בשגגה, תורה אחת לו**

הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל מֹשֶׁה. אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם", והמצוה שנאמרה לישראל גם בדיבורו של הקדוש ברוך הוא עצמו, וגם בציווי שעל ידי משה, היא עבודת כוכבים, [שכן "אנכיי" ו"לא יהיה לך", מפי הגבורה שמענו. ומשה גם כן ציווה עליה בכמה פרשיות שבתורה, כגון, "לא תשתחוה לאל אחר".]

ולדברי תנא של בית רבי ישמעאל – יש ללמוד שהפרשה מדברת בחטא עבודה זרה, מתוך שנאמר בה, "לִמֹּן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם", כלומר, שהיא המצווה הראשונה שממנה והלאה החלו ציווי ה', וזו עבודת כוכבים, שבה פתח הקדוש ברוך הוא דבריו בהר סיני, באמירה ראשונה, כשאמר, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי". [ודברים אלו נדחו, כי המצוות הראשונות לא נאמרו לישראל בסיני, אלא במרה, ואם כן לא עבודת כוכבים נאמרה להם תחילה].

אין קרבן העלם דבר של ציבור אלא על חטא שזדונו כרת ויחיד מביא על שגתו חטאת קבועה

עד עתה נתבאר, שפר העלם דבר של ציבור קרב, כשהורו בית דין בטעות, ושגגו רוב הציבור על פיהם, בחטא, שזדונו כרת, ושגתו חטאת.

שעבדו עבודה זרה במזיד, [כגון עיר הנידחת], **דינם בסייף, וממונם אבד.**

ומתוך כך היה מקום לומר, שכמו כן, יש לחלק בין יחידים למרובים בקרבן חטאת הבא על חטא עבודה זרה בשוגג, ואם יחידים שעבדו עבודה זרה בשוגג, מביאים שעירה, מרובים שעבדו עבודה זרה בשוגג, יביאו קרבן אחר, [כגון פר לחטאת ושעיר לעולה, (שאינן קרבן כזה במקום אחר)], או לא יביאו שום קרבן.

אלא שבא הכתוב ואמר, "תִּזְכֶּרְהָ אַחַת יְהִיָּה לְכֶם לְעִשָׂה בְּשֹׁגְגָה", ללמד, שאין חילוק בין יחיד למרובים בשגגת עבודה זרה, ושניהם מביאים שעירה לחטאתם.

פרשת חטאת שבספר במדבר מדברת בחטא עבודה זרה

לדברי רבא או רבי יהושע בן לוי או כדי – יש ללמוד שהפרשה מדברת בחטא עבודה זרה, מתוך נאמר בה, **"וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה",** ומצוה שהיא שקולה ככל המצוות, היא מצוות [לא תעשה של] עבודת כוכבים, [שכן, כל המודה בעבודת כוכבים, הרי הוא ככופר בכל התורה כולה¹. א"נ משום שנאמר בה "ואת בריתי הפר", ללמד שבה יש הפרת כל הברית].

ולדברי תנא של בית רבי – יש ללמוד שהפרשה מדברת בחטא עבודה זרה מתוך שנאמר בה **"וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת**

¹ דכיון דמודה בה מה צורך לו לקיים כל המצוות ומסתמא יעבור על כולן. [תוס'].
הוספות

[ואם נודע לו לאחר זמן יביא חטאת].

ומתוך שנאמר בפרשת אשם תלוי, "וְעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאֲשָׁם", כעין האמור בפרשת חטאת קבועה, ובפרשת פר העלם דבר של ציבור, [כמבואר לעיל], הרי זה מלמד, שלא נאמרה פרשת אשם תלוי, אלא במקום שנאמרו הפרשיות הנ"ל, כלומר, רק במקום שיחיד מביא על חטא ודאי חטאת קבועה, כשנסתפק בדבר אם חטא או לא, מביא אשם תלוי, אבל במקום שאין מביא חטאת קבועה על חטא ודאי, אינו מביא אשם תלוי על ספק חטא¹.

עשה ולא תעשה שבנדה

עשה ולא תעשה שבנדה יש בהם חטאת קבועה, ולכן, בית דין מביאים עליהם פר העלם דבר של ציבור, [כששגגו בהם רוב ציבור על פי הוראת טעות של בית דין], ויחיד מביא עליהם אשם תלוי [כשנסתפק אם שגג בהם].

לא תעשה שבנידה – הוא איסור לא תעשה, שאסרה תורה לקרב אליה, שנאמר, "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עִרְוָתָהּ".

עשה שבנידה – רש"י מפרש, שמצוות עשה שבנידה, הוא החיוב לפרוש ממנה קודם לוסתה, שנאמר, "וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי

אמנם פרט נוסף יש לכלל הזה, והוא, שיהיה החטא הזה, חטא, שאם יחיד שגג בו, מביא עליו חטאת קבועה, [כשבה או שעירה].

אבל חטאים שיחיד מביא על שגגתם קרבן עולה ויורד, אף על פי שחייב על זדונם כרת, [כטומאת מקדש וקדשיו], אם טעו בהם בית דין בהוראה, ועשו רוב הציבור על פיהם, אין מביאים עליהם קרבן העלם דבר של ציבור.

ודין זה למד ממה שנאמר בפרשת חטאת קבועה של יחיד, "בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאֲשָׁם", וכן נאמר בפרשת פר העלם דבר של ציבור, "וְעִשְׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאֲשָׁמוּ", ללמד שהקרבות הללו שווים, ורק במקום שזה קרב ליחיד, זה קרב לציבור, אבל במקום שזה אינו קרב ליחיד, זה אינו קרב לציבור.

אין קרבן אשם תלוי [ליחיד] אלא על ספק חטא שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה

מי שבא ספק כרת לידו, ולא ידע אם עבר עליו אם לאו, כגון חלב ושומן לפניו, וכסבור ששתייהן היתר, ואכל את האחת, ואמרו לו, אחת של חלב היתה, ולא ידע אם זו של חלב אכל, הרי זה מביא אשם תלוי, ומגן עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא,

הוספות

¹ ומבואר בגמרא בסוף הפרק, שאין חולק בדבר, ואפילו רבי אליעזר, המשווה חטא שיש בו קרבן עולה ויורד [בשוגג], וכרת [במזיד, כטומאת מקדש וקדשיו], לחטא שיש בו חטאת קבועה [בשוגג וכרת במזיד], לענין זה שנשיא מביא עליו שעיר, [שהוא חטאת קבועה שלו], ולא קרבן עולה ויורד כהדייט, מכל מקום, גם הוא מודה, שלענין חיוב אשם תלוי, אין מתחייבים אלא בספק חיוב חטאת קבועה.

[בשגגה] שאינו יודע לו את העדות, חייב קרבן עולה ויורד.

ב. ביטוי שפתים [=שבועת ביטוי] – הנשבע לעשות דבר או לא לעשות ועבר על שבועתו [בשגגה]. ויש אומרים גם כשנשבע בשגגה לשקר, שעשה או לא עשה איזה דבר, חייב קרבן עולה ויורד.

ג. טומאת מקדש וקדשיו – טמא שנכנס למקדש או אכל קדשים [בשגגה], מביא קרבן עולה ויורד. [ובעניין זה, של שילוח טמאים מן המחנה, נאמרו מצוות עשה ומצוות לא תעשה. מצוות עשה, "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ. מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלְחוּ אֶל מְחוּץ לַמִּחֲנֶה תִּשְׁלְחוּם." ומצוות לא תעשה, "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם", וגם עונש כרת יש בזה לעושה במוזיד].

מי מביא קרבן עולה ויורד

א. הדיוט.

לדברי הכל, כששגג בדברים שאין בהם חטאת קבועה, מביא קרבן עולה ויורד, שכן עיקר הפרשה בו אמורה. ["וַיִּנְפֹּשׂ כִּי תִחַטְּאוּ".]

ב. ציבור [בהעלם דבר].

לדברי הכל, כששגג רוב ציבור על פי הוראת טעות של בית דין, בדבר שאין בו

ישראל מטמאתם, [אולם לפי פירושו, אינו מובן מדוע כששגגו בזה ציבור על פי בית דין, יביאו פר העלם דבר של ציבור, וכן מדוע יחיד המסתפק אם שגג בזה, יביא אשם תלוי, הלא כבר נתבאר, שאין העלם דבר, ולא אשם תלוי, אלא במקום שיחיד ששגג בודאי מביא חטאת קבועה, ואין חטאת אלא במקום איסור לא תעשה¹. ולכן] **פירושו התוס'**, שאיסור עשה שבנידה, הוא באמת איסור לא תעשה הנ"ל, "**וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָה לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עִרְוָתָהּ**", אלא **שפעמים** קיום האיסור הוא בלא לקרב אליה, ואז הוא נקרא איסור לא תעשה, ופעמים **קיום האיסור הוא באופן הפרישה מהנידה**, כגון שבא על הטהורה, ואמרה לו נטמאתי, שחייב לפרוש ממנה באבר מת, [ולא באבר חי, כי יציאתו הנאה לו כביאתו, ולכן עליו לנעוץ אצבעותיו בקרקע עד שימות האבר, ורק אז לפרוש], ובאופן הזה נקרא קיום האיסור מצוות עשה שבנידה, אבל באמת תמיד יש כאן מצוות לא תעשה.

דברים שאין בהם חטאת קבועה

[אלא קרבן עולה ויורד]

קרבן עולה ויורד, הוא חטאת שאינה שווה לכל, אלא עשיר מביא בה קרבן גדול, ועני מביא בה קרבן דל, וכאן בסוגיה נזכרו החטאים הבאים, שמביאים עליהם קרבן עולה ויורד:

א. שמיעת קול [=שבועת העדות] – היודע עדות ממון לטובת חבירו, ונשבע לו

הוספות

¹ אמנם על פי דברי תורת כהנים [שהביאו התוס'] לא קשה שכך אמרו שם: אין חייבין [חטאת] על עשה, דכתיב "אשר לא תעשינה", יכול שאני מוציא אף עשה שבנדה, תלמוד לומר "מצות ה'" ריבה ... ומה ראית ... מוציא אני שאר מצות, שאין בהן לא תעשה, ומרבה אני עשה שבנדה, שיש בה לא תעשה.

קול, אלא במי שראוי להעיד, ויודע עדות, ונשבע שאינו יודע, אבל מלך שאינו ראוי להעיד, אינו בכלל פרשת שמיעת קול. אולם אם שגג בשאר דברים שיש בהם קרבן עולה ויורד, כלומר בשבועת ביטוי, ובטומאת מקדש וקדשיו, הוא מביא על כך קרבן. לדעת רבי עקיבא ורבי שמעון, על שני חטאים אלו הוא מביא קרבן עולה ויורד כהדיטו. ולדעת רבי אליעזר [בדף ט'], על שבועת ביטוי, הוא מביא קרבן עולה ויורד, אבל על טומאת מקדש וקדשיו, הוא מביא שעיר, [שהוא קרבנו במקום חטאת קבועה], כי בחטא זה של טומאת מקדש וקדשיו יש כרת [במזיד], ומאחר שבכך הוא דומה לחטאים שיש בהם חטאת קבועה, הנשיא מביא עליו שעיר, שהוא קרבנו במקום חטאת קבועה.

ט דף

ד. כהן משיח.

< לדעת רבי ירמיה ורבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, כהן משיח שגג בדבר שאין בו חטאת קבועה ליחיד, [אלא קרבן עולה ויורד], אינו מביא על כך קרבן עולה ויורד. לדעת רבי ירמיה ורבי יוסי הגלילי – הטעם לכך הוא, כי אין הפרשה מדברת, אלא בהדיטות, שפעמים הם עשירים, ופעמים הם עניים, [כמבואר לעיל], ולא במי שלעולם עשיר, ככהן גדול, שנאמר בו,

חטאת קבועה ליחיד, אין מביאים קרבן על כך, [כי אינם בכלל "וּנְפֹשׁ כִּי תִחַטָּא" וגם פר העלם דבר של ציבור אינם מביאים כפי שנתבאר לעיל].

ג. נשיא.

לדעת רבי ירמיה ורבי יוסי הגלילי – נשיא שגג בדברים [המבוארים לעיל], שיש בהם קרבן עולה ויורד, אינו מביא על כך קרבן עולה ויורד, כי נאמר בפרשה, "וְאִם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שָׁה וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים או שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה ... וְאִם לֹא תִשְׁיֵג יָדוֹ לְשֵׁתֵי תָרִים או לְשֵׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירַת הָאָפָה סֵלֹת לְחֻטָּאת", ומכאן שאין הפרשה מדברת, אלא בהדיטות, שפעמים הם עשירים, ופעמים הם עניים, ולא במי שלעולם עשיר, כנשיא, שנאמר בו, "וְעֵשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲקִיּוּ", כלומר שהוא מלך שאין על גביו שום אדון אלא ה' אלוקיו, ומלך לעולם עשיר הוא. ומאחר שזהו הטעם שהוא פטור מקרבן עולה ויורד, כן הדין אפילו אם נצטרע¹, ובטל מהיות מלך, [כי אין מצורע ראוי למלכות], מכל מקום, מאחר שמעשירותו אינו יורד בכך, אינו מביא קרבן עולה ויורד, אף אחר שנצטרע.

ולדעת רבי עקיבא [ורבי שמעון ורבי אליעזר]² [בדף ט'] – נשיא אינו מביא קרבן עולה ויורד, כשנשבע שאינו יודע עדות לחבירו [=שמיעת קול], כי אין דין שמיעת

הוספות

¹ עיי להלן בדף י', בחערה בעניין נשיא שנצטרע.

² כן משמע מתוך פירוש רש"י במשנה [דף ט' ע"א ד"ה מה הן מביאים]. אולם מתוך פירוש רש"י בגמרא [דף ט' ע"ב ד"ה אלא בטומאת מקדש וקדשיו] משמע, שלדעת רבי אליעזר, נשיא מביא קרבן עולה ויורד גם על שמיעת הקול. ויילע בדבר.

ויורד של טומאת מקדש וקדשיו, לבין קרבן עולה ויורד של ביטוי שפתים ושמיעת קול.

- כשכהן משיח שגג בטומאת מקדש וקדשיו, אינו מביא קרבן עולה ויורד כלל, שנאמר בעניין טומאת מקדש וקדשיו **"וַיִּכְרַתָּהּ הַקֹּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹף הַקֶּהֶל"** ללמד שאין הפרשה מדברת, אלא במי שדינו כקהל, כלומר שמתכפר בחטאת האמורה בו, כשגג במעשה בלבד אף בלא העלם דבר, להוציא כהן משוח, שאינו מתכפר על שגגת מעשה שלו, אלא כשהיה לו העלם דבר, [כלומר שטעה בהוראת הדין].¹

- וכשכהן משיח שגג בביטוי שפתים [=שבועת ביטוי] **ובשמיעת קול** [=שבועת העדות]. **אם הוא דל שבדלים, שחיובו עשירית האיפה של קרבן עולה ויורד, הוא פטור ממנו לגמרי,** כי נאמר בעניין קרבן עשירית האיפה שהכהנים מקריבים ביום משיחתם [וכהן גדול בכל יום] **"זֶה קֶרְבַּן אֶהְרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ עֶשְׂרִית הָאֵפָה סֵלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֻיִּבִּים בַּבֶּקֶר וּמִחֻצִּיתָהּ בַּעֲרֵב,"** ללמד שאין מחויבים בקרבן עשירית איפה אלא זה ולא בקרבן אחר של עשירית איפה כגון האמור בעניין קרבן עולה ויורד ומאחר שאינו מתכפר בכפרת דלי דלות של קרבן עולה ויורד אינו מתכפר גם בשאר הכפרות [תורים או בני יונה או כבשה או שעירה] שנאמר בכפרת עשירית האיפה **"וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאַלֶּה"'** ללמד שמי שאינו מתכפר בכפרה זו, אף בשאר כפרות אינו מתכפר, [ודווקא קרבן עולה ויורד אינו מביא אבל פר הוא מביא כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

"וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו," כלומר שהכהן הגדול מאחיו בנוי בכח בחכמה ובעושר, הוא יהיה כהן גדול, [ויש אומרים שממנים אף מי שאינו עשיר, אבל אז אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהם, שנאמר **"וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו"** שנעשה גדול מממון אחיו], ואם כן, כהן גדול לעולם עשיר הוא.

ולדעת רבי עקיבא – הטעם שכהן משיח אינו מביא קרבן עולה ויורד הוא משום שנאמר בעניין קרבן עשירית האיפה שהכהנים מקריבים ביום משיחתם [וכהן גדול בכל יום] **"זֶה קֶרְבַּן אֶהְרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ עֶשְׂרִית הָאֵפָה סֵלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֻיִּבִּים בַּבֶּקֶר וּמִחֻצִּיתָהּ בַּעֲרֵב,"** ללמד שאין מחויבים בקרבן עשירית איפה אלא זה ולא בקרבן אחר של עשירית איפה כגון האמור בעניין קרבן עולה ויורד ומאחר שאינו מתכפר בכפרת דלי דלות של קרבן עולה ויורד אינו מתכפר גם בשאר הכפרות [תורים או בני יונה או כבשה או שעירה] שנאמר בכפרת עשירית האיפה **"וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאַלֶּה"'** ללמד שמי שאינו מתכפר בכפרה זו, אף בשאר כפרות אינו מתכפר, [ודווקא קרבן עולה ויורד אינו מביא אבל פר הוא מביא כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

< ולדעת רבי שמעון, יש חילוק בין קרבן עולה

הוספות

¹ מתוך דברי רש"י במשנה משמע, שבדין הזה, כהן גדול שאינו משוח בשמן אלא רק מרובה בגדים, שווה לכהן משיח. אולם יתכן שכל זה לפי מה שאמרו בגמרא תחילה, שהדין הזה למד, ממה שכפרת הכהן אינה שווה לכפרת הקהל, והכוונה לכפרת [טומאת מקדש וקדשיו של] יום הכיפורים, שהקהל מתכפר בשעיר, והכהן הגדול מתכפר בפר, ולפי זה באמת היה צריך להיות כהן, שאף מרובה בגדים שאינו משוח בשמן, פטור מקרבן עולה ויורד זה. אולם לפי המסקנה, שהדבר למד מכך שאינו שווה לקהל בחטאות שלו, אם כן לא נאמר דין זה אלא במשוח בשמן, אבל מרובה בגדים שדינו לעניין חטאת קבועה כהדיסט, כמו כן לעניין קרבן עולה ויורד של טומאת מקדש וקדשיו דינו כהדיסט. אמנם אם משנתנו כדעת רבי מאיר בדף י"ב שמרובה בגדים שווה למשוח בשמן גם לעניין פר הבא על כל המצוות הכל מובן.

תלוי. אולם מתוך המבואר שם, יש ללמוד, שהדיוט ונשיא מביאים אשם תלוי.

- חילוקי החיוב באשם תלוי, נתבארו לעיל בדפים ח' ט'.

אשם ודאי

נאמר בפרשת אשם גזילות ואשם מעילות, "נפש", והדיוט, וכהן משיח, ונשיא, בכלל נפש הם, ולכן כולם מביאים קרבן אשם ודאי האמור בהם.

אבל [כששגגו] צבור [על פי הוראת טעות של בית דין] אין מביאים אשם ודאי, שאינם בכלל "נפש".

רוב דיני המשנה האחרונה בפרק שני כבר נתבארו לעיל:

- חילוקי חטאת קבועה בשאר חטאים, [הדיוט כשבה או שעירה. נשיא שעיר. משוח וציבור פר], וכן חילוקי חטאת קבועה בעבודה זרה, [הדיוט נשיא ומשיח שעירה. וציבור פר לעולה ושעיר לחטאת], כבר נתבארו בדף ח'.

- חילוק בין משיח וציבור להדיוט [ונשיא], לעניין חיוב באשם תלוי, כבר נתבאר בדף ז'.

שם נתבאר רק, שציבור ומשיח אינם מביאים אשם

מליק פרק הורה בהן משיח

פרק שלישי כהן משיח

דף י

לדעת חכמים – בכל אופן שחטא קודם
שנמשח, **מביא כשבה ושעירה כהדיוט**,
אפילו אם נודע לו חטאו ובא להקריב את
קרבתו לאחר שנמשח

ולדעת רבי שמעון – רק אם נודע לו חטאו
קודם שנמשח, מביא כשבה ושעירה
כהדיוט, אפילו אם בא להקריב את קרבנו
אחר שנמשח. אבל אם נודע לו חטאו אחר
שנמשח, אינו מביא שום קרבן, כי דין
הבאת הקרבן תלוי במצבו גם בשעת
החטא, וגם בשעת ידיעת החטא, ורק אם
היה בשני זמנים הללו באותו מצב, מביא
את חיובו כפי מצבו אז, אבל אם נשתנה
מצבו בין זה לזה, לא יביא שום קרבן.
[ומבואר בגמרא **בדף יא**, שדין זה למד,
ממה שנאמר בעניין חטאת יחיד, "וְאִם נִפְשׁ
אֶחָת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאֲרָצָה", במי"ם,
ללמד, שלא כל עם הארץ שחטא בכלל
הפרשה, אלא רק מי שחטאו ונודע להם
בעודם הדיוטות, אבל מי שנודע לו חטאו
אחר שכבר נמשח, אינו מביא את החטאת
האמורה בפרשה הזו].

הדיוט נשיא והדיוט

אין הנשיא מתייחד בחטאת קבועה של
שעיר, אלא בחטאים שחטא [בשגגה]
בעודו נשיא, ואפילו בא להקריב את קרבנו
עליהם אחר שעבר מגדולתו.²

הדיוט משוח ועבר

משעה שנמשח הכהן בשמן המשחה,
מעתה ועד עולם, אם יחטא [בשגגה מחמת
טעות בהוראה], **חטאת קבועה שלו היא פר**
כהן משיח, [ולא כשבה או שעירה כהדיוט].

ואפילו אם יחטא לאחר שעבר ממשיחותו,
[ומינו כהן אחר תחתיו], שנאמר, "אִם הִפְתָּךְ
הַמְּשִׁיחַ יִחַטָּא לְאִשְׁמַת הַעֵם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא פָּרָוּ בְּקָרְבָן תָּמִים לַה' לְחַטָּאת", ללמד
שמביא את הקרבן האמור בפרשה, אף על
חטא שחטא אחר שעבר ממשיחותו.¹

וכל שכן שאם חטא, [בשגגה מחמת טעותו
בהוראה], **קודם שעבר** ממשיחותו, **ובא**
להקריב קרבנו לאחר מכן, הוא מביא פר
לחטאת.

אבל על חטאים שחטא קודם שנמשח,
אינו מביא פר כהן משיח, **אפילו אם בא**
להקריב את חטאתו אחר שכבר נמשח,
שנאמר, "אִם הִפְתָּךְ הַמְּשִׁיחַ יִחַטָּא", ללמד
שאין הפרשה מדברת, אלא בחטאים
שחטא אחר שנמשח.

הוספות

¹ קרא יתירא קא דריש [פירוש הראב"ד לתוי"כ].

² כן מבואר במשנה בדף זה אכן לדעת חכמים כן הדין בכל אופן שחטא בעודו נשיא, כי לדעתם הכל תלוי בשעת המעשה של החטא. אבל לדעת רבי שמעון, אין אדם מביא קרבן, אלא אם כן היה בר חיוב באותו קרבן, גם בשעת המעשה של החטא, וגם בשעה שנודע לו שחטא, ולכן אם נודע לנשיא שחטא, רק אחר שעבר מנשיאותו, שאז כבר אינו בר חיוב של שעיר, ממילא

קרבן. [ומבואר בגמרא בדף יא, שדין זה למד, ממה שנאמר בעניין חטאת יחיד, "מַעַם הָאֶרֶץ", כמבואר לעיל].

ובגמרא בדף יא הסתפקו, האם רק לעניין חטאת קבועה הדין כן, כי דינו שונה בזה בין הדיוטות לנשיאות. אבל לעניין אשם תלוי, שדינו שווה בין הדיוטות לנשיאות, מודה רבי שמעון, שאפילו ספק חטא בהדיוטות, ונדע לו בנשיאות, שהוא מביא אשם תלוי.

שעיר נשיא, חמור יותר מפר כהן משיח, כי חיובו של שעיר נשיא בא בנקל, שכן שעיר נשיא בא על כל חטא ששגג נשיא במעשה, ופר כהן משיח אינו בא אלא כששגג כהן משיח במעשה מחמת טעותו בהוראה.

ואם כן, אם יש מקום לחלק ביניהם לעניין חטאים שחטאו אחר שעברו מגדולתם, מסברא היה נראה, ששעיר קרב לנשיא, אף כשחטא אחר שעבר מגדולתו, ופר אינו קרב למשוח, כשחטא אחר שעבר מגדולתו.

ולכן נכתבו בתורה שני הפסוקים הנ"ל, לומר, שאדרבה, משיח מביא פר אף כשחטא אחר שעבר מגדולתו, [ואינו כנשיא], ונשיא אינו מביא שעיר כשחטא אחר שעבר מגדולתו, [ואינו כמשוח].

אבל כשחטא [בשגגה] **אחר שעבר מגדולתו, דינו כהדיוט**, ומביא על חטאו כשבה או שעירה, שנאמר, "אֶשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא", ללמד שאין הפרשה מדברת אלא בחטאים שחטא בעודו נשיא.

וכן כשחטא [בשגגה] **קודם שנתמנה לנשיא, מביא על חטאו כשבה או שעירה כהדיוט, אפילו אם בא להקריב את חטאתו אחר שכבר נתמנה לנשיאות**, שנאמר, "אֶשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא", ללמד שאין הפרשה מדברת, אלא בחטאים שחטא אחר שנתמנה לנשיא.

לדעת חכמים – בכל אופן שחטא קודם שנתמנה, מביא כשבה ושעירה כהדיוט, ואפילו אם בא להקריב את קרבנו אחר שנתמנה¹.

ולדעת רבי שמעון – רק אם נדע לו חטאו קודם שנתמנה, מביא כשבה ושעירה כהדיוט, אפילו אם בא להקריב את קרבנו אחר שנתמנה. אבל אם נדע לו חטאו אחר שנתמנה, אינו מביא שום קרבן, כי דין הבאת הקרבן תלוי גם במצבו בשעת החטא, וגם במצבו בשעת ידיעת החטא, ורק אם היה בשני זמנים הללו באותו מצב, מביא את חיובו כפי מצבו אז, אבל אם שנתנה מצבו בין זה לזה, לא יביא שום

הוספות

לא יביא קרבן על חטאו, אבל אם נדע לו בעודו נשיא, מודה רבי שמעון, שיביא את קרבנו אף אחר שעבר מנשיאותו.
¹ ומבואר בגמרא בדף יא, שכן הדין אם אכל ספק חלב קודם שנתמנה, ונדע לו אחר שהתמנה, שהוא מביא אשם תלוי.

הקרבן	שעת ההקרבה	שעת הידיעה	שעת החטא
כשבה או שעירה כהדיוט	הדיוט		
כשבה או שעירה כהדיוט	כהן משיח	הדיוט	
לרבנן – כשבה או שעירה כהדיוט לרבי שמעון – פטור [כי אין חטא וידיעה בדין אחד]	כהן משיח		הדיוט
פר כהן משיח	כהן משיח		
פר כהן משיח	משוח שעבר	כהן משיח	
פר כהן משיח	משוח שעבר		כהן משיח
פר כהן משיח	משוח שעבר		
כשבה או שעירה כהדיוט	נשיא	הדיוט	
לרבנן – כשבה או שעירה כהדיוט לרבי שמעון – פטור [כי אין חטא וידיעה בדין אחד]	נשיא		הדיוט
שעיר נשיא	נשיא		
שעיר נשיא	עבר מגדולתו	נשיא	
לרבנן – שעיר נשיא כשעת החטא לרבי שמעון – פטור [כי אין חטא וידיעה בדין אחד]	עבר מגדולתו		נשיא
כשבה או שעירה כהדיוט	עבר מגדולתו		

שבוודאי יהיה כן, כלומר כשיבואו לארץ, יתן ה' נגע צרעת בבתיהם [ובישר להם הכתוב שנגזר עליהם הדבר הרע הזה].

ולדעת רבי שמעון – לא בא הכתוב לומר שוודאי יארע להם כן, אלא שאין הבית טמא, **אלא כשבא בו הנגע מאיליו** בידי שמים, [ובכלל זה כשבאו בדרך הטבע בידי אדם, כגון על ידי הכאה או נפילה או כוויה], **אבל אם בא הנגע באונס**, כגון על ידי נפיחת שדים ורוחות רב [כדברי רבא], או על ידי כשפים [כדברי רב פפא] **אין הבית מטמא.**

-

אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא

כשאמרה תורה "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא", אין הכוונה שבוודאי יהיה הדבר, וגזרה היא, שכל נשיא יחטא ויביא את הקרבן האמור בו, אלא הכוונה, שאם יארע כן שנשיא יחטא, יביא את הקרבן האמור בו, [שכן פרשה זו היא כפרשת כהן משיח, ובה נאמר "אם הפכהּן המְּשִׁיחַ יִחָטָא", ואם כן, הוא הדין לעניין נשיא].

כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה

ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם

לדעת רבי יהודה – הכתוב הזה מלמד, זב אינו נטמא על ידי ראיית אונס. אבל

נשיא שנצטרע

מצורע אינו ראוי להיות מלך, שנאמר, "וַיִּנְגַע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ [עוזייה] וַיְהִי מִצָּרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיָּשָׁב בְּבֵית הַחֲפָשִׁית [שנעשה חופשי ממלכותו] וַיּוֹתֵם בֶּן הַמֶּלֶךְ עַל הַבַּיִת שֶׁפָּט אֶת עַם הָאָרֶץ".

ומאחר שנאמר בעניין שער נשיא, "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא", ללמד שאינו מביא שער, אלא על חטאים שחטא בעודו נשיא, כשנצטרע הנשיא, ונעשה חופשי ממלכותו, יצא מכלל הפרשה הזו, ואם חטא בשגגה, מביא כשבה או שיערה כהדיוט¹.

שררה היא עבדות

רבן גמליאל ורבי יהושע היו מהלכים בספינה. לרבן גמליאל היתה פת [צידה לדרך], ולרבי יהושע היו פת וסולת, [כלומר קמח, שהוא מתקיים יותר מהפת]. וכשאזלה הפת של רבן גמליאל, אכל מהסולת של רבי יהושע, [על ידי אפייתה].

אמר רבן גמליאל לרבי יהושע – האם ידעת שנתעכב בדרך כל כך, שהבאת עימך סולת.

אמר רבי יהושע – יש כוכב אחד שעולה אחת לשבעים שנה, ומתעה את הספנים²,

נגעים [בין נגעי גוף בין נגעי בגדים ובין נגעי בתים], טמאים גם כשבאו באונס, [כגון על ידי נפילה, או הכאה, או כויה, וניתכן שלדעת רב פפא, נגעים מטמאים אף כשבאו על ידי שדים ורוחות].

טומאות שקודם מתן תורה

מי שראה זיבה קודם מתן תורה, לא נטמא בה, שנאמר בעניין טומאת זיבה, "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה [בעתיד] זָב מִבְּשָׂרוֹ זָבוֹ טָמֵא הוּא", ללמד, שאין הכתוב מטמא אלא את הזב מכאן ולהבא.

וכמו כן מי שהתנגע קודם מתן תורה, לא נטמא בו, שנאמר בעניין טומאת נגעים, "אָדָם כִּי יִהְיֶה [בעתיד] בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת או סִפְחֹת או בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לִנְגַע צָרְעַת", ללמד, שאין הכתוב מטמא אלא את מי שארע בו נגע מכאן ולהבא.

[והיה הכתוב צריך לפרש זאת גם לעניין טומאת נגעים, כי אם היה כתוב כן רק לעניין טומאת זיבה, היה מקום לומר, שרק זיבה אינה מטמאת אלא לאחר מתן תורה, שכן היא קלה גם בכך שאינה מטמאת באונס, אבל נגעים חמורים, שמתמאים גם באונס (מכה או כויה), יטמאו גם כשבאו קודם מתן תורה].

הוספות

¹ מתוך פירוש רש"י משמע, שרבי יוסי הגלילי האומר [בדף ח'], שנשיא שנצטרע דינו כנשיא גמור, לעניין שאינו מביא קרבן עולה ויורד, כמו כן דינו כנשיא גמור לעניין שמביא שער על חטאו, ואם כן הוא חולק על האמור כאן. אולם בספר חק נתן כתב, שלא כיוון רש"י לזה, אלא לומר, שלעניין חטאת קבועה, הכל מודים שנשיא שנצטרע דינו כהדיוט, ואין כאן את סברת רבי יוסי הגלילי לעניין קרבן עולה ויורד. [ועיין תוס' הרא"ש].

² שכן דרך הספנים, בשעה שירודים לים, רב החובל נותן עיניו בכוכב אחד, העומד לימינו או לשמאלו, ומשגיח, שיעמוד כל הזמן באותו צד של הספינה, וכך יודע שהספינה מתקדמת כל הזמן בכיוון אחד, ואם רואה את הכוכב בצד אחר, יודע שנהפכה

ואמרתי, שמא יעלה ויתעה אותנו.

אמר רבן גמליאל - כל כך הרבה חכמה יש בידך, ואתה עולה (ויש גורסים יורד) בספינה לסחורה בשביל מזונותיך, [ואינם מצויים לך בנקל].

אמר רבי יהושע - עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, רבי אלעזר חסמא, ורבי יוחנן בן גודגדא, שיודעים לשער כמה טפות יש ביים, ואין להם פת לאכול, ולא בגד ללבוש.

נתן רבן גמליאל דעתו עליהם, להושיבם בראש, כדי שיהיו מתפרנסים מאותה שררה שיתן להם, וכשעלה ליבשה, שלח להם, ולא באו, חזר ושלח ובאו.

אמר להם רבן גמליאל - **כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם**, [שלא באתם בשליחות ראשון שהייתם בורחים מן הגדולה], **עבדות אני נותן לכם**, [שהשררות, עבדות הוא לו לאדם, לפי שמוטל עליו עול רבים], שכך אמרו הזקנים לרחבעם בתחילת מלכותו, "אם היום תהיה עבד לעם הזה", [וכן נאמר בעוזיה כשנצטרע ובטל מהמלוכה, ו'יִשָּׁב בְּבֵית הַחֶפְשִׁית", כלומר שנעשה חופשי מעבדות של מלוכה].

אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו

[דרשת רבן יוחנן בן זכאי]: בכל פרשיות

חטאת קבועה נאמר בהם לשון "אם", [אם הלכה הפשיט יִחָטָא", "ואם קָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגִּי", "ואם נִפְשׁ אַחַת תִּחָטָא בְּשִׁגְגָה"], ובפרשת שער נשיא, שינה הכתוב ממנהגו, ואמר, "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא", לשון אשרי, ללמד, שאשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו.

שכן אם המלך, שאין ליבו כפוף, בכל זאת מרגיש שחטא, ונותן לב להתכפר, כל שכן שההדיוטות, שליבם כפוף, נותנים ליבם להתכפר.

ואם על שגגתו המלך נותן לב להביא קרבן, כל שכן שעל זדונותיו הוא מצטער, וחוזר בתשובה.

אמר קהלת: "יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר [לשון אשרי] **יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מִגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים וְיֵשׁ רָשָׁעִים שְׂמִינֵיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים** אֲמַרְתִּי שְׁנֵם זֶה הֶבֶל".

דרש רב נחמן בר רב חסדא - אשריהם לצדיקים, שמגיע אליהם בעולם הזה צרות, [שהם מעשה הרשעים בעולם הבא], כי כך יזכו הצדיקים לטובה שלימה בעולם הבא. **ואוי להם לרשעים, שמגיע אליהם בעולם הזה טובות**, [שהם מעשה הצדיקים בעולם הבא], כי כך יפרעו מהרשעים רעה שלימה בעולם הבא.

הוספות

הספינה, ומישרה לדרכה.

וכוכב שעולה אחת לשבעים שנה, פעמים נראה בצפון, ופעמים נראה בדרום, וכשרב החובל נותן עיניו בו כשהוא בצפון, אחר זמן שנהפך הכוכב לצד דרום, סבור רב החובל שנהפכה הספינה, ומישרה אחר הכוכב, ובאמת בכך הוא מהפכה מדרכה לדרך אחרת, וכן הוא מתעה את הספנים. [רש"י].

"ופשעים יקשלו בם". [וריש לקיש אמר, שהאוכל פסח לשם אכילה גסה, אף שאין זה מצווה מן המובחר, מכל מקום אינו נקרא רשע].

ולדעת ריש לקיש – כגון שני בני אדם, זה אשתו ואחותו עמו בבית, וזה אשתו ואחותו עמו בבית, אחד נזדמנה לו אשתו, ואחד נזדמנה לו אחותו. זה שנזדמנה לו אשתו, "ויצדקים ילכו בם". וזה שנזדמנה לו אחותו, "ופשעים יקשלו בם". [ורבא אמר, שאין הכתוב מדבר אלא בשנים שהלכו באותה דרך ממש, אבל אלו לא עשו אותו מעשה ממש].

ולדעת רבא – כגון לוט ושתי בנותיו. הן שנתכוונו לשם מצוה, "ויצדקים ילכו בם". והוא שנתכוון לשם עבירה, "ופשעים יקשלו בם".

לוט נתכוון לשם עבירה

במעשה לוט ובנותיו, אמרו חכמים, שהוא נתכוון לעבירה, ולא למצווה [כבנותיו], שכן מצינו שכל הליכתו לסדום, היתה לשם עבירה, שנאמר "וישא לוט את עיניו וירא את כל פני הירדן כי בלה משקה", ואמר רבי יוחנן, שכל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר:

"וישא לוט" – כמו, "ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי".

"את עיניו" – כמו "ויגד שמשון תקנתה וירא

ורבא הקשה על כך, שכן לדעתו, אין רע לצדיקים, אם יאכלו טובה בשני העולמות.

ולכן **דרש רבא – אשריהם לצדיקים, שמגיע אליהם בעולם הזה טובות,** [שהם מעשה רשעים בעולם הזה¹], כי כך זוכים הצדיקים לשני עולמות. [ומקרא זה התקיים ברב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, כשהיו מסכתות שגורות בפייה, והיה להם פנאי לעסוק בתורה, על ידי שהיתה להם קרקע שהיו נזונים ממנה ברווח, בלא לטרוח אחר מזונות]. ואוי להם לרשעים, **שמגיע אליהם בעולם הזה צרות,** [שהם כמעשה צדיקים בעולם הזה²], כי כך מפסידים הרשעים שני עולמות.

מי חכם ויבו אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי ה' וצדקים ילכו בם ופשעים יקשלו בם

מכאן למדנו שיש שנים העושים דבר שווה, הצדיק זוכה בו, כי עושה אותו כהוגן, והרשע נכשל בו, כי עושה אותו שלא כהוגן, [ולכן, גם העושה דבר ראוי, יש לו להיזהר שלא יעשהו באופן שנמצא נכשל בו, במקום לזכות בו].

לדעת רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – כגון שני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשם מצווה, אלא [שלא לשום אכילה גסה [של קנוח סעודה]. זה שאכלו לשום מצוה, "ויצדקים ילכו בם". זה שאכלו לשום אכילה גסה,

הוספות

¹ כמו שנאמר, "וימשלם לשנאיו אל פניו להאבדו". ופירש רש"י, בחייו משלם לו גמולו הטוב, כדי להאבדו מן העולם הבא.

² שבכך הקדוש ברוך הוא גובה חובם בעולם הזה, שלא יענשו לעולם הבא.

-

דרשת רבא או רבי יצחק: "לְתַאֲנָה [של עבירה] יִבְקֹשׁ נִפְרָד [זה לוט, שנפרד מאברהם, כמו שנאמר "וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו"] בְּכָל תּוֹשֵׁבָה וְתִגְלַע [שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שנאמר, "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", ושנינו, 'עמוני ומואבי אסורים איסור עולם']".

אמר עולא: תמר זנתה, וזימרי זינה. **תמר זנתה, [ונתכוונה לשם מצווה, כדי להעמיד זרע מן הצדיקים, כמו שנאמר, "כי ראתה כי גדל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה"]**, זכתה ויצאו ממנה מלכים [דוד וזרעו], **ונביאים** [אמוץ וישעיה]. **זימרי זינה, [ונתכוון לשם עבירה], ונפלו כמה רבבות מישראל.**

אמר רב נחמן בר יצחק: **גדולה עבירה לשמה** [כלומר לשם מצווה] **כמצווה שלא לשמה**, שנאמר, "תִּבְרָךְ מְנַשִּׁים זְעַל אֶשֶׁת חֶבֶר הַקְּיִנִּי [על עבירה שעשתה עם סיסרא, ולשם מצוות הצלת ישראל התכוונה להתיש כוחו, שתהא יכולה להורגו] מְנַשִּׁים בְּאֶהֱל תִּבְרָךְ [כלומר, תבורך על כך, כמו שנתברכו שרה רבקה רחל ולאח, הקרויות נשים באהל, שנאמר בשרה ורבקה, "וַיִּבְאֶה יִצְחָק לַרְבֵּקָה] הָאֶהֱלָה שְׁנָרָה אִמּוֹ", ונאמר ברחל ולאח, "וַיִּצְא מֵאֶהֱל לָאָה וַיָּבֵא בְּאֶהֱל רְחֵל", והן כשאמרו לבעליהן לבוא על שפחותיהן, לא לשם מצווה התכוונו, אלא משום קנאתן]."

אמר רבי יוחנן: **שבע בעילות בעל אותו רשע** [=סיסרא] באותה שעה, שנאמר "בִּין

אִשָּׁה בְּתִמְנַתָּה מִבֹּתֶיךָ פְּלִשְׁתִּים ... וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן אֶל אֲבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא זְשָׁרָה בְּעֵינָי."

"וַיֵּרָא" – כמו "וַיֵּרָא אֶתְּךָ שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֶתְּךָ וַיִּשְׁכַּב אִתָּה וַיַּעֲנֶה".

"אֵת כָּל כֶּפֶר הַיָּדוֹן" – כמו "כִּי בָעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד כֶּפֶר לְחָם"

"כִּי כָלָה מִשְׁקָהּ" – כמו "כִּי זָנְתָה אִמָּם הַבִּישָׁה הוֹרְתָם כִּי אָמְרָה אֶלְכָה אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי נִתְּנִי לְחַמִּי וּמִימִי צָמְרִי וּפְשָׁתִי שְׁמִנִּי וְשָׁקוּיִי".

ומאחר שכן היתה דרכו של לוט, אף במעשה בנותיו, אין לך לדונו לזכות, אלא לחובה, שנתכוון לעבירה.

-

ותשקין את אביהן ויו בלילה הוא ותבא הבכירה ותשכב את אביה ולא ידע בשכבה ובקומה. ויהי ממחרת... ותשקין גם בלילה ההוא את אביהן וידעו ותקם העצירה ותשכב עמו ולא ידע בשכבה ובקומה.

תנא משום רבי יוסי בר רבי חוני, **למה נקוד על ויו שבקומה של בכירה, לומר לך, שבשכבה לא ידע, אבל בקומה ידע, ואף על פי כן נתן שישקוהו גם בלילה השני, כי היה חפץ בדבר, ולא היה אנוס.**

-

דרשת רבה: "אֶחָ נִפְשָׁע [=נמרד] מִקְרִינָת עֹז [זה לוט שפירש מאברהם]. וּמִדְּיָנִים¹ כְּבָרִיחַ אֶרְמוֹן [כלומר מחמת מעשיו נעל וסגר בינו לבין בני ישראל, שאין בניו באים בקהל ה', שנאמר, "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'"]".

הוספות

¹ ומדונים כתיב.

קרח: **לעולם יקדים אדם לדבר מצוה**, שבשכר לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה, זכתה וקדמתה ארבע דורות בישראל: (א) עובד בנה של רות. (ב) ישי בנו. (ג) דוד בנו. (ד) שלמה בנו. ואילו הצעירה, לא היה לה בן בישראל, עד רחבעם בן שלמה, שהוא בנה של נעמה העמונית אשת שלמה.

כבר נתבאר [בתחילת פרק שני], שכהן משיח ששגג במעשה בלבד, אינו מביא על כך שום קרבן, אף לא חטאת יחיד כשבה או שעירה, שנאמר בקרבן חטאת יחיד, הבא [אף] על שגגת מעשה בלבד, "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאֲרָצָה", במ"ם, ללמד, שלא כל עם הארץ בכלל הפרשה, ויש יוצאים מכללה, כגון כהן משיח.

כבר נתבאר [בתחילת הפרק], שלדעת רבי שמעון נאמר בקרבן חטאת יחיד, "מֵעַם הָאֲרָצָה", במ"ם, ללמד, שאין מביא קרבן זה אלא מי שהיה הדיוט גם בשעת החטא וגם בשעה שנודע לו חטאו.

אכל חצי שיעור בהדיוטות וחצי שיעור בנשיאות

הדיוט או נשיא שאכלו איסור, [כגון חלב או דם] בשיעור של כזית, [בשגגת מעשה], חייבים להביא על כך חטאת קבועה, [הדיוט מביא כבשה או שעירה. ונשיא מביא שעיר].

ודווקא כשאכלו שיעור שלם של איסור

וְגִלְיָה כָּרַע נֶפֶל שָׁכַב בֵּין וְגִלְיָה כָּרַע נֶפֶל בְּאֶשֶׁר כָּרַע שָׁם נֶפֶל שְׂדוּד".

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: [יעל לא נהנתה מביאת סיסרא, כי] אפילו טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים.

אמר רב יהודה אמר רב: **לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה**, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק הרשע, זכה ויצתה ממנו רות. [שיצא ממנה דוד שריוה להקדוש ברוך הוא בשירות ובתשבחות].

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא: רות, בת בנו של עגלון, בן בנו של בלק מלך מואב.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מקפח אפילו שכר שיחה נאה, שהבכירה שפרסמה את המעשה, בקראה לבנה מואב, [כלומר יצא מאבי], נאמר על זרעה, "אֵל תִּצְרַר אֶת מוֹאֵב וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", כלומר, רק להילחם בהם אסור, אבל מותר לצערם. ואילו הצעירה, שהסתירה את המעשה, בקראה לבנה בן עמי, נאמר על זרעה, "אֵל תִּצְרַר וְאֵל תִּתְגַּר בָּם" כלל, כלומר אפילו לצערם אסור.

דף יא

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן

**מומר שחטא בשגגה
ורוצה להקריב על כך חטאת**

א. מומר להכעיס לאותו דבר.

מי שהוא מומר להכעיס לדבר מסוים, כגון שרגיל לאכול חלב במזיד, [אף כשיש בידו לאכול היתר], וארע שאכל חלב בשגגה, [כגון שהיה סבור שהוא שומן], ובא להקריב חטאת על כך, **לדברי הכל אין מקבלים ממנו:**

לדעת תנא קמא – יש ללמוד זאת מהכתוב בעניין חטאת יחיד **"מעם הארץ"**, במ"ס, המלמד, שאין כל עם הארץ בכלל כפרת חטאת זו, והמומרים הם יוצאים מכלל עם הארץ בזה, ואין להם כפרת חטאת.

ולדעת רבי שמעון ברבי יוסי – יש ללמוד זאת מהכתוב בעניין שעיר נשיא **"ועשה אחת מקל מצות ה' אקיו אֲשֶׁר לא תעֲשֶׂינָה בְּשִׁגְגָה וְאֲשֶׁם"**, הבא ללמד, שאינו מביא קרבן, אלא על דברים שחטא בהם מחמת שגג בדבר, ואם היה יודע שיש כאן איסור, לא היה חוטא, אבל מי שדרכו לחטוא גם בדיעה, ואם היה יודע שאיסור בידו, גם כן היה אוכל, אינו מביא חטאת על השגגה.

ב. מומר להכעיס לדבר אחר.

מי שהוא מומר להכעיס לדבר מסוים, כגון שרגיל לאכול חלב במזיד, [אף כשיש בידו דבר היתר לאוכלו], אבל דם אינו אוכל, [כדי לא לעבור על איסור התורה בזה], וארע שאכל דם בשגגה, ובא להקריב חטאת על כך, **לדברי הכל מקבלים אותה**

כשהיו במצב אחד, אבל הדיוט שאכל חצי שיעור של איסור, ומינו אותו לנשיא, והמשיך לאכול את האיסור, עד השלמת השיעור, אינו מביא חטאת יחיד כהדיוט, כי נאמר בפרשת הדיוט **"מעם הארץ"**, במ"ס, ללמד, שלא כל עם הארץ בכלל הפרשה, אלא רק מי שאכל שיעור שלם של איסור בעודו הדיוט, [והוא הדין שאין בכלל פרשת שעיר נשיא, אלא מי שאכל שיעור שלם של איסור בעודו נשיא], ואם כן **אינו מביא שום קרבן.**

**חצי שיעור בהדיוטות שקודם נשיאות
וחצי שיעור בהדיוטות שאחר נשיאות**

רבא הסתפק, בדינו של האוכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה לנשיא, והעבירו אותו מהנשיאות, וחזר ואכל חצי כזית חלב, **האם נחשב הוא כהדיוט שאכל כזית שלם של חלב**, ומביא חטאת יחיד כהדיוט, או מאחר שיש הפסק של נשיאות **בין שתי האכילות, אינן מצטרפות.**

[ומבואר בגמרא, שאם בין האכילות לא היה בר קרבן כלל, דין פשוט הוא, שאינן מצטרפות. וכל הספק הוא רק משום שגם בין האכילות היה בר קרבן, שכן אם היה חוטא, היה מביא שעיר נשיא].

-

ספיקו של רבי זירא לעניין חיוב אשם תלוי, כשחטא בהדיוטות, ונודע לו בנשיאות, מבואר בדף י".

האיסור), **הרי הוא כצדוקי**. והרגיל לעבור באיסורי תורה, שנפשו של אדם קצה בהם, כאכילת נבילות וטריפות שקצים ורמשים ושתית יין נסך, מאחר שעושה דברים שנפשו של אדם קצה בהם ודאי אינו עושה לתיאבון אלא להכעיס ונחשב הוא כצדוקי. [אבל אם אכל שקץ פעם אחת, יתכן שכוונתו לטעום אותו, ולתיאבון עושה, ולא להכעיס].

ויש אומרים – שאין צדוקי אלא העובד עבודת כוכבים ממש.

כלאי בגדים

לא אסרה תורה בגד כלאים, אלא **שעטנז, כלומר, שנעשו בו כל שלוש הפעולות הבאות בצמר ופשתים יחדיו**. (א) **שוע**. כלומר שנפצו צמר ופשתים יחדיו. (ב) **טווי**. כלומר שטוו חוטים של צמר ופשתים יחדיו. (ג) **נוז**. כלומר שארגו בגד מהחוטים הללו.

וחכמים אסרו בגד כלאים, אפילו **כשנעשית בו רק אחת מהפעולות הללו**. (א) **שוע בלבד**. כלומר שמנפץ צמר ופשתים יחדיו, ועשה מהם לבד, בלא טווייה ואריגה. (ב) **טווי בלבד**. כלומר שטוה צמר ופשתים יחדיו, (ותכף בו שתי תכיפות כדי שלא יפרדו זה מזה), אפילו לא נופצו יחד, ולא נארגו יחד בבגד. (ג) **נוז בלבד**. כלומר, שארגו אפילו חוט אחד של צמר בבגד

ממנו, כי לענין דם אינו נחשב כלל כמומר, (זה הטעם לדברי תנא קמא), ועוד, שהלא אם היה יודע שהוא דם, לא היה אוכל, (זה הטעם לדברי רבי שמעון ברבי יוסי).

ג. מומר לתיאבון [לאותו דבר].

מי שהוא מומר לתיאבון לדבר מסוים, כגון שרגיל לאכול חלב במזיד, רק כשאינו לו דבר היתר לאכול, אבל כשיש לו דבר היתר, אינו אוכל את האיסור, וארע שאכל חלב בשגגה, [כגון שהיה סבור שהוא שומן], ובא להקריב חטאת על כך:

לדעת תנא קמא [בשתי הברייתות] – מאחר שרגיל לאכול את האיסור במזיד, הרי זה נחשב כמומר להכעיס, ואין מקבלים את הקרבן מידו. [ולדעת תנא קמא בברייתא שניה, רק העובר על איסורי תורה דינו כמומר, אבל לא העובר על איסורים מדברי חכמים. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, אפילו עובר על איסורים מפורסמים מדברי חכמים, כלבישת כלאים באופן שאינם אסורים אלא מדברי חכמים, הרי זה מומר].

ולדעת רבי שמעון ברבי יוסי – מאחר שאם היה לו דבר היתר היה אוכלו ולא את האיסור, אינו כמומר, ומקבלים את הקרבן מידו¹.

שחיטת צדוקי ומין אסורה בהנאה

כי הוא שוחט לעבודה זרה

יש אומרים – שכל החוטא באיסורי תורה להכעיס [כגון שיש בידו היתר ואוכל את

הוספות

¹ יליע אם כן הדין בכל אופן, או רק כשבאמת היה לו באותו זמן גם דבר היתר לאוכלו.

שהם גדולים בחכמה, כפופים לראשי הגולה שבבבל, שיש להם שלטון לרדות את העם. [ומכאן משמע שראשי הגולה הם כן בכלל פרשת שיעיר נשיא].

פשתן, או חוט אחד של פשתן בבגד צמר.

מי הוא הנשיא שחטאת

קבועה שלו היא שיעיר

נאמר בתורה בפרשת החטאות, "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא ... וְהֵבִיא אֶת קֶרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים", ואף שבשאר מקומות נקראו גם ראשי השבטים בשם נשיאים, בפרשה זו לא נקרא נשיא אלא מלך ישראל, שאין שום שררה על גביו.

שנאמר בפרשה, "וְעֵשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲקִיּוּ", כלשון האמורה במלך, "שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ ... לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֲקִיּוּ", וכשם ששם הכוונה למלך, שאין על גביו שום שררה אלא ה' אלוקיו, כך בפרשה זו, הכוונה למלך, שאין על גביו שום שררה, אלא ה' אלוקיו. [להוציא את נשיאי השבטים, שהיו כפופים למלך].

ובשעה שנחלקה מלכות ישראל לשתים, מלכי ישראל ומלכי יהודה, שניהם בכלל הפרשה, כי לא היו כפופים זה לזה, וכל אחד מהם אין על גביו אלא ה' אלוקיו.

אבל נשיאי ארץ ישראל כרבי וביתו, אף שהיו ראשים לכל בני ארץ ישראל, אינם בכלל פרשת שיעיר נשיא, [אפילו אם היה בית המקדש נבנה בימיהם], כי היו כפופים לראש הגולה שבבבל, שנאמר, "לא יסור שֶׁבֶט [=מקל] מִיְהוּדָה [זה ראש הגולה שבבבל שרודה את ישראל במקל] וּמִחֻקֵּק מִבְּיַן רַגְלָיו [אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה לישראל ברבים]", ואם כן נשיאי ארץ ישראל, אף

פרשת שמן המשחה [שמות ל']

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאַתָּה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֵאשִׁי [חשובים] מֵרֶדְדֵי דָרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמֹן בָּשָׂם [לפי שהקנמון קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן בשם, מן הטוב] מִחֲצִיתוֹ חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִם [מחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים, נמצא כולו חמש מאות, כמו שיעור מר דרור, אם כן, למה נאמר בו חצאין, גזירת הכתוב היא להביאו לחצאין, להרבות בו שתי הכרעות, שאין שוקלין עין בעין] וְקִנְהָ בָשָׂם [קנה של בשם לפי שיש קנים שאינן של בשם, הוצרך לומר בשם] חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִם [סך משקל כולו]. וְקִנְהָ [שם שורש עשב, ובלשון חכמים קציעה] חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשָׂקֵל הַקֹּדֶשׁ וְשָׂמֶן זֵית הַיַּיִן [שנים עשר לוגין, ונחלקו בו חכמי ישראל רבי מאיר אומר בו שלקו את העיקרין. אמר לו רבי יהודה והלא לסוך את העיקרין אינו סיפק, אלא שראום במים, שלא יבלעו את השמן, ואחר כך הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו לשמן מעל העיקרין]. וְעֵשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רִקַּח מִרְקַחַת מִעֵשָׂה רִקַּח [רקח שם דבר הוא, והטעם מוכיח שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקח, רגע, ואינו כמו רגע היס, וכמו רקע הארץ, שהטעם למטה, וכל דבר המעורב בחבירו, עד שזה קופח מזה או ריח או טעם קרוי מרקחת. רקח מרקחת היינו רקח העשוי על ידי אומנות ותערובות. מעשה רוקח הוא שם האומן [בדבר] שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ וְהִזָּה. וּמִשְׁחַתָּהּ בּוֹ [כל המשיחות כמין כי יונית, חוץ משל מלכים שהן כמין נור] אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת. וְאֶת הַשְּׁלֶחָן וְאֶת כֶּל פְּלִי וְאֶת הַמְּנֹרָה וְאֶת פְּלִיָּה וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְאֶת מִזְבַּח הַעֹלָה וְאֶת כֶּל פְּלִי וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת פָּנֹי. וְקִדְשֹׁתָם אֲתֵם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים כֶּל הַנִּנְעֵץ בָּהֶם וְקֹדֶשׁ. וְאֶת אֲהָרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדְשֹׁתָם אֲתֵם

וחימום האש. ולכן, כך היו עושים, **תחילה משרים את הבשמים במים**, כדי שיתמלאו במים, ולא יבלעו מן השמן כל כך, **ומוציאים אותם מהמים, ומציפים עליהם את השמן כדי שיקלוט מהם את ריחם, ומיד לאחר מכן מסירים מהם את השמן**, ואין מניחים אותו לשהות עליהם.

ולדעת רבי יהודה – היו מבשלים את שמן הזית בבשמים הנ"ל, כדי שיקלוט מהם את ריחם, ואף על פי שהשמן מועט, והבשמים מרובים, נעשה בו נס, ולא חסר ממנו כלום, לא על ידי בליעת הבשמים והקדרה, ולא על ידי חימום האש, ואף לאחר שמשחו ממנו את המשכן, ואת כליו, ואת אהרן ובניו, כל שבעת ימי המילואים, וכן את שאר הכהנים והמלכים המשוחים, לא חסר ממנו כלום, וכולו קיים לעתיד לבוא, שנאמר, "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם", כלומר כמו שהוא, בשיעור שנים עשר לוג כמניין "זה", כך יהיה קיים לדורות.

מי נמשח בשמן המשחה

א. משכן וכליו בשבעת ימי המילואים. [שנאמר, "תמשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדות. ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנרה ואת כליו ואת מזבח הקטרת. ואת מזבח העולה ואת כל כליו ואת הפיר ואת פניו"].

ב. אהרן ובניו בשבעת ימי המילואים. [שנאמר, "ואת אהרן ואת בניו תמשחח"].

ג. כל כהן גדול בשעה שמתמנה לכהונה גדולה, ואפילו הוא כהן גדול בן כהן גדול,

לכהן לי. ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה [בגימטריה תריסר לוגין הוה] לי לדרתיכם [מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא]. על פשר אדם לא יסד [מן השמן הזה עצמו] ובמתקנתו [לשון חשבון] לא תעשו כמהו [בסכום סמניו לא תעשו אחר כמוהו במשקל סמניו הללו לפי מדת הין שמן, אבל אם פחת או רבה סמניו לפי מדת הין שמן מותר, ואף העשוי במתכונתו של זה, אין הסך ממנו חייב אלא הרוקח] קדש הוא קדש יהיה לכם. איש אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו [מאותו של משה] על זר [שאינו צורך כהונה ומלכות] ונקרת מעמיו.

שמן המשחה שעשה משה

אלו הדברים שמהם נעשה שמן המשחה:
(א) בשמים ראש מר דורו משקל 500 שקלים [של קודש]. **(ב) קנמן בשם** משקל 500 שקלים [של קודש]. **(ג) קנה בושם** משקל 250 שקלים [של קודש]. **(ד) קידה** משקל 500 שקלים [של קודש]. **(ה) הין** [=12 לוג] **שמן זית**.

ומלאכת עשיית שמן המשחה היתה, שיתנו כל הבשמים הנ"ל את ריחם בשמן הזית הנ"ל, ושמן הזית הזה, שקיבל את ריח כל הבשמים הנ"ל, הוא שמן המשחה. ונחלקו חכמים כיצד קיבל שמן הזית הנ"ל את ריחם של הבשמים הנ"ל.

לדעת רבי יוסי – לא היו מבשלים את הבשמים הנ"ל בשמן, שכן השמן מועט, והבשמים מרובים, ואפילו אם היו סכים אותם בשמן בלא בישול, היה כל השמן נבלע בהם, וכל שכן שאם היו מבשלים אותם בו, שלא היה נותר ממנו מאומה, מחמת בליעת הבשמים, ובליעת הקדרה,

כי מלך תחילה לכל אחיו, אבל באמת היה קטן מיהויקים אחיו בשתי שנים, והטעם לכך שמלך הצעיר קודם לבכור, כי לא היה הבכור ראוי למלוך. אבל אם היה ראוי למלוך, הוא קודם, כמו שנאמר, "וְנָתַתְּ הַמֶּמְלָכָה נֶתַן לַיהוֹרָם [בן יהושפט] כִּי הוּא הַבְּכוֹר", [שבאותה שעה עדיין היה צדיק, וממלא מקום אבותיו, ואחר כך החמיץ].

"הַשְּׁנִי יְהוֹיָקִים".

"הַשְּׁלִישִׁי צְדָקְיָהוּ הַרְבִּיעִי שְׁלוֹם" – הוא צדקיהו הוא שלום, [כלומר אדם אחד הוא]. נקרא צדקיהו על ידי נבוכדנצר, שנאמר, "וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מִתְנַגְּהָ דָדוּ תַחְתָּיו וַיִּסַּב אֶת שְׁמוֹ צְדָקְיָהוּ", [שנאמר לו, י-ה יצדיק עליך את הדין, אם תעבור על שבועתך, ותמרוד בי]. נקרא שלום, על שהיה משולם במעשיו, [כלומר צדיק גמור בעל מעשים טובים], א"נ על ששלמה מלכות בית דוד בימיו. אבל באמת שמו מתניה, כמו שנאמר, "וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מִתְנַגְּהָ". ונקרא "הַשְּׁלִישִׁי", כי היה שלישי לבני יאשיהו. ונקרא "הַרְבִּיעִי", כי מלך רביעי אחר יאשיהו אביו, שכן תחילה מלך יהואחז, ולאחר מכן יהויקים, ולאחר מכן יכניה בן יהויקים, ולאחר מכן מלך הוא.

דף יב

דברים שנגזרו

מאחר שראה יאשיהו את הכתוב, "וַיִּזְלַח ה' אֶתְּךָ וְאֶתְּךָ וְאֶתְּךָ אֶשְׂרָר תִּקְוִים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי

שנאמר, "וְהִכְהִיחַ הַמְּשִׁיחִים תַּחְתָּיו מִבְּנָיו", ללמד שאין בנו נעשה כהן גדול תחתיו אלא אחר שנמשח.

ד. מלך שהוא תחילת משפחת מלכות דוד.

ה. מלך ממלכות דוד שהיו חולקים על מלכותו. [כשלמה שמשחוהו מפני מחלוקתו של אדוניהו. וכיואש שמשחוהו מפני עתליה. וכיהואחז שמשחוהו מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים, (אלא שאותו משחו בשמן אפרסמון, ולא בשמן המשחה, כי כבר גזזו יאשיהו אביו)].

- **אבל מלך בן מלך** [אף מבית דוד], **שאינו חולקים על מלכותו, אינו נמשח**, אלא יורש מלכותו מאביו בלא משיחה, שנאמר במלך, "לִמְעַן יֵאָרֶיךָ גְּמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקָרֵב יִשְׂרָאֵל", ללמד שכשיש שלום בישראל, ואין מחלוקת, המלך מוריש מלכותו לבניו אף בלא משיחה.

- **ומלכים שאינם מבית דוד**, אפילו כשהם תחילת משפחת מלוכה, [ואינם בני מלכים], **אינם נמשחים**, שנאמר במשיחת דוד, "וַיֵּאמֶר ה' קוּם מְשַׁחְהוּ כִּי זֶה הוּא", ללמד שרק מלכות דוד טעונה משיחה אבל מלכות אחרת אינה טעונה משיחה. ומכל מקום יהוא בן נמשי מלך ישראל, נמשח בשמן אפרסמון, כדי לחזק את מלכותו, מפני מחלוקתו של יורם בן אחאב.

ובני יאשיהו הבכור יוחנן השני יהויקים

השלישי צדקיהו הרביעי שלום

"הַבְּכוֹר יוֹחָנָן" – זה יהואחז, ונקרא בכור,

אתו אֵל הַעֲגֵלָה וְאֵת כָּלִי הַזֶּהָב אֲשֶׁר
הִשְׁבַּתְּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׂימוּ בְּאֲרֹגוֹ מִצִּדּוֹ
וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהִלְדָּו׃

אופן משיחת המלכים בשמן המשחה

היו מושכים אותם בשמן כמין נזר, כלומר
מקיפים את ראשם סביב סביב בשמן, [על
ידי שהמושח היה נוטל את השמן
באצבעותיו, ונותנו על ראש המשוח סביב
סביב].

ואין מושחים את המלכים אלא על
המעיון, כדי שתמשך מלכותם, שנאמר
"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי
אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְפַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנֵי עַל
הַפְּרָדָה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרְדְתֶם אֹתוֹ אֶל גְּחוֹן׃"

אופן משיחת הכהנים בשמן המשחה

היו מושחים אותם בשמן, כמין כף יוונית,
שהיו מתחילים למשוח באצבע בין ריסי
עיניו של הכהן, ומושח באצבעו משם כלפי
מעלה כלפי הראש, ומוסיף והולך עד
שמגיע לעורף. ומלבד המשיחה הזו, גם היו
יוצקים לכהן משמן המשחה על ראשו.

- יש אומרים שתחילה יוצקים את השמן
על ראשו, ואחר מושחים אותו, שכן סדר
הכתובים, "וַיִּצַק מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן
וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְשׁוֹ׃"

- ויש אומרים שתחילה מושחים את

אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּידָּ׃, וחשש שמא
יגלו עימהם דברים מקודשים, צוה שיגנוזו
את הארון, שנאמר, "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם
הַמְּבִינִים¹ לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים לַה' תִּנְנוּ
אֶת אֲרוֹן הַקְּדֹשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן
דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל [כלומר גנו אותו. כי אם
יגלה עימכם שוב] אֵין לָכֶם מִשְׁאָה בְּפִתְּךָ
[להחזירו כלומר לא ישוב עימכם ולכן יש לגנוזו
שלא יגלה] עֲתָה עֲבָדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃"

ומשנגנו הארון, נגנזה עמו צנצנת המן,
[דבר זה למד בגזרה שווה, שנאמר בארון,
"וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל", ונאמר
בצנצנת, "וַיִּתֵּן שְׁמָה מְלֵא הַעֵמֶר מֶן",
ומכאן, מה ארון נגנז, אף צנצנת נגנזה].

וגם שמן המשחה נגנז, [ואף דבר זה למד
בגזרה שווה, שנאמר בצנצנת המן, "וַיִּהְיֶינָח
אֹתוֹ לְפָנָי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם", ונאמר
בשמן המשחה, "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה
לִי לְדֹרֹתֵיכֶם", ומכאן, מה צנצנת המן
נגנזה, אף שמן המשחה נגנז].

ואף מקלו של אהרן שקדיה ופריחה נגנזו,
[וגם דבר זה למד בגזרה שווה, שנאמר
בצנצנת המן, "לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם",
ונאמר במקלו של אהרן "לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת
לְבָנֵי מִרְיִי", ומכאן, מה צנצנת המן נגנזה,
אף מקלו של אהרן נגנז].

וגם הארגז ששלחו פלשתים דורון
לישראל נגנז, שכן הוא מונח בצד הארון,
כמו שנאמר, "וַיִּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן ה' וַנִּתְּתֶם

הוספות

¹ המבוינים כתיב.

השנה ליום הכיפורים, בבית שלא נושבת בו רוח, ואם ידלק הנר עד כלות השמן שבו, ולא יכבה קודם לכן, ידע שיסיים את השנה.

והבא לעשות עסק, ורוצה לדעת אם יצליח בו, יגדל תרנגולת שיקרא לה על שם אותו עסק, ואם תשמין ותשביח, ידע שיצליח בעסקו.

והבא לצאת לדרך, ורוצה לדעת אם יזכה לחזור לביתו, יעמוד בבית חשוך, אם רואה בבואה של בבואה [=צל של צילו], ידע שיחזור לביתו.

ואמרו בגמרא שאינו כן, כי פעמים, אף על פי שאין לו בבואה של בבואה, הוא חוזר. ומכל מקום לא יבדוק בזה, שמא לא יראה בבואה של בבואה, ותחלש דעתו מכך, ועל ידי זה יחלש גם מזלו, ומחמת זה לא יחזור.

דברים שאמר אביי לראות בראש השנה

מאחר שלמדנו, שיש ממש בסימנים שאדם עושה, לכן לעולם יהא אדם רגיל לראות בראש השנה קרא [=דלעת] ורוביא [=תלתן] כרתי וסילקא ותמרי, שכל אלו גדלים מהר משאר ירקות, וכך גם הוא יצליח במעשיו באותה שנה.

הדרכת רב משרשיא לבניו בלימוד התורה

כשתרצו לבוא וללמוד לפני רבכם, קודם שתכנסו ללמוד לפניו, גירסו את המשנה עד שתהא שגורה בפיכם, שתדעו לשאול

השמן, ואחר כך יוצקים אותו על ראשו, כי המשיחה חשובה מהציקה, שכן בכלי המשכן היתה משיחה בלבד בלא ציקה, ולכן המשיחה קודמת.

שמן שנמשח בו אהרן

"פְּשָׁמֹן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזָּקֵן וְזָקֵן אֶהְרֹן וְשִׁירָד עַל פִּי מִדֹּתָיו", כמין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו, וכשהוא מספר [=מדבר עם אחרים], עולות ויושבות לו בעיקר זקנו, [כדי שלא יפלו].

ועל דבר זה היה משה דואג, אמר, שמא חס ושלום מעלתי בשמן המשחה [שנגעתי בו כשהלבשתי את אהרן]. יצתה בת קול ואמרה, "פְּשָׁמֹן הַטּוֹב ... כְּטַל תְּרָמוֹן וְשִׁירָד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן" כלומר שמן שעל אהרן וטל חרמון שווים הם, מה טל חרמון אין בו מעילה, אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה.

ועדיין היה אהרן דואג, אמר, שמא משה לא מעל, אבל אני מעלתי, [שמא נפל עלי מן השמן במקום שאין ראוי למשיחה ומעלתי], יצתה בת קול ואמרה לו, "הִנֵּה מֵה טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבֵת אַחִים גַּם יְחַד" כלומר שני האחים שווים בזה, מה משה לא מעל, אף אתה לא מעלת.

סימנים שנתן רבי אמי לידע אם יצליח

הרוצה לדעת אם יסיים את השנה חי, ולא ימות בה, ידליק נר בעשרה ימים שבין ראש

חטאתו אֶשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן בְּקָר תָּמִים לֵה' לְחֻטָּאת".

לדעת חכמים – אין הפרשה מדברת אלא בכהן גדול משוח בשמן המשחה, [ולא במלך משוח בשמן המשחה, שנאמר "הִפְחֵן".] ולא בכהן גדול שאינו משוח בשמן המשחה, (כגון מימות יאשיה ואילך, שנגזר שמן המשחה, ולא נמשחו בו הכהנים הגדולים), שנאמר "הִפְשִׁיחִי". ולא בכהן משוח מלחמה שנאמר "הִפְשִׁיחִי" בה"א, כלומר, המיוחד שבמשוחים, שהוא כהן גדול המשוח בשמן המשחה]. ולדעת חכמים, כהן גדול מרובה בגדים, שאינו משוח בשמן, דינו לעניין חטאת קבועה כהדיוט, ומביא כבשה או שעירה.

ולדעת רבי מאיר – הפרשה מדברת בכל כהן גדול, אף זה שאינו משוח בשמן המשחה, כי לכן נאמר, "הִפְחֵן הִפְשִׁיחִי", לרבות אף מי שאינו משוח בשמן, [שלדעתו אם רק המשוח בשמן בכלל הפרשה, די לכתוב, "הִפְשִׁיחִי"].

**אירע פסול בכהן גדול ומינו כהן
אחר תחתיו עד שיוכשר הראשון**

לדעת רבי מאיר ורבי שמעון – כשחוזר הראשון לכשרותו, שניהם שווים בכל העבודות, וכל מצוות כהונה גדולה על שניהם, אלא שהראשון מקריב את פר יום הכיפורים, ואת עשירית האיפה שבכל יום.

ממנו כראוי מה שצריך ביאור, ואחר כך תכנסו ללמוד ממנו.

וכשתשבו ללמוד לפני רבכם, ראו את פניו, שנאמר, "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶיךָ".

וכשאתם חוזרים על גרסתכם, עשו זאת על הנהר, שיהא לכם לסימן, שימשכו שמועתיכם תמיד, כמים המושכים בנהר, שאינם פוסקים.

ושבו באשפות מתא מחסיא, שיש בה תלמידי חכמים ראויים להוראה, ובעלי תרבות יפה, ולא בארמונות פומבדיתא, שאינם בני תרבות.

מוטב לאכול דג קטן מוסרח של מתא מחסיא, מכותח משובח וחזק, כי הכותח מטמטם את הלב. א"י מוטב לאכול דגים שאין דמיהם יקרים, מכותח שהוא יקר.

רְמָה קְרָנִי בַּה'

חנה אמרה "רְמָה קְרָנִי בַּה"¹, והכוונה בזה, שאלו שנמשחו בשמן שבקרן, כדוד ושלמה, נמשכה מלכותם דורות הרבה, אבל אלו שנמשחו בשמן שבפח, כשאל ויהוא, לא נמשכה מלכותם הרבה.

**מי הוא המשיח שחטאת
קבועה שלו היא פר**

נאמר בתורה בפרשת החטאות, "אִם הִפְחֵן הִפְשִׁיחִי חֻטָּא לְאִשְׁמַת הָעַם וְהַקְרִיב עַל

הוספות

¹ בגמרא הגרסא רמה קרני בא-לקי.

דבריו. **לדברי רב**, כהן גדול קורע רק בתחתית הבגד ממש, אבל לא יקרע בצואר, אף לא תחת פתח הצואר, כי קריעה זו נחשבת קריעה גמורה. **ולדברי שמואל**, כהן גדול קורע אף בצואר תחת הפתח, כי לדעתו אין זו קריעה גמורה, והדיוט אינו יוצא בה, ורק למעלה בפתח הצואר ממש, לא יקרע הכהן הגדול]. [בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול].

ו. **כהן גדול אינו מטמא לקרוביו**. [בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול].

ז. **כהן גדול מזהר לשאת רק בתולה**. [לדעת רבי ישמעאל, בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול. ולדעת רבי עקיבא דינו ככהן הדיוט].

ח. **כהן גדול אסור באלמנה**. [לדעת רבי ישמעאל, בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול. ולדעת רבי עקיבא דינו ככהן הדיוט].

ט. **כהן גדול שמת מחזיר את הרוצחים מערי גלותם**. [לדעת רבי יהודה בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול. ולדעת חכמים דינו ככהן הדיוט].

י. **כהן גדול מקריב קרבנות כשהוא אונן** [אבל אינו אוכל ואינו חולק בבשר].

יא. **כהן גדול מקריב ראשון כל קרבן שירצה**.

יב. **כהן גדול נוטל חלק בראש כלומר נוטל חלקו בקדשים כפי שיבחר**.

ולדעת רבי יוסי – כשחוזר הראשון לכשרותו, רק הוא עובד בכל העבודות ככהן גדול, אבל השני אינו עובד לא ככהן גדול ולא ככהן הדיוט, ככהן גדול אינו עובד, משום איבה של הראשון, וככהן הדיוט אינו עובד, משום שמעלין בקדש ואין מורידין, ומאחר שנתעלה להיות כהן גדול, לא ירד להיות כהן הדיוט.

דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט

א. **פר הבא על כל המצות**. [רק כהן גדול משוח מקריבו כששגג במעשה מחמת טעות בהוראה]. [לדעת חכמים, דין זה בלבד, אמור רק ככהן גדול משוח בשמן המשחה. ולדעת רבי מאיר, גם דין זה אמור בכל כהן גדול, אף שאינו משיח בשמן המשחה].

ב. **פר יום הכפורים** [רק כהן גדול כשר להקריבו].

ג. **עשירית האיפה שבכל יום** [רק כהן גדול מקריבו].

ד. **כהן גדול אינו מגדל שערו פרע מחמת אבילות**. [בדין זה משוח מלחמה דינו ככהן גדול].

ה. **כהן גדול אינו פורס בגדו על מתו [לדעת רבי יהודה, כהן גדול אינו קורע בגדו כלל. ולדעת רבי ישמעאל ומשנתנו, כהן גדול אינו קורע בגדו למעלה כהדיוט, אבל קורע מלמטה, ונחלקו רב ושמואל בביאור**

הוספות

¹ לכאורה עניין זה כלול באות י"ד, ויתכן שהחילוק בין כהן גדול לכהן הדיוט לעניין פר יום הכיפורים הוא, שכהן גדול מתכפר בו בפני עצמו, בוידוי ראשון, ושאר כהנים מתכפרים בו בפני עצמם בוידוי שני.

נאמרה רק לכהן גדול [אפילו הוא רק מרובה בגדים], ולא למשוח מלחמה, שנאמר "עליו", ללמד שרק עליו הדין הזה ולא על משוח מלחמה.

ולעניין שתי המצוות האחרונות [לשאת בתולה. ולא אלמנה]:

לדעת רבי עקיבא – מאחר שיצא משוח מלחמה מכלל המצווה הרביעית, מכאן ואילך אינו בכלל הפרשה, ואינו מצווה על בתולה, ומותר באלמנה.

ולדעת רבי ישמעאל – אף שיצא משוח מלחמה מכלל הפרשה במצווה הרביעית, מאחר שנאמר במצווה בחמישית "והוא", הרי זה בא לרבות משיח מלחמה לכך, ואם כן, חזר משוח מלחמה להיכלל בפרשה זו גם למצוות האחרונות שבה.

רב פפא נותן את בתו

לחכם שלימד אותו דין

לדעת רבי עקיבא, הכתוב "והוא" בפרשת כהן גדול, בא ללמד, שכהן גדול מצווה על הבתולה, ואסור באלמנה, אפילו אם נפסל לעבודה מחמת מום.

וכשרב הונא בריה דרב נחמן אמר את הדין זה לרב פפא, נישקו רב פפא, על שלימדו דין שהסתפק בו, ונתן לו את בתו לאשה.

קריעה על המתים

לדעת חכמים – על כל המתים כולם, יוצא ידי חובה בקריעה של הבגד אף תחת פתח

יג. כהן גדול משמש בשמונה בגדים.

יד. עבודת יום כיפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול.

טו. כהן גדול פטור על טומאת מקדש וקדשיו. [כן דעת רבי שמעון אולם יש חולקים].

מצוות כהן גדול ומצוות משוח מלחמה

שש מצוות נאמרו בפרשת כהן גדול:

(א) אֶת ראשו לא יפרע

(ב) ובגדיו לא יפרם.

(ג) ועל כל נפשית מות לא יבא לקביו ולאמו לא יטמא.

(ד) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלקיו כי נזר ששמן משחת אלקיו עליו אני ה'.

(ה) והוא אשה בבתוליה יקח.

(ו) אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני ה' מקדשו.

שלושת המצוות הראשונות [לא יפרע. ולא

יפרום. ולא יטמא למת], לדברי הכל נאמרו גם למשוח מלחמה, שכך פותחת הפרשה, "והכהן הגדול מאחיו [זה כהן גדול] אֶשֶׁר יוצק על ראשו ששמן המשחה [זה משוח מלחמה] ומלא את ידו ללבש את הבגדים [זה כהן גדול מרובה בגדים], ללמד שהפרשה מדברת בכל שלושת הכהנים הללו.

והמצווה הרביעית, [שמותר להקריב אונן],

להקדימו לדבר שאינו מקודש כמותו.

הצואר. [ורק על אביו ואמו אינו יוצא אלא אם כן קרע את פתח הצואר].

דף יג

ולדעת רבי יהודה – כל קריעה שאינה בפתח הצואר **אינו כלום**, ולכן אף על שאר מתים אינו יוצא בקריעה זו.

סדרי קדימות הקרבת קרבנות

פר כהן משיח קודם לפר העדה [=העלם דבר של ציבור] בכל מעשיו.

כל התדיר מחבירו קודם את תבירו

מי שבאו לידו שתי מצוות בבת אחת, ואינו יכול לקיימם יחד אלא בזה אחר זה, עליו להקדים את המצווה התדירה.

- יש לומדים זאת מהכתוב בעניין פר העלם דבר של ציבור, "וְשָׂרַף אֹתוֹ כְּאֶשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הַרְאִשׁוֹן", שנקרא פר כהן משיח ראשון לפר העדה.

שנאמר בעניין קרבנות חג הפסח, "**מִלְבָּד עֹלַת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה**", ללמד שיעשו כל הקרבנות של החג אחר עולת הבוקר, וחזר הכתוב והזכיר את "עֹלַת הַבֶּקֶר" שנית בשם "עֹלַת הַתְּמִיד", ללמד, שזהו הטעם שמקדימים את עולת הבוקר, משום שהוא עולת תמיד ותדירה.

- ויש לומדים זאת מסברא, שיש להקדים כפרת כהן לכפרת העדה, כי הכהן מכפר על העדה, ויש להקדים כפרת המכפר, לכפרת המתכפרים, וכן נאמר בעניין כפרת יום כיפור, קודם "וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ", ואחר כך "וַיִּבְעַד בֵּיתוֹ וַיִּבְעַד כָּל קֶהֱל יִשְׂרָאֵל".

חטאת קודמת לעולה.

כל המקודש מחבירו קודם את חבירו

- שנאמר בעניין המביא עופות לקרבן עולה ויורד, אחת לחטאת ואחת לעולה, "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחֲטָאת רְאִשׁוֹנָה", ולא היה צריך לומר "רְאִשׁוֹנָה", שכן מפורש אחר כך, "וְאֶת הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט", אלא שבא הכתוב ללמד, שבכל מקום חטאת ראשונה וקודמת לעולה, ואפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה.

מי שבאו לידו שתי מצוות בבת אחת, ואינו יכול לקיימם יחד אלא בזה אחר זה, עליו להקדים את המצווה המקודשת.

שנאמר על הכהנים, "**וְקִדְשֵׁתוּ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיךָ הוּא מְקַרֵּיב קֹדֶשׁ יְהִי לָךְ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה'** מְקֻדְשֵׁכֶם", ללמד, שמאחר שהם קדושים, יש להקדימם לכל דבר שבקדושה, כגון לקרות בתורה ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

פר העלם דבר של צבור, קודם לפר של עבודת כוכבים.

ומזה יש ללמוד, שכל דבר מקודש, יש

- כי פר העלם דבר של ציבור הוא חטאת

אלא מחמת העומר והלחם העומר והלחם קודמים להם. [זה הכלל, דבר הבא בגין ליום, קודם לדבר הבא בגין לחם].

האיש והאשה מי קודם למי

האיש קודם לאשה להחיות ולהשבת אבדה.

והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי.

סדרי קדימה בפדיון שבויים

נאמרו בסוגיה כמה סדרי קדימויות בעניין הזה.

סדר קדימות א' – אשה קודמת לאיש לכסות ולפדיון מהשבי, **אלא אם כן שניהם עומדים לקלקלה**, [האיש למשכב זכור והאשה לזנות שאז האיש קודם לאשה] כפי קלונו מרובה שאינו עומד לכך כאשה].

סדר קדימות ב' – (א) אמו. (ב) הוא. (ג) רבו. (ד) אביו.

סדר קדימות ג'¹ – (א) חכם [כי אין כל ישראל ראויים לחכמה, ואם ימות זה, מי יתן תמורתו]. **(ב) מלך** ישראל [קודם לכהן גדול, שכן כשדבר דוד לצדוק הכהן, החשיב עצמו כאדון עליו, שאמר, "קחו עמכם את עבדי אֲדִינְיָם"] **(ג) כהן גדול** [קודם לנביא, כמו שנאמר, "וימִשַׁח אֶתְּוֹ שָׁם [תחילה] צְדוֹק הַכֹּהֵן [אחר כך] וְנִתְּן הַנְּבִיא"] **(ד) נביא.**

ופר עבודת כוכבים הוא עולה.

פר עבודת כוכבים [שהוא עולה] **קודם לשעיר עבודת כוכבים** [שהוא חטאת].

אף על פי שבשאר מקומות חטאת קודמת לעולה כאן העולה קודמת.

- לדעת רבא בר מרי הטעם לכך, כי נאמר בחטאת, "וּשְׂעִיר עִזִּים אֶקְדֶּה לְחַטָּאת", בלא אל"ף, ללמד, שחטאת זו אינו כשאר חטאות, והיא מאוחרת לעולה.

- ולדעת רבא הטעם לכך כי נאמר בפרשה "כַּמִּשְׁפָּט" ללמד שסדר ההקרבה הוא כסדר הכתיבה בתורה ומאחר שהפר כתוב תחילה הוא קרב תחילה.

שעיר עבודת כוכבים קודם לשעיר נשיא.

- כי שעיר ציבור קודם לשעיר יחיד.

שעיר נשיא קודם לשעירת יחיד.

- כי קרבן מלך קודם לקרבן הדיוט.

שעירת יחיד וכבשת יחיד.

- **יש אומרים ששעירה קודמת**, שכן מצינו, שרק היא באה על חטא עבודת כוכבים, ואם כן היא קדושה יותר.

- **ויש אומרים שהכבשה קודמת**, שכן מצינו, שרק ממנה האליה קריבה, ואם כן היא קדושה יותר.

עומר קודם לכבש הבא עמו. ושתי הלחם קודמים לכבשים הבאים עמהם. כי מאחר שהכבשים הללו אינם באים מחמת עצמם

¹ הוספות

¹ מסתבר שסדר ג' הוא המשך לסדר ב', וכל המנויים בסדר ב', הקודמים לכל המנויים בסדר ג'.

ג. ישראל קודם לממזר – שזה מיוחס, וזה אינו מיוחס.

ד. ממזר קודם לנתין – שזה בא מטפה כשרה, וזה בא מטפה פסולה.

ה. נתין קודם לגר – שזה גדל עמנו בקדושה, וזה לא גדל עמנו בקדושה.

ו. גר קודם לעבד משוחרר – שזה לא היה בכלל ארור, וזה היה בכלל ארור [כל עבד ארור ומקולל הוא, שכן, כשרצה נח לקלל את כנען, לא מצא לו קללה גדולה מזו, "אַרְוֹר פְּנֵעַן עֶבֶד עֶבְדִּים יְהִיָּה לְאַחִיו", ומכאן, שעבדות היא הקללה הגדולה ביותר].

ז. עבד משוחרר.

וכל זה כשכולם שווים בחכמה, אבל כשאינם שווים בחכמה, החכם קודם בכל מקום, ואפילו ממזר תלמיד חכם, קודם לכהן גדול עם הארץ, שנאמר על התורה, "יְקַרְּהָ הִיא מִפְּנִינִים"¹, כלומר מייקרת היא את לומדיה, יותר מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים.

-

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר ברבי צדוק – מפני מה הכל מתרצים לשאת גיורת, יותר מאשר לשאת משוחררת.

אמר להם – (א) גיורת לא היתה בכלל ארור, ומשוחררת היתה בכלל ארור. (ב) גיורת היתה בחזקת שימור ומשוחררת לא

סדר קדימות ד' – (א) כהן גדול משוח בשמן המשחה. (ב) כהן גדול מרובה בגדים. (ג) כהן גדול שעבר מחמת קרי. (ד) כהן גדול שעבר מחמת מום. (ה) משוח מלחמה. (ו) סגן. (ז) אמרכל [=הממונה על כולם, ואין משיבים על דבריו]. (ח) גזבר [=הממונה על האוצרות שבמקדש]. (ט) ראש משמר. (י) ראש בית אב. (יא) כהן הדיוט.

[מתחילת הסוגיה משמע, שגם סדר ג' וד' הם לעניין פדיון שבויים, אולם מסוף הסוגיה משמע, שסדר ד' הוא לעניין להחיותם, ויתכן שזה וזה אמת].

סגן ומשוח מלחמה שמצאו מת מצווה

סגן ומשוח מלחמה שהיו מהלכים בדרך, ופגע בהם מת מצווה, מוטב שיטמא משוח מלחמה, ואל יטמא סגן, שאם יארע פסול בכהן גדול, נכנס הסגן ומשמש תחתיו.

סדר הקדימה בישראל

א. כהן קודם ללוי. – שנאמר, "בְּנֵי עֲמָרָם אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה וַיַּבְדֵּל אֶהְרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים".

ב. לוי קודם לישראל – שנאמר, "בְּעֵת הַהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לְעִמּוֹד לְפָנָי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

הוספות

¹ יתכן שכל סדר ד', הוא פרטי אות (ג) של סדר ג', כלומר כל המנויים כאן, הם מאוחרים למלך, וקודמים לנביא, ויל"ע בדבר.

² מפניי כתיב.

פחמים עצמם.

ב. האוכל ביצה מגולגלת בלא מלח.

ג. הרגיל בשמן זית.

ד. הרגיל בין ובשמים. [וכן אמר רבא שיין ובשמים עשו אותו פיקח].

ה. השותה מים של שיורי עיסה [שנשתיירו מלישה].

ו. ויש אומרים, אף הטובל אצבעו במלח ואוכל. [רבי יהודה אומר, אצבע אחת ולא שתיים. ורבי יוסי, אומר שתיים ולא שלוש. וסימן לזכור מחלוקת זו הוא "קמיצה", כלומר אם תכפוף את האצבע הקרויה קמיצה, יהא מצידה האחד אצבע אחת היא הזרת, (וזה כדעת רבי יהודה), ומצדה השני שתי אצבעות, אמה ואצבע, (וזה כדעת רבי יוסי)].

זית ושמן לעניין שכחה וזכרון

אמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כלומר לימוד שסדור בפיו שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה, כלומר מחזיר לימוד שנשכח ממנו כבר לפני שבעים שנה.

עשרה דברים קשים ללימוד

[שהעושה אותם יהא קשה הבנה]

א. העובר תחת האפסר הגמל, וכל שכן תחת גמל עצמו.

ב. העובר בין שני גמלים.

היתה בחזקת שימור. יש מפרשים כי סתם שפחה מופקרת. ויש מפרשים שהגירות משמרת עצמה בגיותה על ידי שנותנת דעתה להתגייר, אבל שפחה, אין בידה לשחרר עצמה, ואינה משמרת עצמה.

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר – **מפני מה הכלב מכיר את קונו, וחתול אינו מכיר את קונו.**

אמר להם – ומה אם האוכל ממה שעכבר אוכל, משכח [כמבואר להלן], האוכל עכבר עצמו, על אחת כמה וכמה.

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר – **מפני מה הכל רודפים את העכברים.**

אמר להם – מפני שיצרם רע ביותר, [שנושכים אפילו גלימות, וידות כלים, אף שאין להם הנאה בכך].

חמשה דברים משכחים את הלימוד

א. האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל חתול.

ב. והאוכל לב של בהמה.

ג. והרגיל בזיתים.

ד. השותה מים של שיורי רחיצה.

ה. הרוחץ רגליו זו על גבי זו.

ו. ויש אומרים, אף המניח מלבושיו תחת מראשותיו.

חמשה דברים משיבים את הלימוד

א. פת האפוי בפחמים [=גחלים] וכל שכן

ג. העובר בין שתי נשים.

ד. האשה העוברת בין שני אנשים.

ה. העובר מתחת ריח רע של נבילה, כלומר ההולך ומריח ריח נבילה, שכל ההולך ומריח הרי הוא כעובר תחת אותו ריח, שהריח הולך ועולה.

ו. העובר תחת הגשר שלא עברו תחתיו מים ארבעים יום.

ז. האוכל פת שלא בשל כל צרכו.

ח. האוכל בשר מהכף שבוחשים בו את הקדרה הקרוי זוהמא ליסטרוך.

ט. השותה מאמת המים העוברת בבית הקברות.

י. המסתכל בפני המת.

יא. ויש אומרים, אף הקורא כתב שעל גבי הקבר.

לפסוע על ראשי עם קודש

כשהיו התלמידים יושבים בבית המדרש על גבי קרקע, המהלך ביניהם להיכנס למקומו, מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, ונראה כמפסע על ראשיהם, לפיכך צריך להקדים להיכנס, או ישב לו מבחוץ.

ובני חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שרבים צריכים להם, מפסיעים על ראשי העם.

יצא לצורך, יכנס וישב במקומו. [מתחילה, רק אם יצא לקטנים, היה נחשב כיוצא לצורך, מאחר שאנוס הוא בזה, אבל יצא

לגדולים, אינו נחשב כיוצא לצורך, משום שהיה לו לבדוק עצמו קודם שנכנס. אולם כיום שנחלשו הבריות, אף יציאה לגדולים, נחשבת כיציאה לצורך.

כבוד שעושים לבני

החכמים בשביל אבותיהם

בני תלמידי חכמים שאבותיהם פרנסים על הצבור, בזמן שיש לבנים דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני¹ אביהם, ואחוריהם כלפי העם, [כשיבת התלמידים הפונים לרב]. **ובזמן שאין להם דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני אביהם, ופניהם כלפי העם,** [כשיבת הרב הפונה לתלמידים].

רבי אלעזר בר רבי צדוק אומר, **אף בבית המשתה,** עושים לבני תלמידי חכמים כבוד בשביל אבותיהם, **ומושיבים אותם בצד הזקנים,** [ודווקא בחיי אבותיהם ובפניהם].

כבוד נשיא אב"ד וחכם

בזמן אחד היה רבן שמעון בן גמליאל נשיא. ורבי מאיר חכם. ורבי נתן אב"ד. ומתחילה היו עושים לכולם כבוד בשווה, וכל אחד מהם כשהיה נכנס, היו כולם עומדים לכבודו.

אמר רבן שמעון בן גמליאל, וכי לא צריך שיהא היכר בין הנשיא לבין השררות

הוספות

¹ ויש גורסים אחורי.

האחרות, עמד והתקין :

קמלל גבורות ה' ושמיע כל תהלתו", כלומר למי נאה למלל גבורות ה', ולדרוש ברבים, רק למי שיכול להשמיע כל תהלותיו, אבל מי שאינו בקי בכל התורה, אינו ראוי לכך. וימנו את רבי נתן לנשיא, ואת רבי מאיר לאב"ד.

שמע אותם רבי יעקב בן קרשי, ואמר, שמא חס ושלוש יצא מהמעשה הזה ביוש לרבן שמעון בן גמליאל, מה עשה, הלך וישב מאחורי עלייתו של רבן שמעון בן גמליאל, ופירש את מסכת עוקצין, וגרסה, וחזר עליה.

שמע רבן שמעון בן גמליאל, ואמר, מה הדבר הזה, שמא חס ושלוש יש צורך בדבר לבית המדרש, נתן דעתו למה ששמע מרבי יעקב בן קרשי, ולמד מסכת עוקצין.

למחרת אמרו לו לרבן שמעון בן גמליאל, יבוא וילמד מסכת עוקצין, פתח ולימד, ולאחר מכן, כשקם מלימודו, אמר להם, אם לא הייתי לומד זאת, הייתם מביישים אותי בבקשתכם, ועל כן עמד וציווה להוציא את רבי מאיר ורבי נתן מבית המדרש.

וכשהיו לומדים מחוץ לבית המדרש, היו כותבים את שאלותיהם בפתקים, ומשליכים לבית המדרש, וכל מה שלא היו עונים להם, היו הם כותבים את התירוץ.

אמר רבי יוסי – תורה מבחוץ, ואנו מבפנים, [או הם יכנסו לבית המדרש, או אנו נצא אליהם, ונשב עמהם].

אמר רבן שמעון בן גמליאל – נכניס אותם

א. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים, [אפילו מאה שורות של בני אדם], ואינם יושבים, עד שאומר להם שבו.

ב. כשאב בית דין נכנס, עומדים לו שורה אחת מכאן, ושורה אחת מכאן, ואינם יושבים עד שישב במקומו.

ג. כשחכם נכנס, עומדים לו הסמוכים לו בדרך הילוכו [בתוך ארבע אמותיו], ומיד יושבים, כך שכל דרך הילוכו למקומו, מהצדדים שלו, אחד עומד ואחד יושב.

מעשה רבי מאיר ורבי נתן

באותו יום שהתקין רבן שמעון בן גמליאל את התקנה הזו, לא היו רבי מאיר ורבי נתן בבית המדרש, ולמחרת, כשבאו, ראו שאין מכבדים אותם כתמול שלשום, ואמרו להם, שהדבר נעשה על פי תקנת רבן שמעון בן גמליאל.

אמר רבי מאיר לרבי נתן – אני חכם, ואתה אב"ד, כשם שעשה רבן שמעון בן גמליאל להפסיד לנו את שררתנו, נעשה גם אנו לו, ונפסיד לו את שררתו. [ויש גורסים שאמרו שיעשו לרבן שמעון בן גמליאל דבר שיזכר לדורות הבאים, גם אחר שימותו. ויש גורסים שיעצו לומר לרבן שמעון בן גמליאל שילמד דבר שאינו יודע].

וכך החליטו, שיאמרו לו לדרוש במסכת עוקצין, שאינה סדורה לו, ומאחר שלא ידע, יעבירוהו מנשיאותו, כי נאמר, "מי

אמר לו רבי – אף על פי ש"האויב תמו [כלומר מתו] תרבות לנצח" [כלומר תמיד יש להילחם בהם בחרב א"נ תמיד יהיו חרבים].

אמר לו רבי שמעון בנו – אין זה אלא כשהצליחו במעשיהם, אבל הם לא עלה בידם להעביר את רבן שמעון בן גמליאל מהנשיאות]

קיבל רבי דבריו וחזר ואמר – "משום רבי מאיר אמרו...". ואמר על כך רבא שלא נהג בזה ענווה יתירה כדרכו, כי לא אמר "רבי מאיר אומר...". אלא רק "משום רבי מאיר אמרו".

אולם נקנוס אותם שלא יאמרו את שמועותיהם משמם את רבי מאיר כינו בשם "אחרים" ואת רבי נתן כינו בשם "יש אומרים".

הראו לרבי מאיר ורבי נתן בחלום לכו פייסו את רבן שמעון בן גמליאל רבי נתן הלך לפייסו ורבי מאיר לא הלך כי אמר דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים.

וכשבא רבי נתן לפייס את רבן שמעון בן גמליאל, אמר לו רבן גמליאל, אמנם הועילה לך חשיבות אביך שתהא אב"ד, אבל להיות נשיא ודאי לא תועיל.

סיני ועוקר הרים מי עדיף

יש אומרים – סיני, כלומר זה ששנה משנה וברייתא, והן סדורים לו כנתינתם מהר סיני, עדיף.

ויש אומרים – עוקר הרים, כלומר זה שהוא חריף ומפולפל בתורה, אף על פי שאין משנה וברייתא סדורין לו כל כך, עדיף.

מינוי רבה ורב יוסף לראשות הישיבה

רב יוסף היה נחשב **כסיני**, לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני אבל לא היה מפולפל כרבה. **ורבה** היה **עוקר הרים** בפילפולו. והיו צריכים למנות אחד מהם לראשות הישיבה, **ושלחו** לארץ ישראל לשאול, **איזה מהם קודם**.

וענו להם, סיני עדיף, שכן הכל צריכים את בעלי התבואות.

דף יד

חזרת הזכרת שמו של רבי מאיר

רבי שנה לבנו רבי שמעון דין אחד, שאמר רבי מאיר, ולא הזכיר שם אומרו, אלא אמר, "אחרים אומרים", [כפי הקנס שקנס רבן שמעון בן גמליאל].

אמר לו רבי שמעון בנו – מי הם הללו שממיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים.

אמר לו רבי – אלו בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך [להעבירם מהנשיאות]

אמר לו רבי שמעון בנו – "גם אֶהְבֶּתֶם גַּם שְׁנֵאתֶם גַּם קִנְאתֶם כְּבָר אֶבְדָּה" [ועד מתי לא תזכירם].

להיות ראש, והחליטו, שמי שיאמר דבר שלא יוכלו חבריו להקשות עליו, הוא יתמנה.

על דברי כולם נמצאו קושיות, חוץ מעל דברי אביי. ראה רבא שגבה ראשו של אביי, אמר לו, נחמני, פתח ודרוש, כי פסקו לך גדולה מן השמים.

רבי זירא ורבה בר רב מתנה מי עדיף

רבי זירא היה חריף מאד, ומתוך פילפולו, היה מקשה ומתרץ קושיותיו.

ורבה בר רב מתנה לא היה חריף כמותו, אבל על ידי שהיה מתון [=שוהה ומעיין הרבה] היה מסיק [=כלומר היתה ההלכה עולה בידו כהוגן].

ונסתפקו בגמרא מי מהם עדיף.

ומכל מקום, למעשה לא קיבל עליו רב יוסף את המינוי, ומינו את רבה, והוא מלך עשרים ושתים שנה, ורק אחר כך מלך רב יוסף.

- יש גורסים שכל אותם שנים שמלך רבה, לא נהג רב יוסף שום שררה, אפילו לקרוא למקויו דם לביתו, אלא כשהוא רוצה להקויו דם, היה האומן בא לביתו של רבה, ושם היה מקויו רב יוסף.

- ויש גורסים שכל אותם שנים שמלך רבה, לא נהג רב יוסף שום שררה, כי לא היה לו פנאי לכך, אלא היה עוסק כל שעה בתורה לפני רבה.

מינוי אביי לראשות הישיבה

אביי ורבא ורבי זירא ורבה בר מתנה היו יושבים, והיו צריכים שאחד מהם יתמנה

סליק פרק כהן משיח וכל מסכת הוריות

הודו לה' כי טוב כי לעולם תסדו

פרק ראשון הורו בית דין

בףב

גמר הוראת בית דין

התירוה להינשא וקלקלה

שגגת יחיד או רבים
[באיסור לא תעשה שזדונו
כרת]

יחיד שחטא מחמת הוראת
טעות של בית דין

ציבור [רובו או כולו]
שחטאו מחמת הוראת
טעות של בית דין

שלושה מיעוטים בכתוב
אחד [לדעת רבי יהודה]

גףג

הורו ועשו

מי נמנה בכלל הציבור

מרובים ונתמעטו או
מועטים ונתרבו

צירוף שני מיעוטים לרוב

הוראת בית דין שאם טעו
יביאו על ידה פר העלם דבר
עונש הטעות מוטל על כולם

שגג במעשה מחמת הוראת
טעות של בית דין אחרי
שכבר חזרו בהם

קניית פר העלם דבר של
צבור ושעירי עבודת כוכבים

דףד

הוראות טעות של בית דין
שמביאים עליהן פר העלם
דבר של ציבור כששגגו רוב
ציבור על פי בית דין

מושב בית דין שמביאים על
הוראת טעות שלו פר העלם
דבר של ציבור כששגגו רוב
ציבור על פיה

הףה

מעשה תלוי בקהל והוראה
תלויה בבית דין

של בית דין

אילו לא נאמר "והקריב על
חטאתו אֶשֶׁר חָטָא" בפרשת
פר כהן משיח

דברים ששוים (א) פר
העלם דבר של ציבור (ב) ופר
כהן משיח (ג) ופר ושעיר של
העלם ציבור בעבודה זרה

דין משיח ששגג בעבודת
כוכבים

זףז

כל החטאות הקבועות
הבאות מחמת חטאים
שנעשו בשוגג שוות הן
שאינן באות אלא על
חטאים שזדונו כרת

חילוק יחיד ורבים בעבודה
זרה

פרשת חטאת שבספר
במדבר מדברת בחטא
עבודה זרה

אין קרבן העלם דבר של
ציבור אלא על חטא שזדונו
כרת ויחיד מביא על שגגתו
חטאת קבועה

אין קרבן אשם תלוי
[ליחיד] אלא על ספק חטא
שזדונו כרת ושגגתו חטאת
קבועה

עשה ולא תעשה שבנדה

דברים שאין בהם חטאת
קבועה [אלא קרבן עולה
ויורד]

מי מביא קרבן עולה ויורד

טףט

אשם ודאי

סליק פרק הורה כהן משיח

פרק שלישי כהן משיח

יףי

הדיוט משוח ועבר
הדיוט נשיא והדיוט

מי שהיו לפניו חלב ונותר
ואכל את אחד מהם ואינו
יודע איזה מהן אכל

ידעו שהורו וטעו ושכחו מה
הורו

מי מביאים קרבנות העלם
דבר של ציבור

טעו בית דין של אחד
השבטים בהוראה ועשה
רוב אותנו שבט על פיהם

ביאור טעמו של רבי יהודה

ביאור טעמו של רבי שמעון

ביאור טעמו של רבי מאיר

מניין שבט אחד נקרא
"קהל"

חטאות שאינן נאכלות

יאפו

מדוע הקריבו באי הגולה
שנים עשר קרבנות העלם
דבר של ציבור

חטאת ציבור שמתו מקצת
בעליה קריבה

חמש חטאות מתות

אלו שבטים אינם קרויים
קהל

סליק פרק הורו בית דין

פרק שני הורה כהן משיח

יבפו

קרבן הבא על חטאו של כהן
משוח [שנמשח בשמן
המשחה]

יגפז

אילו לא נאמר "לְאֶשְׁמֹת
הָעֵם" בפרשת פר כהן משיח
שגגו ציבור על פי הוראת
טעות של כהן משיח ציבור
ומשיח אין מביאים אשם
תלוי

שגג כהן משיח על פי הוראת
טעות של עצמו בזמן ששגגו
ציבור על פי הוראת טעות

האיש והאשה מי קודם למי

סדרי קדימה בפדיון שבוים

סגן ומשוח מלחמה שמצאו מת מצווה

סדר הקדימה בישראל

חמשה דברים משכחים את הלימוד

חמשה דברים משיבים את הלימוד

זית ושמן לעניין שכחה וזכרון

עשרה דברים קשים ללימוד [שהעושה אותם יהא קשה הבנה]

לפסוע על ראשי עם קודש

כבוד שעושים לבני החכמים בשביל אבותיהם

כבוד נשיא אבי"ד וחכם

מעשה רבי מאיר ורבי נתן

דף יד

חזרת הזכרת שמו של רבי מאיר

סיני ועוקר הרים מי עדיף

מינוי רבה ורב יוסף לראשות הישיבה

מינוי הישיבה אביי לראשות

רבי זירא ורבה בר רב מתנה מי עדיף

סליק פרק בהן משיה וכל מסכת הוריות

דף יב

דברים שנגנזו

אופן משיחת המלכים בשמן המשחה

אופן משיחת הכהנים בשמן המשחה

שמן שנמשח בו אהרן

סימנים שנתן רבי אמאי לידע אם יצליח

דברים שאמר אביי לראות בראש השנה

הדרכת רב משרשיא לבניו בלימוד התורה

רְמָה קְרָנִי פְהִי

מי הוא המשיח שחטאת קבועה שלו היא פר

אירע פסול בכהן גדול ומינו כהן אחר תחתיו עד שיוכשר הראשון

דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט

מצוות כהן גדול ומצוות משוח מלחמה

רב פפא נותן את בתו לחכם שלימד אותו דין

קריעה על המתים

כל התדיר מחבירו קודם את חברו

כל המקודש מחבירו קודם את חברו

דף יג

סדרי קדימות הקרבת קרבנות

אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָפֵּא

פי תבאו אל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם לְאַחֲזָה וְנָתַתִּי נָגַע צָרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזֹתְכֶם

טומאות שקודם מתן תורה

נשיא שנצטרע

שררה היא עבדות

אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו

מי חָכֵם וְיָבֵן אֶלֶּה נְבוֹן וְיִדְעֵם פִּי יִשְׁרָיִם דִּרְכֵי ה' וְיִדְקִים יְלֻכּוּ בָם וּפְשָׁעִים יִקְשְׁלוּ בָם

לוט נתכוון לשם עבירה

דף יא

אכל חצי שיעור בהדיוטות וחצי שיעור בנשיאות

חצי שיעור בהדיוטות שקודם נשיאות וחצי שיעור בהדיוטות שאחר נשיאות

מומר שחטא בשגגה ורוצה להקריב על כך חטאת

שחיטת צדוקי ומין אסורה בהנאה כי הוא שוחט לעבודה זרה

כלאי בגדים

מי הוא הנשיא שחטאת קבועה שלו היא שיער

שמן המשחה שעשה משה

מי נמשח בשמן המשחה

וּבְגֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַכֹּהֵן יוֹחֲנָן הַשֹּׁנִי יְהוֹזָקִים הַשְּׁלֵשִׁי צִדְקָהוּ הַרְבִּיעִי שְׁלוֹם

בשל כך שמדובר בכרך קצר נוספו שני מאמרים הקשורים למסכת הוריות

וכן מאמר בעניין נתינת מעשר ראשון ומעשר עני בזמן הזה

סיני ועוקר הרים

להלן מתוך ספרי "ברכה ראשונה" על מסכת ברכות, בביאור המאמר המוזכר שם בדף סד הדומה למאמר המוזכר כאן בסיום המסכת:

כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה שעה נדחת מפניו מדרבה ורב יוסף דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים אצטריכא להו שעתא שלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם שלחו להו סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא אף על פי כן לא קבל עליו רב יוסף דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין מלך רבה עשרין ותרתין שנין מלך רב יוסף תרתין שנין ופלא כל הנך שני דמלך רבה אפילו אומנא לביתיה לא קרא.

ויש לשאול, מאחר ששאלו מה ההלכה, מי עדיף סיני או עוקר הרים, ופסקו להם שההלכה היא שסיני עדיף, היאך היה יכול רב יוסף לטרב ולעבור על ההלכה הזו, מטעם שאמרו לו כלדאי מלכת תרתין שנין.

עוד יש לשאול, לפי סברתו של רב יוסף שמחמת החשש לדברי הכלדאי נמנע מלמלוך, למה לאחר מות רבה לא חשש לכך וכן קיבל עליו המלוכה?

עוד קשה, אם לעולם סיני עדיף, היאך זה שהכלל במחלוקות רבה ורב יוסף שהלכה כרבה ולא כרב יוסף? [וכן הקשה בעל

"מצפה איתן", היאך הלכה כרבה מרב יוסף וכרבה מאביי].

וליישב כל זאת נאמר, שהכלל האמור כאן שסיני עדיף על עוקר הרים היינו דווקא כשכל אחד עומד בפני עצמו, אם יש לנו לבחור בין סיני לבדו לבין עוקר הרים לבדו, סיני עדיף, כי הוא יודע יותר הלכות, וכל מה שהוא יודע הוא מקבלת רבותיו, והן הלכות אמת בוודאי. אבל עוקר הרים מברר את ההלכות בפלפול, ולעולם הפלפול שלו אינו מגיע למידת וודאות של אמת, כמו הדבר שהוא אמת בוודאי.

אלא שכל זה כשכל אחד מהם עומד לעצמו, אבל כששניהם נמצאים יחד ומתווכחים ביניהם, באותו עניין שהם מתווכחים בו, עוקר הרים מקבל מהסיני את כל הידיעות הנצרכות לאותו נושא, אבל הסיני אינו יכול לקבל את חריפותו של עוקר הרים, כי זו מידה בטבעו ואינה ידיעה חיצונית.

ונמצא שכששניהם מתווכחים ביניהם הסיני נשאר סיני בלבד, והעוקר הרים נעשה סיני וגם עוקר הרים, ולכן כשיש ביניהם מחלוקת ברור שההלכה כעוקר הרים שהוא עדיף כי יש בו במחלוקת זו את שתי המעלות.

ובזה מובן מדוע ההלכה כרבה מרב יוסף וכרבה מאביי, שבכל מקום שבו נחלקו זה עם זה נעשו רבה ורבה סיני ועוקרי הרים והם עדיפים.

ולפי זה מובן היאך יכול היה רב יוסף לוותר על המלוכה בניגוד להוראה שסיני

עדיף. שכן נתבאר שכל עדיפותו של הסיני היא, אם יהיה כל אחד לבדו, אבל אם יבוא רב יוסף ויהיה כפוף לרבה, מעתה על ידי רב יוסף יהיה רבה גם סיני, נוסף על מעלתו שהוא עוקר הרים, ובאופן הזה בוודאי יהיה רבה עדיף למלוך.

ומאחר שחשש רב יוסף לדברי כלדאי, הכפיף עצמו לרבה, [אף שרב יוסף כבר היה זקן, שהעמיד תלמידים, ורבה היה בן שמונה עשרה שנים, לפי מה שנתבאר במסכת ברכות דף מ"ד], ומעתה על פי ההלכה היה רבה ראוי למלוך.

וזהו שסיימו כאן, שכל אותן שנים לא נהג רב יוסף שום שררה, אלא הכפיף עצמו לרבה, כדי שיהיה רבה ראוי למלוך.

אמנם משמת רבה, שוב לא היה לרב יוסף דרך להיפטר מהמלוכה על פי ההלכה, וקיבל עליו את המלוכה.

חטא העגל – איבוד השכל

להלן מתוך ספרי "להבין במקרא" על פרשיות התורה, בביאור עניין חטא העגל:

אחד החטאים הגדולים, אם לא הגדול מכולם, שמיוחס לעם ישראל, הוא חטא העגל, שאת העונש עליו סובל כל עם ישראל בכל הדורות.

ויש לשאול, מדוע נחשב עניין זה לחטא כה גדול לבני ישראל, והלא כל מה שעשו היה בהוראת גדול הדור שהיה באותו הזמן, ולכל הפחות בהתייעצות עימו.

כמו שנאמר, "וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן ... וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶהֱרֹן פִּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנִתֵיכֶם וְהִבְיֵאוּ אֵלַי. וַיִּתְּפְּרוּ קָוֹ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אֶהֱרֹן. וַיִּקַּח מֵיָדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֶּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ? יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִידָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּרָא אֶהֱרֹן וַיָּבֹ מִזִּבְחֵם לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַה' מָחָר. וַיִּשְׁכַּיְמוּ מִמַּחֲרָת וַיַּעֲלֵוּ עֹלֹת וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים וַיִּשָּׁב הָעָם לֵאמֹר לַאֲלֹהֵיכֶם וַיִּקְמוּ לְצַחֵק".

ואם כן, מאחר שהיה הדבר בהוראת גדול הדור, היה לעם לשמוע בקולו ככתוב "וַיַּעֲשִׂיתָ ... כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹדָךְ" (דברים יז, ט), ואיך אפשר להעניש את העם על ששמע לקול גדול הדור.

עוד צריך להבין, מה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה כשנתרצה שלא לכלותם, "וַיְבִיזוּם פִּקְדֵי וּפְקֻדָּתַי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם". ופירש רש"י, עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל. ע"כ.

מבואר כאן שלא היה הדבר בגדר פריסת תשלומים, כלומר שהיה להם להיענש עונש מסוים בבת אחת, והוקל להם שישלמו את העונש מעט מעט. אלא היה הדבר בגדר עונש על תנאי, כלומר, עתה לא יענשו ככל המגיע להם, אבל אם יחטאו שוב, אז כאשר יענשו על אותו חטא עתידי, יענשו יחד עמו גם על חטא זה.

יש מקום נוסף על פני האדמה, בו אמא מסורה יצאה מביתה, והשאירה לבנה פתק בכתב ידה, השארתי לך אוכל במקרה, חמם ואכול. והבן הזה לוקח את האוכל, מחמם, ומריח ריח משונה, מנסה לטעום ומעקם את פרצופו, הריח והטעם הובילו אותו למסקנה שהמאכל הזה מקולקל.

אין הוא סבור שאימו התכווננה להשאר לו מאכל מקולקל, אבל פעמים המאכלים מתקלקלים. ולכן, למרות שהמאכל הושאר על ידי אימו בכוונה טובה שישבע ממנו, הוא מונע את עצמו מהמאכל הזה, אין הוא סומך על המכתב של אימו, שהאוכל טעים. מדוע?

הקדוש ברוך הוא ברא לכל אדם מנגנוני הגנה, שיזהירו אותו לא להכניס אל גופו אוכל מקולקל, וכשמגיע האוכל המקולקל, גם מהמקור הטוב ביותר, מאמו האוהבת אותו, המנגנונים הללו מזהירים אותו, שלא יאכל ולא יקלקל את קיבתו.

היעלה על הדעת, שעבור הגוף נבראו מנגנוני הגנה, ועבור הדעת והנהגת האדם, החשובים בהרבה מהגוף, שהם עיקר חשיבות האדם, לא נבראו מנגנונים כאלו? בוודאי שנבראו מנגנוני הגנה, והם השכל וההיגיון שנתן הקדוש ברוך הוא לבני האדם.

אותו ילד שגודל וחונך למסור נפשו לרציחה, היה צריך להקשיב לשכל ולהיגיון, הצועקים, שהמעשה הזה שמחנכים אותו לעשות הוא מעשה מקולקל.

וצריך להבין מה עניין אותו חטא עתידי לחטא העגל. בדרך כלל כשמענישים על תנאי, אומרים, אם תחזור שוב על החטא הזה, תיענש. ואם כן, צריך שהיה איזה שייכות בין כל חטא לחטא העגל, שאם אין מעין חזרה על חטא העגל בכל חטא עתידי, למה יענשו אז על חטא העגל.

והנה יש מקום על פני האדמה, שם נולד תינוק, וכשהוא גדל מעט מלמדים אותו שיש בורא לעולם, ומחזקים בו את האמונה בבורא, ובכך שצריכים לשמוע למצוותיו, להודות לו על חסדיו, ומי שמקיים מצוותיו זוכה לגן עדן, ומי שממרה את פיו יורש גיהנם. ומוסיפים עוד ומלמדים אותו שהמעלה הגדולה ביותר בגן עדן שמורה למי שמוסר נפשו לקיים רצון הבורא.

ואז מדריכים אותו כיצד יגיע למעלה הגדולה הזו, על ידי שילבש חליפה שיש בה חומר נפץ ויפוצץ עצמו בתוך בני אדם שהא-ל דחה, וכשיהרוג עצמו עימם, אפילו אם יהיו תינוקות שלא טעמו טעם חטא, יזכה לשכר הגדול בגן עדן.

מה יהיה בסופו? אחרי שמסר נפשו לקיים מצוות בוראו. האם יזכה לגן עדן? ברור הדבר ללא כל ספק, שראוי הוא לגיהנם הגרוע ביותר.

אך נשאלת השאלה מדוע? למה לא יוכל להינצל מגורלו בטענה שמסר נפשו לקיים מצוות בוראו, כפי שלימדו אותו וחינכו אותו מיום לידתו?

זה שביטל את שכלו מלחשוב ולהבין שהמעשה הזה מקולקל, דומה הוא למי שיבטל את מנגנוני ההגנה מפני המאכל המקולקל, ויאכל אותו ויחלה, ופעמים גם ימות.

הוא לא יוכל לבוא בטענות למי שהכין לו את המאכל, אלא לעצמו, שלא הקשיב לגופו הצועק לו אל תאכל.

וכיון שכן, ראוי הוא אותו מוסר נפשו לרציחה, לכל עונש, כי ניתנו לו כלים להבין שהמעשים שלו מקולקלים, והוא לא הקשיב לשכל ולהגיון.

אמר לי אדם אחד ששמע מהגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל לפני עשרות שנים, על החיסרון של תושבי העיר בני ברק, הם הולכים אצל הגאון בעל החזון איש, ומפקידים אצלו את השכל שלהם, ומעתה אין להם דעה משל עצמם.

המשיך וסיפר כי אותו אדם כי בשנים האחרונות שמע מאחד הדרשנים שחזר על דברי הגר"ס הני"ל, אך בלשון אחר, כי אותו דרשן הבין את דבריו בצורה הפוכה, וכך אמר בשמו, כמה גדולים תושבי בני ברק, שהולכים הם אצל החזון איש, ומפקידים אצלו את השכל שלהם, וכך ראוי לכל אחד, להיות מבטל שכלו אצל גדולי הדור.

אך כאמור לא זו הדרך ולא זו העיר, אלא כשהקדוש ברוך הוא נתן לבני האדם את השכל, הכוונה הייתה שכל אחד ישתמש בשכל שניתן לו, ויתבונן לראות אם הדרך שהולך בה נכונה או לא, ולא ילך כעיוור אחר אדם אחר, אפילו אם הוא נחשב גדול הדור. אלא אם כן לפי דרגתו מדובר בעניין שהוא עצמו אינו ראוי להכריע בו, אז כיון ששכלו לא יכול לחוות דעה בעניין, ילך אחר

הגדול ממנו באותו עניין, המבין בדבר הזה, שיוכל ליעץ לו.

ועניין זה מבואר היטב גם בסוגיית הגמרא בתחילת מסכת הוריות, שאפילו אם כל חכמי הסנהדרין היושבים בלשכת הגזית מורים הוראה מסוימת, מי שיודע בוודאות שהם טועים, אסור לו לנהוג כהוראתם, ואם עשה כמותם, הרי זה חוטא.

ולפיכך, כשנעשה חטא גדול כחטא העגל, אין אף אחד יכול להינצל בטענה שהוא הלך אחר גדול הדור, כי היה לכל אחד לשמוע לקול השכל וההגיון שלו, ולא ללכת כעיוור אחרי הוראה שגויה, גם אם היא הוראת שחתומה על ידי גדול הדור כאהרון הכהן. ויסוד חטאו של כל אחד ואחד היה, שלא שמע לשכל ולהגיון הצועקים לו, הדבר הזה אסור, מדובר בעבודה זרה.

ובאמת, כל חטא וחטא יסודו במעשה שבא מתוך איבוד הדעה, כך אמרו חכמים (סוטה דף ג) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות. כלומר, סיבת כל החטאים היא אחת, חוסר הדעה והשכל.

ובזה מובן מדוע על כל חטא עתידי, נוסף גם עונש מחטא העגל, כי העונש העתידי על חטא העגל היה עונש על תנאי, שלא יחזרו על המעשה שבעטיו נעשה העגל, הוא איבוד הדעה והשכל. ובכל פעם שחוטאים, חוזרים על המעשה הזה שהוא איבוד השכל, וראוי להעניש על כך את העונש שניתן על תנאי, שלא יחזור עליו המעשה הזה.

נתינת מעשר ראשון ומעשר עני בזמן הזה

במאמר זה יבואר כי למרות שדרשו חכמים מפסוקי התורה וכן מפורש בנביא כי נתינת המעשרות האמורות בתורה, מביאה לידי ברכה ועשירות, בפועל גם גופי הכשרות המהדרים ביותר אינם נותנים את המעשרות ללוויים ולעניים. וכמו כן, גם המדקדקים הגדולים קונים סחורה שמעורבת בה מעשרות, ואינם נותנים ממנה את המעשרות ללוויים ולעניים. ויבואר האם יש לנוהג זה טעם נכון וכיצד ניתן לתקן זאת ולקיים את מצוות נתינת המעשרות ללוויים ולעניים כדין התורה ולזכות לברכה המובטחת

להערות ולכל עניין

יצחק אהרן הלוי הורביץ

בן לאאמו"ר רבי יעקב אליהו הלוי ז"ל

bekitsur1@gmail.com

א. עשר בשביל שתתעשר.

בעניין מצוות מעשר שני נאמר, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה. ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכון שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים" (דברים יד, כב). ודרשו חכמים במסכת תענית (ט, א) "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", עשר בשביל שתתעשר.

ועוד מבואר שם בגמרא, אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה, אימא לי פסוקיך. אמר ליה, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר". אמר ליה [נהווא ינוקא], ומאי "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר"? אמר ליה, עשר בשביל שתתעשר. אמר ליה, מנא לך? אמר ליה זיל נסי. אמר ליה, ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב "לא תנסו את ה'" (דברים ו, טו). אמר ליה, הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו, שנאמר, "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחונגי נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג, ט). מאי "עד בלי די"? אמר רמי בר חמא אמר רב, עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

מבואר מכל האמור שקיום מצוות מעשר מביאה לידי עשירות, ולא זו בלבד אלא שעניין זה מיוחד אף בזה שמותר לנסות בו את הקדוש ברוך הוא לראות אם אכן קיום מצוות מעשר תביא ברכה.

ב. באלו מעשרות הדבר אמור?

ממה שדרשו את הכתוב "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", עשר בשביל שתתעשר, היה מקום לומר שעניין זה שמי שמקיים מצוות מעשר מתעשר, נאמר רק במי שמקיים מצוות מעשר שני, שבו הכתוב מדבר.

ואולם, מאחר שדרשו גם מהכתוב במלאכי, שקיום מצוות מעשר מביאה ברכה, והמשמעות הפשוטה במלאכי היא בכל המעשרות, "הביאו את כל המעשר ... ובחונגי נא בזאת ... אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די", שכן הכתוב הזה נמשך כלפי מה שאמר לפני כן, "וּנְאֻמְרָתֵם בְּמַה קִבְּעֵנוּדָּ? הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה", משמע הבאת המעשר לבית האוצר באה לתקן מה שפגמו במעשר ובתרומה.

ואם כן, עניין זה שקיום מצוות מעשרות מביאה ברכה וניתן לנסות בה את הקדוש ברוך הוא, הוא עניין שמתקיים בכל המעשרות.

ג. מה הדין במעשרות מדרבנן.

לדעת הרמב"ם (תרומות א, כו) תרומות ומעשרות נוהגות מהתורה רק בזמן שכל ישראל בארץ, כמו שהיה בבית ראשון, אבל לאחר חורבן בית ראשון ועד שישובו כל ישראל לארץ לעתיד לבוא, מצוות תרומות ומעשרות נוהגת רק מדברי חכמים.

ואם כן, בזמנו של רבי יוחנן שדרש את הכתוב "עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר", עשר בשביל שתתעשר, וכן בזמנו של מלאכי שהיה בתחילת בית שני, ולמדו ממה שאמר, "וּבְחֶנְנוּיָא נָא בְּזָאת ... וְהִרְיָקְתִּי לְכֶם בְּרָקָה עַד בְּלֵי דִי", שמותר לנסות בזה את הקדוש ברוך הוא, הכל היה בזמן שהתרומה והמעשרות נוהגות מדברי חכמים בלבד.

ואם כן, מבואר שלדעת הרמב"ם, אף שחיוב תרומות ומעשרות בזמננו הוא מדברי חכמים בלבד, עדיין עומדת בעינה ההבטחה שהמקיים מצווה זו מתעשר ומתברך, וגם מותר לנסות בזה את הקדוש ברוך הוא.

אמנם הראב"ד חולק על הרמב"ם, ולשיטתו, בזמננו תרומה ומעשר של דגן תירוש ויצהר מהתורה. ואפשר שלדעתו רק בדברים שחיוב מעשרות שלהם מהתורה, כלומר דגן תירוש ויצהר, נאמרה ברכה ועושר וניתן לנסות בהם את הקדוש ברוך הוא, ולא בדברים שהם מדרבנן.

ד. האם יש "מעשר" שאינו מגידולי קרקע?

שני הפסוקים, "עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר", "וּבְחֶנְנוּיָא נָא בְּזָאת" שניהם נאמרו על מעשר של גידולי קרקע, ומשמע שהכוונה למעשר תבואה. וכן בתורה לא מצינו לשון מעשר אלא על תבואה ובהמות.

ולמעשה, גם בכל התלמודים לא מצאנו חיוב במעשרות אלא בגידולי קרקע, כגון במה שעיקר חיובם מתורה, כדגן תירוש ויצהר, או אף במה שעיקר חיובם מדרבנן כגון ירקות, וכן בהמה, אבל בדברים אחרים לא נמצא בתלמוד חיוב הפרשת מעשר.

אמנם התוס' במסכת תענית הביאו דרשה בשם הספרי, "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה", אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין? תלמוד לומר "את כל", דהוה מצי למימר "את תבואתך" מאי "כל" לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו. ע"כ.

ויש לעיין בדרשה זו, שכן אם בא הכתוב לרבות חיוב מעשרות גם משאר רווחים, מאחר שעניין זה למד מריבוי הכתוב האמור במעשרות של תבואה, לכאורה יש לנהוג בכל המעשרות הללו של שאר רווחים כדין מעשר תבואה, שיש לתת מעשר ראשון ללוי ומעשר

שני לאוכלו בירושלים ומעשר עני לתת לעני.

ומכל מקום, בספרי שלפנינו הנוסח שונה, ולא נזכר כלל עניין זה של חיוב מעשר בשאר דברים אלא רק בגידולי קרקע:

[היוצא השדה]. יכול [כל] דבר שגידולו מן הארץ, כגון סטיס וקוצה, יהיה חייב במעשר; תלמוד לומר עשר תעשר ואכלת. יכול אף דבש וחלב; ת"ל היוצא השדה שנה שנה. אמור מעתה, דבר היוצא (מרשות שדה) [מן השדה ונאכל]. מכלל שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, מעשר דגנך תירושך ויצהרך", יכול אין לחייב אלא על **דגן תירוש ויצהר**? מנין לרבות **שאר פירות**: ת"ל תבואת (זרעך). יאמר (זה) [תיבואות!]: אלמלי כן הייתי אומר, מה תבואה מיוחדת שמכניסה לקיום (ודרכה להאכל כמות שהיא), אף אני ארבה אלא כיוצא בה. הא מה אני מרבה? את **האורז ואת הדוחן ואת הפרגים ואת השומשומים**. מנין לרבות (שאר) **קטניות**: ת"ל (עשר תעשר) [זרעך]. מרבה אני את הקטניות שדרכם להאכל כמות שהם, ועדיין לא ארבה את **התורמוסים ואת החרדל** שאין דרכם להאכל כמות שהם! (ת"ל עשר תעשר. יכול אע"פ שלא השרישו?) [ת"ל היוצא השדה. יכול אף שאינם ראויים לאכילה?]; ת"ל ואכלת. מנין לרבות **ירקות** למעשרות (מזרע הארץ)? ת"ל (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ - לרבות [את הירקות]; מזרע הארץ - לרבות **שום ושחליים וגרגיר**. יכול שאני מרבה [זרע] לפת, צנונות, וזרעוני גינה שאינן נאכלים; ת"ל מזרע הארץ, ולא כל זרע הארץ. מפרי העץ. לרבות פירות האילן. יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וחרובי גידודא שאין נאכלים; ת"ל מפרי העץ, ולא כל פרי העץ.

לסיכום עניין זה, בתלמודים ובספרי שלפנינו לא מצינו שתהיה מצוות מעשרות בדבר שאינו גידולי קרקע או בהמה. ובספרי שהביאו התוס' יש מצוות מעשר גם בשאר סחורות, אך לכאורה אם הדבר למד מריבוי מגידולי קרקע, יש לתת אותו כהפרשת מעשרות של גידולי קרקע.

ואם כן, המקיים מצוות מעשרות בגידולי קרקע בוודאי נאמרה בו ברכה ועושר. [ולשיטת הראב"ד שמא רק בדגן תירוש ויצהר], והמקיים מצוות מעשר משאר רווחים, אין מקור מהש"ס שיזכה לברכה ועושר. ואף לפי הספרי של התוס', ייתכן שהברכה תבוא רק אם ייתן כדין מעשר של תבואה, כלומר אם ייתן מעשר ראשון ללוי, ומעשר עני לעני.

ה. מה גורם לברכה ועשירות? ההפרשה או הנתינה.

בעניין מצוות תרומה ומעשרות יש שני חלקים. החלק האחד הוא הפרשת התרומה והמעשרות והפרדתם משאר התבואה. וזה המעשה מתקן את התבואה מאיסור טבל שיש בה, ומתיר אותה לבעלים, אבל אינו מביא כל תועלת לכוהנים ללווים ולעניים. והחלק השני הוא נתינת התרומה והמעשרות לכוהנים, ללווים ולעניים.

וסברא פשוטה היא, שהברכה והעשירות האמורה למי שמקיים מצוות מעשר לא נאמרה על הפרשתם של התרומה והמעשרות מהתבואה, שהיא תיקון התבואה לבעלים, אלא על הנתינה לכוהנים ללווים ולעניים. שכן, ללא קיום מצוות הנתינה, מה תועלת ואיזו מעלה יש

בדבר זה שמפריש תרומה ומעשרות לטובת עצמו.

ועוד, אם מפריש ולא נותן, מאחר שנמנע מלקיים את המצווה בשלימות, למה ראוי הוא לברכה על חצי מצווה שאינו משלימה.

ובר מן דין ובר מן דין, זו היא משמעות הכתוב במלאכי, "הביאו את כל המעשר ... ובחנוני נא בזה ... אם לא אפתח לכם את ארבות השמים ונהריקתי לכם ברכה עד בלי די", על ההבאה תתברכו.

1. המצב בפועל בימינו.

רוב בני האדם אינם מגדלים גידולים בעצמם, ואם כן לכאורה ענייני מצוות תרומה ומעשרות נוגעים רק למספר מצומצם של בני אדם שעוסקים בחקלאות.

ועל הרוב, החקלאים שמבקשים למכור את הסחורה ולקיים בה מצוות תרומה ומעשרות כדי למכור לשומרי מצוות, מפקחים על ידי גופי הכשרות השונים, והם אלה שמפרישים עבורם מהתבואות תרומות ומעשרות.

ולמען הסדר הטוב, נזכיר שיש חמישה מינים של תרומות ומעשרות.

(א) תרומה גדולה. תחילה יש להוציא מהתבואה חלק לתרומה גדולה, והדין הוא שהיא ניתנת לכהנים ומותרת באכילה רק לכהנים ובטהרה, אבל ישראל שאוכל תרומה חייב מיתה בידי שמים. מדין תורה די לתת תרומה חלק קטן, וחכמים תיקנו לתת חלק גדול יותר, אך מאחר שבימנו כולם בחזקת טמאי מתים ואין אפשרות לאכול את התרומה בטהרה, העמידו הדבר על דין תורה לתת חלק קטן לתרומה, ומאבדים אותו.

(ב-ג) מעשר ראשון ותרומת מעשר. לאחר הפרשת תרומה, מוציאים משאר התבואה עשירית (10%) למעשר ראשון, ומעשר ראשון ניתן ללוויים, והוא מותר באכילה לכל אדם, טמאים וטהורים. מתוך מעשר זה הלוי מוציא עשירית (1%) לתרומת מעשר, ותרומת מעשר זו ניתנת לכהן ודינה כתרומה גדולה.

(ד-ה) מעשר שני או מעשר עני. לאחר הפרשת מעשר ראשון מוציאים עשירית (9%) מהנשאר לאחר הפרשת המעשר (90%), ואותה עשירית היא מעשר שני או מעשר עני. בחלק מהשנים (א, ב, ד, ה לשנות השמיטה), מעשר זה הוא מעשר שני, שיש לאכול בטהרה בירושלים או לפדות בשווי ולקנות במעות מאכלים בירושלים. ובימינו שאי אפשר לאכול בטהרה בירושלים, פודים על פרוטה, ומאבדים את הפרוטה. ובחלק מהשנים (ג, ו) מעשר זה הוא מעשר עני, שיש לתת אותו לעניים ומותר באכילה לכל אדם טמאים וטהורים.

מבדיקה מול גופי הכשרות המצויים עולה, שכולם מפרישים, כלומר מוציאים מהתבואה את כל התרומה והמעשרות, וזאת כדי שהתבואה לא תהיה טבל, שהוא אסור באכילה,

והאוכל אותו חייב מיתה בידי שמים.

אבל מצוות נתינה כמעט כולם אינם מקיימים (על החריג נראה להלן). את התרומה ואת תרומת המעשר שאסורים באכילה, הם מוציאים מהתבואה כדי שלא יהיה איסור מעורב בתבואה. וכך את המעשר השני הם פודים [בפרוטה], כדי שיהיה חולין ומותר באכילה. אבל מעשר ראשון ומעשר עני, מאחר שהם מותרים באכילה לכל אדם, אינם מוציאים אותם מהתבואה, והם נמכרים בשוק מעורבים בתבואת החולין.

יצוין, כי יוצאים מכלל זה דברים שבהם יש לקיים מצוות בדבר השייך לבעלים, "לכם" משלכם, כמו מצה ומרור, בזה חלק מגופי הכשרות מקפידים שלא לערב מעשרות בחולין, ופועלים שיהיו המצה והמרור מחולין לבד, ללא שמעורב בהם מעשר, כדי שלא יהיו ממון של לויים ועניים.

ז. מדוע לא נותנים מעשר ראשון ללויים ומעשר עני לעניים?

השאלה המתבקשת כמובן, מדוע גופי הכשרות אינם מקיימים עבור החקלאים את מצוות תרומה ומעשר כדין, ואינם נותנים את המעשרות ללויים ולעניים.

ובאמת, אם היו מחייבים את החקלאים לתת בפועל מעשר ראשון ללויים (9%) ובחלק מהשנים גם מעשר עני לעניים (9%) היה בזה הפסד מרובה לחקלאים, שהיו מפסידים מהתבואה 9% עד 18% מהתבואה, והיו מתקשים מאוד לעמוד בתחרות מול חקלאים שאינם מפרישים תרומות ומעשרות, ולכן יש צורך למצוא עבורם כל פתרון שיכול לעזור להם להימנע מהפסד מרובה זה.

ומיהו אותם חקלאים שמתהדרים בקיום מצוות שמיטה למרות הפסד של שנת תבואה, ואומרים שסומכים על הברכה האמורה בשמיטה, "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים" (ויקרא כה, כא), קשה, למה לא יקיימו גם מצוות תרומה ומעשרות כדין, ויסמכו על הברכה האמורה במעשר, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", עשר בשביל שתתעשר, "וְהִרְקִיתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלֵי דָי". ודוחק לחלק בין שמיטה, שבה הברכה נתונה מראש קודם שנת השמיטה, "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית", לבין מעשר, שבו הברכה היא רק לאחר נתינת המעשר.

ומכל ברור, כי בשל ההפסד הגדול שיהיה לחקלאים מהפרשת המעשרות ונתינתם ללויים ולעניים, יש לחפש כל צד של היתר לפטור אותם מנתינת המעשרות.

ח. כהנים ולויים בזמננו.

הנימוק המפורסם מדוע אין נותנים מעשר ראשון ללוי, הוא מפני שאין ללויים ייחוס, ואין הלוי יכול להביא ראיה שהוא לוי, וכלשון המהרש"ל בים של שלמה (בבא קמא פרק ה סימן לה): "מאחר שבעונותינו הרבים אין לנו היחוס כמו שהיה בזמן הבית, או אפילו אחר החורבן בזמן התנאים והאמוראים, שהיו עדיין נוהרים בתרומות ובטהרות, והיה קרוב מימי הבית, ועדיין היה יחוסיהם בידיהם, ובעונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו". וכן הביא טעם זה בשו"ת מהרי"ט (חלק א' סימן פה): "ומרגלא בפי ההמון שאומרים לכהן הבא ראיה שאתה כהן וטול וכן ללוי".

ובטרם נראה האם אמנם סברא זו הלכה היא, נראה את העולה מדין הגמרא והפוסקים בעניין זה.

מבואר בגמרא (כתובות כה, ב), ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר ליה, מוחזקני בזה שהוא לוי. אמר ליה, מה ראית? אמר ליה, שקרא שני בבית הכנסת. בחזקת שהוא לוי או [שמא] בחזקת שהוא גדול? שקרא לפניו כהן [ולכן אם עלה אחריו שני זו ראיה שהוא לוי]. והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו. ע"כ. מבואר, שמי שהעידו עליו שהוא עולה לתורה בתורת לוי אחר כהן, יש לו דין לוי.

ובזמן רבי יהושע בן לוי לא היה כל נפקא מינה להחזיק אדם ללוי אלא לעניין לתת לו מעשר ראשון, שהרי לאכול מעשר ראשון גם ישראל מותרים ואפילו נוכרים, שאין במעשר ראשון קדושה, ואין כל מעלה להיות לוי בזמנו של רבי יהושע בן לוי אלא לעניין זה שיזכה במעשר ראשון.

וכן פירש שם רש"י בסוגיה, והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו, "לתת לו מעשר ראשון". וכן פירש הר"ן שעל הרי"ף. ולא מצאתי מי מהראשונים שיחלוק עליהם בדבר זה.

וע"ש שם בכתובות בארוכה, שלעניין כהנים חילקו בסוגיה בין כהן מיוחס לכהן מוחזק, שכהן מיוחס לבדו אוכל בתרומה מהתורה, והוא מי שיש לו עדות גמורה שהוא בן של כהן מיוחס בן כהן מיוחס עד שיש עדות על אחד הדורות הקודמים ששימש בבית המקדש, והוא לבדו יאכל בקדשים ובתרומה דאורייתא, וכהן שאינו במעלה זו, מוחזק לכהן על ידי שאר עדויות, כגון שעלה לתורה ראשון בחזקת כהן או שנשא כפיו, ועל ידי זה מותר לו לאכול בתרומה מדבריהם, ומעלה עשו לעניין יוחסין של כהן. כלומר, אף שמדין תורה סומכים על החזקה לגמרי, לעניין כהונה עשו מעלה שלא יחשב מיוחס לאכול בתרומה מהתורה ובקדשים בלי עדות גמורה. ומכל מקום, לעניין לוי אין חילוק כזה, כי הלוי אינו אוכל תרומה וקדשים, ולכן לא הצריכו בו מעלה מיוחדת, ואם העידו עליו שעלה לתורה בחזקה לוי, הרי הוא לוי לכל דבריו.

כן, הוא דין הגמרא שכהנים ולווים בזמננו מוחזקים לכהונה ולוויה על ידי עדות כגון שעלו לתורה לכהן או לוי, ולפיכך יש לתת ללוי את המעשר. ועוד, אפילו מדברי המהרש"ל שהובאו לעיל, מבואר שגם הוא מודה שבזמן התנאים והאמוראים היו נותנים מעשרות ללווים, כדין הגמרא, אלא שלדעתו לאחר מכן, "מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו". אלא שגם דברי מהרש"ל אלה שטוען שדין הגמרא השתנה לאחר זמן בגלל הגלות והגזרות, לא מצינו להם תימוכין בשאר ספרי הפוסקים.

ע"י ברמב"ם, שמבואר מדבריו שגם בזמן הזה כהנים ולווים בחזקתם לעניין תרומות שבזמננו ולעניין מעשרות. (איסורי ביאה כ, א) **כל כהנים בזמן הזה** בחזקה הם כהנים, ואין **אוכלין** אלא **בקדשי הגבול**, והוא שתהיה **תרומה של דבריהם**. אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחד. (איסורי ביאה כ, ב), חלה בזמן הזה ואפילו בארץ ישראל אינה של תורה, שנאמר "בבואכם אל הארץ" ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, וכשעלו בימי עזרא לא עלו כולם. וכן **תרומה בזמן הזה** של דברי סופרים ולפיכך **אוכלים אותה הכהנים שבזמנינו שהן בחזקה**. (איסורי ביאה כ, יא) כן **עד שאמר ראיתי זה שנשא כפיו** או שאכל בתרומה או שחלק על הגורן **או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי מחזיקין אותו בכהונה** על פיו וכן אם **העיד שזה קרא שני בתורה אחר כהן מחזיקין אותו בלוי**. (מתנות עניים ו, ב) וזהו סדר תרומות ומעשרות, אחר שקוצר זרע הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו מפריש ממנו אחד מן החמשים וזהו הנקרא **תרומה גדולה ונותנה לכהן** ועל זה נאמר בתורה ראשית דגןך תירושך ויצהרך ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה וזהו הנקרא **מעשר ראשון ונותנו ללוי** ועל זה נאמר בתורה כי את מעשר בני ישראל וגוי ונאמר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל.

מכל דברי הרמב"ם מבואר שכן הדין בזמננו, שהרי לא חילק ולא כתב שבזמן הזה אין הדין הזה נוהג, אלא כתב בסתם שתרומה נותנים לכהן ומעשר ללוי.

וכן מבואר בטור (ו"ד סימן של"א): מפני שאין נוהגין תרומות ומעשרות בארצות אלו אין רצוני להאריך בהם ... אבל בארץ ישראל נוהגין ... הילכך הזורע בארץ ישראל חייב להפריש תרומות ומעשרות לפי סדר שנות השמיטה וזה סדרן ... **וזה משפט התרומות והמעשרות תרומה גדולה ... האידנא** שהכל טמאים ואי אפשר לה ליאכל מפריש כל שהוא אפילו חטה אחת **ונותנה לכהן** אפילו לעם הארץ ואינו מיוחד רק שיהא מוחזק בכהן והוא שורפה ויכול להניחה עד שישרפה ליהנות בה בשעת שריפה ולא חיישינן שמה יבא ליהנות ממנה אפילו אם מניחה בכלי שאינו מאוס כיון שאין שום תרומה נאכלת ... **ואחר כך מפריש אחד מעשרה מהנשאר ויתנו לכהן או ללוי** והכהן או הלוי שנתנהו להן יפרישו ממנה אחד מעשרה והוא הנקרא תרומת מעשר ...

וכן מבואר בשו"ע (אה"ע ג, ב) היה עד אחד מעיד עליו, **נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה**,

ולקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו ואפילו אביו נאמן עליו ואפילו משטרות מעלין לכהונה בזמן הזה, כיצד הרי שהיה כתוב בשטר פלוני כהן לוח מפלוני מנה ועדים חתומים עליו הרי זה בחזקת כהן ככהני זמן זה וכן מעלין מנשיאות כפים ומקריאה בתורה ראשון להיות כהן ככהני זמן זה. (יו"ד שלא, ט) תרומה גדולה בזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה שיעורה כל שהוא: הגה ונתנה בזמן הזה לכל כהן שירצה ...: ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה והוא נקרא מעשר ראשון ונתנו ללוי (וי"א אף לכהן).

והוא דין פשוט כל כך כביעתא בכותחא שנותנים מעשר ראשון ללוי, עד שאין אף לא אחד בכל נושאי הכלים של כל פוסקים אלה שחולק עליהם ואומר שבזמננו אין לתת מעשר ראשון ללוי עד שיביא ראיה שהוא לוי.

ועי' במהרי"ט במה שכתב, ומרגלא בפי ההמון שאומרים לכהן הבא ראייה שאתה כהן וטול וכן ללוי וזה טעות שהכהן והלוי בחזקתו הן עומדים כדאמרין בפרק שני דכתובות גדולה חזקה ... ועוד תניא התם חזקה לכהונה נשיאות כפים וחילוק גרנות בארץ ישראל ובסוריא ... ואוקימנא מאי חזקה לכהונה לחלה דמסקינן מנשיאות כפים ומתרומה דרבנן לחלה דאורייתא דמוקמינן ליה אחזקתיה ואם לחלה דאורייתא שהיא בעון מיתה סמכינן אחזקתיה שהוא בחזקת כהן שנושא את כפיו כל שכן לענין מעשרותיו שראוי ליתן שאנו מחוייבין ליתנם משום גזל השבט. ע"כ. ועי' עוד בשדי חמד שהאריך והביא ומנה פוסקים רבים שהכריעו כן.

והאמת היא, שגם אם לא היינו מוצאים הכרעה ברורה בכל ספרי הפוסקים, הרי שיש לנו ראיה מכרעת וניצחת שכהנים ולוויים בחזקתם הם עומדים, והוא על פי אומרם (ברכות מה, ב ועוד מקומות) פוק חזי מאי עמא דבר, דהיינו הנהגת העם היא שתכריע בדבר שיש בו ספק. וכדברי הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל י, ח), שהכריע לפי מה שנהגו שנות שמיטה בארץ ישראל אף כנגד סברתו שלו, ואמר, שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להיתלות.

שכן כלל גדול בידינו, שכל מקום שיש ספק לענין ברכת המצוות, אם יש לברך או לא, ספק ברכות להקל, ואין מברכים. וכן כלל גדול בידינו שברכות אינן מעכבות, ולכן מי שספק בידו אם מחויב לקיים מצווה או לא, יקיים את המצווה אך לא יברך לפניו את ברכת המצווה.

והנה, אם היה לנו ספק בכהנים שמא אינם כהנים, הרי שלא היה להם לעלות ולברך מספק ברכת כהנים, ואף אם היינו מורים להם לעלות ולומר את פסוקי ברכת כהנים, מכל מקום בוודאי אין להתיר להם לברך מספק את ברכת המצווה, "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לברך את עמו ישראל", שהרי יש ספק אם הם כהנים, ואין הברכה מעכבת. ועוד, שבזה יש עוד צד נוסף שלא לומר הברכה, שלא לומר שקר, "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן", והרי שמא הוא כלל לא כהן.

וכן, אם היה למישהו ספק אם הכהנים הם כהנים, הרי שכל מי שפודה בנו היה פודה בלא ברכת המצוות, שהרי הברכה אינה מעכבת, והיו מקיימים פדיון הבן בלא לברך "על פדיון הבן".

ולמרות כל האמור, לא נמצא אף לא בית כנסת אחד בכל העולם שהכהנים יברכו את העם מבלי להקדים לברכה ברכת המצוות, ולא מצינו חכם אחד שיוורה להם כן, ובכלל זה כל גדולי ישראל שהיו כהנים וברכו בעצמם ברכת כהנים בברכה.

וכן לא מצינו בשום מקום בעולם מי שיוורה לפדות בכור וודאי בלא לברך תחילה ברכת המצוות, "על פדיון הבן".

ומכל זה מוכח בבירור שאין כל ספק, ואף לא ספק קל בדבר, וכהנים שבזמננו בחזקת כהנים לכל דבר, והוא הדין ללוויים.

ואם כן, אין לתלות בטעם זה הסיבה שאין נותנים מעשר ראשון ללוויים. ובאמת כששאלתי בגופי הכשרות, לא הסתמכו על הטעם הזה, אלא אמרו שמסתמכים על סברת החזון איש.

ט. סברת ה"חזון איש".

כאמור, האומרים שלא לתת מעשר ראשון ללוי אומרים שהם מסתמכים על דברי חזון איש הלכות שביעית סימן ה ס"ק יב.

ובתחילת דבריו שם בס"ק יב, דן גם כן האם לווים שבזמננו איבדו ייחוסם או לא, וכל זאת לפי שיטת מהרי"ל שאומר שאין לתת חלה לכהן, ומסקנתו שלמעשה אפילו לשיטה זו לא איבדו הכהנים והלוויים חזקתם, זה לשונו :

ויש לעיין אי יש אצלנו דין נתינת תרומה וחלה לכהן לדעת מהרי"ל ... דאין מעלין על פי עצמו ... וכל שאין עולה על פי עצמו אינו עולה על פי עדים אלא על ידי בית דין ... וכיון שאין לנו בית דין מדקדקין שלא יעלה לנשיאות כפים ולתורה על פי עצמו ראוי שלא ליתן להם לאותן שעולין על פי עצמן, וכיון שכבר חלפו דורות שעלו על פי עצמן וכן נוהגין עכשיו אין ראוי ליתן להם ... ומטעם זה אפשר שאין חייבין ליתן מעשר ראשון ללוי כיון שהלויים עולים לתורה על פי עצמם, ומן הדין צריך עד אחד ועל פי בית דין ואנו מקבלים לווים על פי עצמן ... ומכל אלה אבדנו חזקת לוויה בעונותינו הרבים. אמנם אכתי צריך להעלותם בדמים ... ומיהו כיון שמעיקר הדין אין לחוש למי שמוחזק אצלנו לוי או כהן ונהי שמשום מעלה גדרו חכמים בדבר, יש לומר נהי שבזמן שהיו הלויים מיוחסים אמרו חכמים שאין נותנים לו מעשר על פי עצמו אבל האידנא שאין לוי מיוחס ראוי לתנו. ע"כ.

והמדקדק בדבריו יראה, שכל הנידון הוא אך ורק לפי שיטת מהרי"ל, אבל כבר ראינו שכל

הפוסקים סוברים שכהנים ולווים בחזקתם ויש לתת להם תרומות ומעשרות, וכל שיוצא מהחזון איש הוא שכן הוא עיקר הדין גם לפי מהרי"ל, שכהנים ולווים בחזקתם הם עומדים.

אכן לאחר הדברים האלה הוסיף החזון איש אפשרות חדשה: אבל יש לומר שאם יתנו לו יתרבו העולין על פי עצמן בשקר, והלכך כיון שאין בידינו להעמיד הדת על תילה, ראוי שלא לינתן, ותקנת חכמים שאין לוי עולה על פי עצמו קיימת ואין נותנים להן. ע"כ.

ושבו, ראשית, כל זה הולך רק לפי שיטת מהרי"ל שלפיו בלבד יש לומר, שכדי שלא יתרבו העולים על פי עצמם בשקר, ראוי שלא ליתן כלל.

וכבר נתבאר דברי רוב רובם של הפוסקים המורים בפירוש לתת גם בזמננו מעשר ראשון ללוי, ולא חששו לטעם זה שמא יתרבו העולים על פי עצמם.

וגם החזון איש עצמו כבר כתב באותו סימן בס"ק ד, "ומדנדחקו הראשונים ז"ל בטעם שאין אנו מפרישין שניה משמע דלא סבירא להו הא דמהרי"ל אלא כהני זמננו מותרין בתרומת חו"ל". כלומר דעת מהרי"ל דעת יחיד והיא כנגד דעת כל הראשונים.

ורק בסוף הסימן בס"ק י"ב דן גם לפי דעת מהרי"ל, "ויש לעיין אי יש אצלנו דין נתינת תרומה וחלה לכהן לדעת מהרי"ל", כדרכו לדון גם לפי דעות שאינן הלכה, אך בוודאי אין ללמוד מדבריו בס"ק י"ב שהלכה כמהרי"ל. ועוד שאפילו לפי מהרי"ל הסתפק בדבר.

ואם כן, איך נדחה דברי כל הראשונים והפוסקים והנהגת העם המורים שיש לתת מעשר ראשון ללוי, בשל אפשרות שהעלה החזון איש דרך ספק לפי דעת מהרי"ל, שהיא דעת יחיד, שאין לתת ללויים בגלל תקנה מחודשת זו.

ואף החזון איש עצמו נהג למעשה לתת מעשר ראשון של ודאי ללוי, כפי שהעיד בספר דרך אמונה (תרומות ו, ב ציון הלכה אות עח).

והאמת היא שגם אם זו הסיבה שלא לתת מעשר ראשון ללוויים, אין בכך טעם למה לא לתת מעשר עני לעניים כפי שיבואר להלן, ועל כרחך לא זה הטעם שאין נותנים מעשרות ללוויים ולעניים.

י. אין אחד מהטעמים מועיל לתת טעם מדוע לא נותנים מעשר עני לעניים.

אם בעניין מעשר ראשון מצאנו סברה ראשונית לתת טעם למה שאין נותנים מעשר ראשון ללוי, וזאת כי אין לו ראיה שהוא לוי (טעם שלמעשה נדחה), או תקנה כדי שלא יתרבו העולים על פי עצמם בשקר (כסברה שהעלה החזון איש לדעת מהרי"ל שהיא עצמה אינה הלכה). לגבי מעשר עני

אין אף את הטעמים הללו, שהרי העני לא צריך להיות עני מיוחס משבט העניים, וכל שהוא עצמו עני, מחויבים מהדין לתת לו מעשר עני.

ובשו"ת מהרי"ט חלק א' סימן פה, הביא דרך לפטור את הבעלים מלתת מעשר עני, והוא על ידי שיפקירו את נכסיהם, ויחשבו עניים ויהיו מותרים לזכות במעשר עני. ואולם הוא דחה זאת מכמה טעמים.

ראשית בשל כך שלמעשה אינם מפקירים כדין: **תדא** דהא קיימא לן בסוף פרק אין בין המוודר הפקר בפני שלשה ... הרי **שחכמים אמרו שכל הפקר שאינו בפני שלשה אינו הפקר, וכל עצמן לא אמרו כן אלא מפני הרמאים שלא יערימו בעינין זה שהן מפקירין לצורך שום דבר וחוזרים וזוכים בו** ... **ואפילו מן התורה מכל מקום בעינין בפני אחד לכל הפחות כדמוכח בנדרים**, דבר תורה אפילו בפני אחד, **אבל בינו לבין עצמו אפילו מן התורה לא היו הפקר כלל**. וכן הסכימו רבוותא. ע"כ.

ושנית, שבוודאי לא יפקירו כל נכסיהם לגמרי: **ומיהו אם היה מפקיר כדין בפני שלשה הוה מהני ליה לזכות במעשרות** ... **ואם היו מפקירין כדין באפי תלתא מרחמין ואפילו בניו ואשתו ולאחר שלשה ימים זו רעה היא לגביהו שכמה בני אדם יש להם נכסים אצל אחרים וחובות אצל בני אדם וכשהוא מפקיר נכסיו לאחר שלשה ימים אינו יכול לחזור בו וזכה בהם הנפקד או הלוה** ... ע"כ.

כלומר, בכדי שיועיל הפקר צריך שיהיה בפני שלושה, וצריך להפקיר כל נכסיו, ואם יעשה הפקר כדין, נמצא שהוא מפסיד את כל הכספים שיהיו לו בבנקים או ביד אחרים ואין זו תקנה.

ולמעשה ברור וידוע שאין עושים תקנה זו כלל, ואין מורים לחקלאים להפקיר כל נכסיהם, ואף על פי כן אין מוצאים מהתבואות מעשר עני.

ואכן כן, אין שום טעם להבין מדוע אין מוציאים מעשר עני מהתבואות, אף שברור שהוא נשאר מעורב בתבואות בגזלה.

יא. אין מוציאים מעשרות משום הצלה פורתא.

נתבאר, שהחקלאים אינם נותנים מעשר עני לעניים ואין להם בזה כל היתר, ומכאן נוכל ללמוד ולא יהיה לפלא בעינינו שגם מעשר ראשון, שאינם נותנים ללווים, באמת אין להם בכך שום היתר, ולא משום היתר בדין עושים כן.

ולעיל נתבאר שמשום הפסד מרובה יש מקום להתיר להם להסתמך על היתר כלשהו שלא להפריש תרומות ומעשרות. ואולם, מאחר שנתבאר שלמעשה אין כל היתר בדבר, גם משום

הפסד מרובה אין כל צד היתר.

ועל כרחך הסיבה האמיתית שאין מוציאים מהחקלאים מעשר ראשון ומעשר עני היא משום הצלה פורתא, שכן יש חשש גדול ואמיתי, שאם יחייבו חקלאים להוציא מהתבואה חנם 9% (ברוב שנים) או 18% (בשנים שנהג מעשר עני) בכדי שיוכלו לשווק את התבואה לצרכני כשרות, החקלאים ימנעו מכך מכל וכל, ולא יפנו לגופי כשרות, וישווקו תבואה שהיא טבל גמור וכולה אסורה באיסור אכילה שיש בו מיתה, וגם מעורב בה גזל לוויים ועניים.

ובכדי להציל את השווקים שלא יהיה בהם טבל גמור, טוב להוציא את התבואה מטבלה, ותהא מותרת לכל הפחות באכילה, אף שמעורב בה גזל לוויים ועניים, ממה שבנוסף לכך גם תהיה אסורה באכילה כדין טבל.

יב. נתינה באופן סמלי.

לעיל הזכרתי, כי ממערכת כשרות אחת נמסר לי שהם כן מוציאים מעשר ראשון ומעשר עני ונותנים ללוי ולעני, והלוי והעני מחזירים את החלק שלהם לחקלאים במחיר סמלי, וכך החקלאים מקיימים נתינת מעשר ראשון ומעשר עני, וגם אין לחקלאים הפסד בדבר.

ולכאורה באופן הזה התבואה מתוקנת יותר, ששוב אין מעורב בה ממון גזול של לוויים ושל עניים. ואולם גם דבר זה לכאורה אינו נכון, וזאת על פי המבואר במסכת בכורות (ו, ב) שכהנים לוויים ועניים שמסייעים לבעלים בבית הגרנות, אסור לתת להם שכר עבודתם, מתרומות ומעשרות, כי התרומה והמעשרות ראויים להם מדין תורה, ואינם שייכים לבעלים שיוכלו לשלם בהם שכר עבודה. והעובר על כך, ונותן להם תרומות ומעשרות בשכרם, הרי זה מחלל את השם, ויש בדבר זה חיוב מיתה.

ומבואר בפוסקים, שכל שבאה מהכהן הנאה לבעלים בתמורה לכך שהוא מקבל ממנו את התרומה, הרי זה בכלל כהן המסייע בבית הגרנות שהוא אסור, והאיסור הוא גם לבעלים לתת לכהן את התרומה, וגם לכהן לקבל את התרומה.

ור' ר"ן (נדדים לו, ב ד"י התורם), כהן אסור ליה למיתב מידי לישראל כדי שיתן לו תרומתו, דאפילו כהן המסייע בבית הגרנות קרינן ביה שחתם ברית הלוי.

ובאמת הוא מגמרא קידושין (ו, ב) אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזירהו לי ... בתרומה יצא ידי נתינה, ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

ואם כן, ברור, שבאופן זה שהבעלים נותן ללוי את המעשר בתמורה לכך שהוא מחזיר לו במחיר סמלי הדומה למתנה, הרי זה מסייע בבית הגרנות שהוא אסור.

יג. אם אפשר לתקן את המעשר בלא נתינה ללוי.

מלבד כל האמור, המהרי"ט מעלה חשש נוסף, שלכאורה מחמתו יש חובה לתת את המעשר הראשון ללוי, שאם לא כן המעשר לא יהיה מתוקן כלל, כי מאחר שקרא שם למעשר ראשון, הרי הוא של הלויים ואינו של הבעלים, והבעלים אינו יכול לתקנו להוציא ממנו תרומת מעשר.

ז"ל לשון המהרי"ט: ואותם שקוראים שם למעשר ראשון לבד ומפרישין ממנו תרומת מעשר חוששני להם מעון שבמיתה דהוי ליה תורם את שאינו שלו, שהמעשר הזה משקרא לו שם שוב אינו שלו אלא של לוי הוא, ואינו רשאי לתרום עד שיגיע לידו של לוי, והוא יתרום או מי שיתן לו רשות דאמרינן ... אבא אלעזר בן גומל אומר ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר כשם שתרומה גדולה נטלת באומד כך תרומת מעשר וכולי וכשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר. ורבנן פליגי עליה ולית להו הך היקשא ... ומתניתין רבנן היא ... ושוב מצאתי בירושלמי שם עד כדון כהן לוי וישראל אין ימר תרומת מעשר נמצא מפריש על דבר שאינו שלו והכי פירושו עד כדון כלומר מתניתין ככהו ולוי, אבל ישראל אם יאמר תרומת מעשר נמצא מפריש על דבר שאינו שלו.

נמצא לפי זה, שמי שאינו נותן מעשר ראשון ללוי, מעשר ראשון כולו אינו נתקן, והוא טבל, ואם הוא מערב את המעשר הזה בתבואה נמצא 9% מהתבואה טבל.

ומיהו לעניין זה רמב"ם (תרומות ג, יב) פוסק כדעת אבא אליעזר בן גומל, ז"ל: מצוות תרומת מעשר שיפריש אותן בן לוי ממעשרו, שנאמר "וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר". **ויש לישראל להפריש אותה וליתנה לכהן ויתן המעשר ללוי אחר שיפריש ממנו תרומתו שהיא מעשר מן המעשר.** ע"כ. ואם כן לפי שיטת הרמב"ם אפשר לתקן את המעשר גם בלי לתת אותו ללוי.

יד. דין הלקוחות לעניין מעשר ראשון ומעשר עני.

בשונה מהחקלאי, שאצלו מדובר בתבואה שיש בה מעשרות בוודאי, ולמרות זאת הוא מערב את המעשרות שאינם שלו בחולין ומוכר הכל, אצל הלקוח הפרטי שקונה ממנו בכל פעם מעט תבואה, כבר לא מדובר בתבואה שמעורב בה מעשר בוודאי.

הלקוח הפרטי קונה מעט תבואה, ואמנם התבואה שבשוק מעורב בה מעשר ראשון ומעשר עני, אבל אותו מעט שהלקוח הפרטי קונה עכשיו, אין דרך לדעת מאיזה חלק הוא, יתכן שכולו חולין, ויתכן שכולו מעשר ראשון, ובשנת מעשר עני יתכן שכולו מעשר עני, ויתכן

שמעורב בו מזה ומזה ומזה, (בעיקר כשמדובר במוצר מורכב).

ואם כן, מאחר שהתבואה שאצל הלקוח אין בה מעשר ראשון בוודאי או מעשר עני בוודאי, לכאורה הלקוח הזה פטור מלתת מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני, כי הוא יכול לומר ללוי, הבא ראה שזה מעשר ראשון, וכן הוא יכול לומר לעני, הבא ראה שזה מעשר עני. ומאחר שהמוציא מחברו עליו הראיה, אין הלויים והעניים יכולים להוציא ממנו את חלקם בדין.

טו. נתינת מעשרות לצאת ידי שמים.

והנה, אף שכן הוא, שאין הלויים והעניים יכולים להוציא את המעשרות מהבעלים בדין, מכל מקום האמת היא שהמעשרות מעורבים בתבואה, וכלל בידונו שממונא לא בטיל (ביצה לה, ב), ואם כן, בכל התבואות שבשוק מעורב ממון של לויים ושל עניים.

ויש עוד להעיר, שאם היה מדובר בלקוח שקונה פעם אחת בלבד, היה מקום לומר שאכן זה ספק אמיתי ואף נוטה לכך שלא הגיע לידיו מעולם מעשר ראשון ומעשר עני, כי המעשר הוא מיעוט מהתבואות.

אבל מאחר שמדובר בקניות רבות וחוזרות במשך כל השנה, כאשר בכל הקניות יש ספק של 9% של מעשר (או 18% בשנת מעשר עני), הרי שלא מסתבר כלל שבכל פעם עלה בידו רק חולין ולא מעשר, ומסתבר בהסתברות של קרוב לוודאי שבסופו של דבר בכל מה שקונה במשך כל השנה יהיה גם מהמעשרות, ולא מסתבר כלל שאף פעם לא עלה בידו ממון של לויים ושל עניים.

ואם כן, באופן הזה שקרוב לוודאי קנה במשך השנה מעשרות של עניים ולוויים או על כל פנים כשיש ספק גמור בדבר שמא עלה בידו מעשרות של לויים ושל עניים, אם הוא מעכב אותם בידו ולא נותן ללוויים ולעניים, יש לעיין אם יש בכך גזל לכל הפחות בדין שמים, והמעכב בידו ממון זה של לויים ושל עניים חייב להשיב להם לכל הפחות לצאת ידי שמים, שלא יהיה בידו ממון של לויים ושל עניים.

ועיי בדברי הרמב"ם (טוען ונטען א, ט) במה שכתב, "אבל אם אין לו תובע, והודה מעצמו ואמר גזלתיך או הליתני מנה, אביך הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אם החזרתיו או לא החזרתיו, אינו חייב לשלם, ואם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם".

והדין הזה דומה לכאורה לנידון דידן, שהלוי או העני אינו יכול לטעון בוודאי שיש ביד הלקוח מעשר ראשון או מעשר עני, והרי הוא אינו תובע דבר. אבל הלקוח שקנה תבואה, יש לו ספק מחמת עצמו שמא יש בידו מעשר, כמו זה שמסתפק, איני יודע אם החזרתיו או

לא, שזה אינו טוען כנגדו כלום וזה אומר מעצמו שמא אני חייב.

ומבואר בדברי הרמב"ם, שאף שאינו חייב לשלם מעיקר הדין, מכל מקום אם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם. ומכאן שבדיני שמים, כל שיש לו ספק שמא יש בידו ממון של אחרים חייב לשלם להם.

והוא הדין לכל מי שקנה תבואה שמעורב בה מעשרות שהם ממון לוויים ועניים, והרי יש לו ספק שמא הוא זה שקנה את המעשרות של הלוויים והעניים, כדי לצאת דין שמים הוא חייב לשלם להם.

ומיהו נראה יותר שאין הנידון דומה לראיה ויש חילוק בדבר, בכל האופנים שהזכיר רמב"ם, מדובר שמתחילה בא ממון לידו בגזל או בפיקדון והיה מחויב להשיב בוודאי, ועתה מסתפק אם השיב או לא, מאחר שהיתה לו חובה מתחילה להשיב לא יצא ידי חובת השבה בדין שמים עד ששיב בוודאי.

אבל זה שקנה תבואה ממי שמערב בה מעשרות, לא היתה לו מעולם חובת נתינה ללוי ולעני, שכן מתחילה היה יכול לומר שקונה החולין ולא המעשר, ומתחילה בא ממון לידו ממון חולין ולא מעשר, ולכן אף לצאת ידי שמים אינו חייב.

ושמא מכל מקום מאחר שיודע שאצל המוכר מעורב בתבואה מעשר, ובכל זאת קונה תוך ידיעה שקונה תבואה שמעורב בה מעשר של לוויים ועניים, ויודע שעל ידי זה מסייע לבעל התבואה לגזול את הלוויים והעניים, אפשר דומה קצת למי שבא מתחילה באיסור לידו, שהיה עליו לברר קודם הקניה שקונה חולין ולא מעשר, ולכן מתחייב בהשבה מדין שמים. וצ"ע.

טז. נתינת המעשרות להתברך ולהינצל מגזל.

מכל האמור לעיל עולה כי למעשה מי שקונה תבואה שיודע שהופרשו ממנו תרומות ומעשרות ועירבו בה מעשר ראשון ומעשר עני, מעיקר הדין אינו חייב לתת ללוויים ולעניים מעשרות מספק ואין הם יכולים להוציא ממנו.

ואולם, מאחר שבפועל מעורב בתבואה מעשר ראשון ולפעמים גם מעשר עני, אם יש לו דרך להוציא את המעשרות ולתת אותם ללוויים ולעניים הרי שהוא יזכה לברכה האמורה למי שמעשר, עושר וברכה עד בלי די.

וכמו כן, ינצל מכך מספק גזל של לוויים ועניים, ואף שאין בזה בוודאי גזל בדיני אדם, מכל מקום אפשר יש בזה גזל בדיני שמים, ואף מי שיש בידו גזל בדיני שמים בלבד, מן הסתם לא יוכל לעמוד בתפילת נעילה בניקיון כפים ולבקש "למען נחדל מעושק ידיו", אם לא

שהוא יעשה מה שביכולתו בכדי להימנע מגזל אף בדיני שמים.

יז. האופן שבו ניתן לתת מעשרות מעורבות ללוויים ולעניים.

מי שירצה לקיים מצוות נתינת מעשר ראשון ומעשר עני כפי שנתבאר, ימצא קושי לעשות זאת בפועל, שכן הוא אינו יודע אם יש מעשרות בתבואה שבידו ואינו יודע באיזה חלק מהתבואה הם נמצאים.

ועוד, אם יש בתבואה מעשר שאינו שלו כיצד יוכל להקנות אותו ללוי והרי אינו שלו ויהיה עליו למסור בפועל את כל התבואה שיש אצלו ללוי עם המעשר ויקנה ללוי את שאר התבואה ולאחר שהכל יהיה של הלוי הלוי יחזיר לו התבואה פחות החלק הראוי למעשר. וזו דרך קשה ומסורבלת מאוד.

יח. להקנות למכירי לווייה

אך יש דרך אחרת קלה יותר בלא צורך להקנות את כל התבואה ללווי ולהחזירה ושוב להקנות את כל התבואה לעני ולהחזירה, וזאת על ידי מכירי לווייה ועניות.

ע"י ברמב"ם (הלכות מעשר ז', ה-ו): המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות מחלקו מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי או העשיר העני. כיצד מפריש עליהן מפריש תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפירותיו ומזכה בהן על ידי אחר לאותו כהן או הלוי או העני שהלווים. ואם היו רגילין ליטול ממנו והוא רגיל שלא יתן אלא להן אינו צריך לזכות על ידי אחר ואחר שמפריש מחשב כמה שזה שהפריש ומנכה מן המלוה עד שיפרע כל חובו ומוכר התרומה לכל כהן שירצה ואוכל המעשרות.

ומיהו, אפשר זה מועיל דווקא כשהוא עצמו מפריש ומתחילת הפרשה יהיה המעשר למכירי לוויי שלו, אבל כשהחלקאי מפריש ואין לו מכירי לווייה כבר נעשה ממון השבט, ולא יכול להיות קנוי דווקא ללוי שזה רוצה. וצ"ע.

או שמא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, ומאחר שראשון יש לו זכות לתת לכל לוי שירצה, כך הקונה ממנו יש לו זכות לתת לכל לוי שירצה ומאחר שיש לו לוי שהוא מכיר לוי שלו, ממילא בשעה שהוא קונה את התבואה עם המעשר, המעשר נקנה ללוי.

יט. הלוי יקנה בקניין חצר

ואם אין תקנה על ידי מכירי לווייה, אפשר שתהיה תקנה באופן הבא, להקנות ללוי מעט מחצירו, ויקנה הלוי בקניין חצר את המעשר בכל מקום שהוא, ואז יוכל לחזור ולמכור לבעלים תמורת הממון.

כ. הסכם מכירי לווייה ומכירי ענייה.

להלן נוסח הסכמי מכירי לווייה וענייים על הצד הטוב.
ויש להוסיף נוסח באופן השני של הסכם לקניין חצר.

הסכם מכירי לווייה

א. הכרזה על מכירי לווייה.

- אני הח"מ _____ בעל ת.ז. _____ (להלן - "הבעלים") מודיע כי עד להודעה אחרת, אתן כל מעשר ראשון שלי למר _____ בעל ת.ז. _____ (להלן - "הלוי") ולא ללוויים אחרים כדין "מכירי לווייה".
- מוסכם כי ככל שהבעלים מבקש לתת את המעשר הראשון ללוויים אחרים הוא יודיע זאת ללוי לפני כן.
- ההלוואה.
- הבעלים מודיע כי בכל _____ לחודש (להלן - "תאריך ההלוואה") יעביר לידי הלוי סכום של _____ ש"ח (להלן - "הסכום החודשי").
- הצדדים מסכימים כי הסכומים החודשיים הן הלוואות שניתנות מהבעלים ללוי (להלן - "ההלוואות").
- פירעון ההלוואה על ידי פירות מעשר ראשון.
- הצדדים מסכימים כי פירעון ההלוואות יהיה מפירות מעשר ראשון הקנויים ללוי מדין מכירי לווייה, אשר הם ביד הבעלים.
- הצדדים מסכימים כי אם במועד תאריך ההלוואה וקודם למתן הלוואה חדשה, לא נפרעה כל ההלוואה הקודמת הבעלים מוחל ללוי על יתרת ההלוואה.
- כמו-כן, הצדדים מסכימים כי אם קודם מתן הלוואה חדשה, יהיה ביד הבעלים מעשר ראשון של הלוי מעבר לסכום ההלוואה, הלוי מפקיר מעשר ראשון זה ובעל הבית זוכה בו ללא תמורה.

ולראיה, באו הצדדים על החתום

הלוי

הבעלים

הסכם מכירי עניים

א. הכרזה על מכירי עניים.

1. אני הח"מ _____ בעל ת.ז. _____ (להלן - "הבעלים") מודיע כי עד להודעה אחרת, אתן כל מעשר עני שלי למר _____ בעל ת.ז. _____ (להלן - "הזוכה") ולא לעניים אחרים כדין "מכירי עניים".
2. מוסכם כי ככל שהבעלים מבקש לתת את המעשר עני לעניים אחרים הוא יודיע זאת לזוכה לפני כן.
ב. ההלוואה.
3. הבעלים מודיע כי בכל _____ לחודש (להלן - "תאריך ההלוואה") יעביר לידי הזוכה סכום של _____ ש"ח (להלן - "הסכום החודשי").
4. הצדדים מסכימים כי הסכומים החודשיים הן הלוואות שניתנות מהבעלים לזוכה (להלן - "ההלוואות").
ג. פירעון ההלוואה על ידי פירות מעשר ראשון.
5. הצדדים מסכימים כי פירעון ההלוואות יהיה מפירות מעשר עני הקנויים לזוכה מדין מכירי עניים, אשר הם ביד הבעלים.
6. הצדדים מסכימים כי אם במועד תאריך ההלוואה וקודם למתן הלוואה חדשה, לא נפרעה כל ההלוואה הקודמת הבעלים מוחל לזוכה על יתרת ההלוואה.
7. כמו-כן, הצדדים מסכימים כי אם קודם מתן הלוואה חדשה, יהיה ביד הבעלים מעשר עני של הזוכה מעבר לסכום ההלוואה, הזוכה מפקיר מעשר עני זה ובעל הבית זוכה בו ללא תמורה.

ולראיה, באו הצדדים על החתום

הזוכה

הבעלים

כא. האם גם לויים ועניים צריכים לתקנה זו.

נתבאר שמי שקנה תבואה שמעורב בה מעשר ומבקש לזכות לברכה המובטחת למי שנותן מעשרות לבעליהן, וכן מבקש להינצל מאיסור גזל בדיני שמים ייתן את המעשרות המעורבות בתבואה ללוי ולעני.

ויש לעיין האם גם הלוי והעני זקוקים לכך, לתת את המעשר שמעורב בתבואה ללוי ולעני אחר או שהלוי יכול לזכות במעשר שמעורב בתבואה וכן העני יכול לזכות במעשר שמעורב בתבואה.

ולעניין לויים ר' ברמב"ם (מעשרות ה, טו) כהן או לוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן מוציאים את התרומה והמעשרות מידיהן ונותנין אותם לכהנים וללויים אחרים קנס הוא להם כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקנו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים ואם קנו קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאים מידם. ע"כ. ולפי זה גם לויים צריכים להוציא מהתבואה מעשר ראשון.

ומיהו יש לדון בדבר, ואין דנים אפשר משאי אפשר, הקנס אמור במקום שעושה כן בכדי לזכות במעשרות, אין הדבר דומה כאשר כך הם כל התבואות ומה עוד יכול לעשות.

פִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזֵכֶר עוֹלָם יְהִי צְדִיק

אאמו"ר

איש ישר תוכו כברו ורב פעלים

שקד כל ימיו על התורה ועל העבודה

התמסר בכל לבו ומאודו למשפחתו

האיר פנים ואהוב מאוד על הבריות

הר"ר יעקב אליהו הלוי הורביץ ז"ל

ב"ר יצחק אהרן הלוי ז"ל

נולד בברנוביץ ביום י"א באדר ב' תרפ"ז

ונלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בן צ"ח שנים

ביום הפורים י"ד באדר תשפ"ה

תנצב"ה